

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

Problematika faktorů ovlivňujících kriminalitu mládeže

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce:
JUDr. Milan Kučera, Ph.D.

2008

Autor:
Bc. Eva Nyklesová

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Problematika faktorů ovlivňujících kriminalitu mládeže, vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích 1. května 2008

.....

podpis studenta

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu práce panu JUDr. Milanu Kučerovi, Ph.D., za jeho rady a pomoc při zpracování diplomové práce. Moc si jeho pomoci cením a vážím. Rovněž děkuji Mgr. Vlastě Nové, ředitelce Dětského diagnostického ústavu, střediska výchovné péče, základní školy a školní jídelny Plzeň, Mgr. Janě Bittnerové, ředitelce Dětského domova se školou Měcholupy, Bc. Janu Vojtovi, řediteli Výchovného ústavu, dětského domova se školou, základní školy, střední školy a školní jídelny Hostouň, a všem vychovatelům a učitelům za možnost a pomoc při uskutečňování výzkumu. Také děkuji všem osloveným dětem a mladistvým, že uskutečněným rozhovorem přispěli k rozvoji výzkumu faktorů způsobujících kriminalitu mládeže. Dále bych chtěla poděkovat své matce Haně Nyklesové za jazykovou korekturu textu a za její podporu. Ráda bych také poděkovala Bc. Ivaně Šímové za její cenné rady a pomoc a v neposlední řadě bych chtěla poděkovat reklamní agentuře Ad Base.

Abstract

The degree paper deals with the issues of juvenile delinquency and the factors which have impact on the origination of the juvenile delinquency. I have chosen this topic since it is a very serious problem and this phenomenon has been proliferating significantly. The crime in general, especially the juvenile delinquency, is a serious social-pathological phenomenon. Minors who do not reach the limit of criminal liability often became the offenders. In addition, the probability of threatening a young man by social pathological phenomena and his subsequent “criminal career” is currently much higher than ever before. To recognize the occurrence of risk factors among the youth in time it is necessary for the families, teachers, educators and all professionals working with the juveniles to acquire sufficient knowledge, information and experience and be able to work with the factors and fight against them in time.

The theoretical part deals with the definition of the term “youth”, the personality of a young delinquent, structure of the juvenile delinquency, analyses of the risk factors which most frequently participate in the occurrence of juvenile delinquency, and outlines the possibilities of intervention against the juvenile delinquency and various kinds of prevention. The research is focused on the occurrence of risk factors among the young respondents and on protective factors and attitudes of the respondents in respect of the juvenile delinquency and the crime at all. Structured interviews were held with the youth which are placed in the reformatory or special correctional institutions in the territory of the Regional of Plzeň.

The main objective of the degree paper is to describe the factors which significantly affect the occurrence of the juvenile delinquency and to map the occurrence and impact of such factors on the juveniles placed in the correctional and reformatory social retraining institutions in the Region of Plzeň. Hypothesis No. 1 is: The youth commit property crimes at the most. Hypothesis No. 2: The youth behave improperly namely when in groups. Hypothesis No. 3: The decisive factor affecting the juvenile delinquency is the family.

I think that the objectives of the degree paper were fulfilled. Hypothesis No. 1 was confirmed. The respondents mostly stated that they were adjudicated treatment in special reformatory institution due to property crimes. Hypothesis No. 2 was also confirmed. The replies of the respondents mostly contained the possibility that they committed crime within a gang. Hypothesis No. 3 was confirmed, too: Analyses of the research proves that all factors participating in the occurrence of the juvenile delinquency are penetrated with the impact of the family and family environment on the juveniles.

Results of the performed research will be used for further education of the students at the University of South Bohemia in České Budějovice, as well as for the students of other auxiliary professions at other universities. The results will be further used as the source of information for parents and pedagogical professionals working with the youth and as source materials for seminars about the given topic.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. SOUČASNÝ STAV.....	9
1.1 Vybrané pojmy.....	10
1.2 Osobnost mladého delikventa.....	12
1.3 Kriminalita mládeže.....	14
1.3.1 Struktura kriminality mládeže.....	14
1.3.1.1 Struktura romské kriminality	16
1.3.2 Hodnotový systém a motivace mládeže ke kriminalitě.....	16
1.4 Faktory ovlivňující kriminalitu mládeže.....	17
1.4.1 Rodina.....	18
1.4.1.1 Proměny rodiny.....	19
1.4.1.2 Rodina a osobnostní rozvoj mládeže.....	20
1.4.1.3 Styly výchovy.....	22
1.4.1.4 Rodina jako rizikový faktor.....	24
1.4.2 Škola.....	27
1.4.2.1 Zásady a cíle vzdělávání.....	29
1.4.2.2 Školská poradenská zařízení.....	30
1.4.2.3 Škola jako rizikový faktor.....	31
1.4.3 Drogy	33
1.4.3.1 Předpoklady pro braní drog.....	34
1.4.3.2 Rozdělení legálních drog a jejich účinky.....	36
1.4.3.3 Rozdělení nelegálních drog a jejich účinky.....	37
1.4.3.4 Drogy jako rizikový faktor.....	39
1.4.4 Volný čas mládeže.....	42
1.4.4.1 Možnosti trávení volného času.....	42
1.4.4.2 Volný čas jako rizikový faktor.....	44
1.4.5 Vrstevnická skupina.....	46
1.4.5.1 Vrstevnická skupina jako rizikový faktor.....	46
1.4.6 Média.....	47

1.4.6.1	<i>Média jako rizikový faktor</i>	48
1.4.7	<i>Etnický původ</i>	49
1.4.7.1	<i>Romové jako etnická menšina</i>	50
1.4.7.2	<i>Etnická menšina jako rizikový faktor</i>	52
1.5	<i>Způsoby intervence proti kriminalitě mládeže</i>	53
1.5.1	<i>Výchovná opatření</i>	54
1.5.2	<i>Ochranná opatření</i>	54
1.5.3	<i>Vězení pro mladistvé</i>	56
1.6	<i>Prevence kriminality mládeže</i>	57
1.6.1	<i>Schéma prevence</i>	57
1.6.2	<i>Projekty prevence kriminality mládeže</i>	58
2.	CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY	62
2.1.	<i>Cíle práce</i>	62
2.2.	<i>Hypotézy</i>	62
3.	METODIKA	63
3.1.	<i>Metodika výzkumu</i>	63
3.2.	<i>Charakteristika zkoumaného souboru</i>	64
4.	VÝSLEDKY	65
5.	DISKUSE	107
6.	ZÁVĚR	119
7.	LITERATURA	120
8.	KLÍČOVÁ SLOVA	133
9.	PŘÍLOHY	134
9.1	Obsah	134

ÚVOD

Kriminalita obecně, a speciálně kriminalita mládeže je závažným sociálně patologickým jevem. Není proto divu, že výzkumem kriminality se zabývá celá řada vědních oborů. Pachateli se navíc často stávají nezletilé osoby, které nedosahují věkové hranice trestní odpovědnosti. Výskyt sociálně patologických jevů, jejich dynamika a změny jsou nedílnou součástí společnosti a pravděpodobnost ohrožení mladého člověka těmito jevy je v současnosti vyšší než kdykoli předtím.

Pro včasné rozpoznání výskytu rizikových faktorů mezi mládeží je důležité, aby rodiny, učitelé, vychovatelé a všichni pracovníci, kteří se zabývají prací s mládeží, měli dostatek poznatků a dokázali včas tyto faktory rozpoznat a účinně s nimi pracovat a bojovat proti nim. Právě v rodinách dochází k rané výchově a k osvojování si základních norem a pravidel chování. A tak by rodiče, ale nejenom oni, měli znát zásady správné výchovy a včas rozpoznávat varovné signály, a tak předcházet kriminalitě mládeže.

Problematiku kriminality mládeže jsem si vybrala proto, že je to podle mě velice závažný problém a tento fenomén se významně rozmáhá. Mládež je částí populace, ve které se projevuje zřetelný nárůst sociálně patologických jevů. Pokud chceme žít ve světě bezpečném a bez násilí, musíme vědět, co je hlavní příčinou, proč mládež páchá kriminální činy. Pak musíme působit na děti už od nejútlejšího věku a vést je správným směrem a předcházet faktorům, které vyvolávají kriminalitu mládeže. Právě proto je pro mě tato práce velice důležitá, ráda bych přispěla svým výzkumem ke snížení kriminality mládeže a ke kvalitní prevenci v této oblasti.

V teoretické části se zabývám vymezením pojmu mládež, osobností mladého delikventa a rozborem faktorů, které se nejčastěji podílejí na vzniku kriminality mládeže. Výzkum je zaměřen na výskyt rizikových faktorů mezi dotázanou mládeží. Hlavním cílem této práce je poskytnout komplexní náhled na problematiku faktorů, které významně působí na vznik kriminality mládeže, na možnosti efektivního výchovného působení a na prevenci kriminality mládeže.

1. SOUČASNÝ STAV

Vědeckou disciplínou, která si oblast kriminality mládeže nárokuje přednostně už svým názvem, je kriminologie. V Evropě vznikla kriminologie z trestního práva a v USA se vyčlenila ze sociologie. Kriminologická měřítka berou především v úvahu společenskou nebezpečnost pachatelova činu (41).

Výrazným znakem současné společnosti je výskyt a šíření sociálně patologických jevů. Tyto jevy se stávají skoro běžnou součástí našeho života a jejich destruktivní působení zasahuje do života celé společnosti. Největší nebezpečí představují především pro děti a mládež, kteří jsou méně odolní vůči nejrůznějším nežádoucím vlivům a více náchylní hledat řešení svých problémů neadekvátními způsoby (49). Kriminální dráha totiž skoro vždy začíná v mládí (42). Kriminalita mládeže patří, dle aktuálně prováděných průzkumů veřejného mínění, mezi hlavní ukazatele, které občany znepokojují (77).

Dnešní svět se překotně mění a klade na mladou generaci nebývalé požadavky. Předkládá před mládež rozsáhlé možnosti, ale i řadu omezení. Překotný vývoj světa má pak u mladých lidí často odezvu v různých formách úniku či v různě manifestované socialitě (70). Ohrožen tedy může být každý (49). Kriminalita mladých lidí je často nezralá, naplněná oděrem dobrodružství a neschopná odolat inspiraci okamžiku (70).

Důležité postavení rodiny a školy v systému prevence sociálně patologických jevů je zdůrazněno již tím, že první závažné poruchy chování se u dětí objevují, kromě rodinného prostředí, již na základní škole. Vzhledem k napojení škol na síť poradenských služeb je možno tyto poruchy rychle a adekvátně řešit (77). Nemůžeme ignorovat ani probíhající debaty politiků, odborníků a veřejnosti o nejlepší způsobu reakce společnosti na kriminalitu mládeže. Jednou z nadějných iniciativ byla i práce odborníků na zákoně, který odděluje trestní politiku týkající se mladistvých od trestní politiky zaměřené na dospělé a zohledňující specifické potřeby mladistvých (41). Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nabyt účinnosti 1. ledna 2004 (20). Dalším podstatným předpokladem fungování prevence kriminality je učinit z ní jeden z pozitivně vnímaných a prioritních zájmů společnosti. Zároveň se tak otevře možnost pro případné

zapojení co nejširšího okruhu občanů do nejrůznějších preventivních aktivit v rámci celé společnosti (71).

1.1 Vybrané pojmy

Delikvence je termín, který se používá pro porušování právního řádu osobou, která už je trestně zodpovědná. U dětí do patnácti let bychom měli používat označení antisociální či dissociální jednání. U dospělých se pro delikvenci používá termín kriminalita (31). Projevy, které je možno zahrnout pod pojem dissociální chování, představují širokou škálu od různých přestupků, jako jsou kázeňské přestupky proti školnímu řádu, vzdorovitost, nadměrná konfliktnost, až po závažné porušování společenských, etických a právních norem (33, 50). Dissociální projevy jsou označované velmi různorodě a nejednotně. Mezi laickou veřejností se často setkáváme s pojmy problémová mládež, neposlušnost, delikvence, kriminalita. Právo a kriminologie preferují pojem delikventní chování, delikvence či kriminalita. Sociální a psychologická literatura označuje chování, které vybočuje z obvyklého rámce společenských norem jako deviantní. Publikace jako Mezinárodní klasifikace nemocí, Duševní poruchy a poruchy chování a také Světová zdravotnická organizace používají termín poruchy chování (33). Asociální chování je již v rozporu se společensky uznávanými normami chování a morálkou. Antisociální chování je vědomě zaměřeno na porušování zákonem chráněných nejzávažnějších společenských norem (50).

Mládež je ve společenských vědách spojována s různými věkovými kategoriemi na právu nezávislých (77). Pro potřeby zákona č. 218/2003 se mládeží rozumí děti mladší patnácti let a mladiství (76). Dělení je významné pro určení, v jakém systému odpovědnosti budou tyto osoby posuzovány a jaké budou následky jejich protiprávního jednání (20).

Dítětem mladším patnácti let je ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku a není tedy trestně odpovědný (20, 76).

Mladistvý je ten, kdo v době spáchání provinění dovrší patnáctý rok věku, ale nepřekročil osmnáctý rok věku (76). U mladistvých je zvláštním způsobem upravena

jejich trestní odpovědnost i sankcionování a platí zvláštní pravidla pro trestní řízení ve věcech mladistvých (20). Mladiství jsou tedy podmíněně odpovědní (77). Pokud osoba dovrší osmnáctý rok svého věku, stává se plně trestně odpovědnou (20).

Mnoho odborníků používá pro značení mládeže termín teenager. Pod tento termín zahrnují věkové období od dvanácti do devatenácti let. Toto věkové období dále rozděluje na mladé teenagery, střední a pozdní teenagery. (35)

Protiprávní čin je nadřazeným pojmem pro tři kategorie deliktů - provinění, trestný čin a čin jinak trestný (20, 76). Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění. Čin jinak trestný užívá zákon č. 218/2003 O soudnictví ve věcech mládeže pro případy, kdy chybí formální znaky trestného činu, jako jsou věk, přičetnost, u mladistvých také rozumová a mravní vyspělost. Čin jinak trestný spáchá také dítě mladší patnácti let, které není odpovědné pro nedostatek věku, protože trestní odpovědnost začíná dovršením patnáctého roku věku (20).

Opatřeními se rozumí výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření (78, 76). Dále pak přiměřená omezení a přiměřené povinnosti, které nahrazují výchovná opatření. Je tak zaveden nový systém sankcí u mladistvých, které obsahují jak prvky výchovné, tak léčebně – ochranné a prvky ochranné uskutečňované formou kontroly, dohledu a v krajním případě i formou izolace (20, 76).

Ústavní výchovu ukládá soud podle zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, v případě, že je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě. Děti s nařízenou ústavní výchovou jsou umístěny v dětském domově, v dětském domově se školou, nebo ve výchovném ústavu (82).

Ochrannou výchovu ukládá soud pro mládež mladistvému podle zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Podle tohoto zákona může soud pro mládež uložit ochrannou výchovu i dítěti mladšímu 15 let, pokud se toto dítě dopustilo činu jinak trestného (82).

Orgány činnými podle zákona č. 218/2003 jsou policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež (20). Zákon č. 218/2003 zavádí nový pojem soud pro mládež, který je věcně příslušný jak k výkonu trestního soudnictví ve věcech mládeže,

tak k posuzování činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let (20, 76). Soudem pro mládež je zvláštní senát, předseda takového senátu či samosoudce okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu (20).

1.2 Osobnost mladého delikventa

Předsudky o typické osobnosti kriminálně se chovající mládeže trpí veřejnost i masová média (41). Zkoumání osobnosti mladého pachatele je nesmírně složité a doposud neexistuje jednotná koncepce osobnosti delikventa (19). Osobnost člověka se utváří díky vzájemnému působení mnoha faktorů. Je v nás něco, nad čím nemáme zcela svrchovanou moc, a tím něčím je dědičnost, ale také jsou v nás složky osobnosti, které si formujeme našimi prožitky a zkušenostmi a charakter člověka je jednou z nich (23).

Osobnost mladého člověka se utváří právě v období puberty a dospívání. V tomto ohledu je rizikové selhání při naplňování jednotlivých vývojových úloh. Pokud dospělý dostatečně neuvolňuje vazby se svým dítětem, je nedostatečně naplňována potřeba samostatnosti, vlastního rozhodování a dosahování úspěchu (59). Toto může vést k vnitřnímu napětí, frustraci a projevovat se excesivními poruchami ve vztahu s dospělými a k odmítání spolupráce s dospělými (59, 26). Pokud mladý člověk selhává v utváření vztahů s vrstevníky a nedokáže si vytvořit své místo ve skupině, může to vést k delikventním projevům chování, přijímání norem antisociálních skupin, až k sociální izolaci. Pokud se u člověka neutvoří dostatečně pocit vlastní identity, může dojít k vnitřnímu zmatku, pocitu bezmocnosti a méněcennosti. Z tohoto mohou pramenit agresivní projevy chování, neurózy, případně užívání drog. Důsledky těchto poruch se promítají do citového vnímání sebe sama a mohou se stát zdrojem dalších selhání (59). Příčiny kriminálního chování však nelze redukovat jen na psychický vývoj a osobnost pachatele. Existuje řada dalších faktorů, které mají vliv na to, že člověk spáchá trestný čin. Může být podmíněn situačně, může k němu dojít náhodně, jindy může stát v pozadí silný sociální vliv a v neposlední řadě také biologické, zejména dědičné sklony (19, 39, 50).

Předpoklad o univerzální osobnosti mladého pachatele je kritizován v odborných kruzích stále častěji a intenzivněji (41). Naopak průzkum kriminality mládeže uskutečněný v Americe přinesl zjištění, že osoby, ze kterých se stanou chroničtí pachatelé trestných činů, se většinou vyvíjejí podle předvídatelných fází (42). Škála psychopatie v MMPI a škála socializovanosti v CPI jsou pokládány za nejspolehlivější ukazatele osobnostního sklonu ke kriminalitě. Impulzivita je často zkoumaným jednotlivým znakem osobnosti, u něhož se předpokládá vliv na kriminální chování mládeže. Mnoho studií již dokázalo, že osoby chovající se delikventně dávají přednost okamžitému uspokojení před uspokojením vzdáleným. Delikventně jednající osoby mají pravděpodobně méně realistická očekávání do budoucna než nedelikventní jedinci (41).

Dalším často zkoumaným znakem delikventní osobnosti je sebehodnocení. Výzkumníci docházejí k závěru, že většina delikventně jednajících lidí má negativní sebehodnocení, sama sebe si neváží, nepřipisuje si žádnou hodnotu. Některými autory je delikventní chování popisováno přímo jako pokus člověka s nízkým sebehodnocením o zvýšení vlastní hodnoty kriminálním činem v podmínkách, které mu neumožňují běžnou a společensky přijatelnou formu potvrzování vlastní hodnoty. U menší podskupiny pachatelů bylo naopak prokázáno sebehodnocení nerealisticky zvýšené (41).

Člověk, který páchá trestný čin, má vždycky narušenou morálku. Morálka se skládá z morálních názorů, morálních postojů a ze zvnitřnělého morálního usuzování. Delikventně se chovající mládež většinou dobře ví, co je pro ně a pro společnost dobré a zlé a jen malá část delikventně se chovající mládeže má morální postoje zcela zavrženíhodné. Taková mládež čerpá své postoje z postojů vůdců různých satanistických či skinheadských skupin (41). Nepřekvapuje, že delikventně se chovající mládež má nižší schopnost vcítění, hůře jsou schopni ohodnotit situaci očima druhého, sledují spíše své vlastní potřeby a cítí se snadněji ohroženi (41, 26).

Další znaky, v nichž se průměry delikventně a nedelikventně chovajících se mladých lidí liší, jsou komunikační dovednosti a způsob řešení konfliktů. Dá se předpokládat, že delikventní mládež má nižší schopnost vnímat sociální významy lidského chování, hůře tolerují dvojznačnost v sociální komunikaci, konflikty řeší méně konstruktivně a agresivněji (41).

Dle osobnostních studií lze dále dělit mladé přestupníky zákona použitím pojmů navržených již v polovině čtyřicátých let Hewittem a Jenkinsem na nesocializované agresivní typ osobnosti, socializovaný typ osobnosti, utlumený neboli neurotický typ osobnosti a na nezralost či nedostačivost, která vysoce koreluje se syndromem hyperaktivity (41, 17). Delikventní chování zpravidla souvisí s dissociální poruchou osobnosti, která je charakteristická zřetelnou nerovnováhou mezi chováním jedince a společenskými normami (19). Nesmíme zapomenout také na to, že disponujícím faktorem je i pohlaví jedince (41). Muži se dle statistik dopouštějí trestných činů častěji než ženy (50). Rozdíl je připisován vrozeně vyšší agresivitě mužů, jež je ovlivňována mužským pohlavním hormonem testosteronem (41).

Osobnostní dispozice ke kriminálnímu jednání nejsou všechny zcela stejně ovlivnitelné. Například impulzivita je hůře měřitelná i ovlivnitelná než nízké sebevědomí. Terapeutické a preventivní programy by se měly snažit zvyšovat úroveň zevnitřního morálního usuzování, u menších dětí při tom může být nápomocná rodina. Empatie jako i další sociální dovednosti mohou být rozvíjeny pomocí terapeutických a preventivních programů (41). Odolnost vůči stresu je další faktor, který dokáže chránit člověka před nepříznivými vlivy prostředí (41, 26). Tato adaptabilita vzniká kombinací zdravé konstituce osobnosti s alespoň některými příznivými vlivy prostředí. Takovéto nezdolné děti dokáží čerpat žádoucí rodičovské vlivy i od osob, které nejsou jejich rodiči, mají aktivní postoj k světu, konstruktivně řeší problémy. Tyto děti snadněji dokáží vzdorovat příležitostem k páchání kriminality (41).

1.3 Kriminalita mládeže

Zprávy o poruchovém chování jedinců byly formulovány již na úsvitu naší civilizace. Avšak samotný pojem delikvence mládeže se objevil v kriminologické literatuře až v závěru druhé poloviny 19. století, kdy ho uvedli francouzští kriminologičtí pionýři Fouilleé, Joly a Duprat (70).

1.3.1 Struktura kriminality mládeže

Mládež nejvíce páchá majetkovou kriminalitu, zvláště děti ve věku šest až patnáct let a typickým znakem je skupinové plánování a provedení (77, 49, 39). Motivem je pro ně především zisk. Patří sem i poškozování majetku mladými vandaly a sprejery ve skupinách, což způsobuje vysoké majetkové škody a také to mnohdy poškozují umělecké hodnoty. Majetková kriminalita je především záležitostí krádeží. Děti se nejvíce dopouštějí krádeží věcí z aut a krádeží kapesních (77). Souvisí to také s touhou vlastnit módní a drahé oblečení a věci, které mají druzí a dítě cítí, že přichází zkrátka (72). Snaží se tak vyrovnat vrstevníkům ze sociálně silnějších rodin. Část této trestné činnosti je organizována kriminálními skupinami dospělých, kteří zneužívají toho, že děti do patnácti let nemohou být trestně stíhány. Oproti tomu mladiství pachatelé nejčastěji kradou motorová vozidla a věci z aut. Velmi často se majetkové kriminality dopouštějí patologičtí hráči, tedy gambleři. Mladí gambleři si peníze nejprve opatřují ze svého kapesného, prodávají své osobní věci a postupem času si finance začínou opatřovat krádežemi, podvody a násilnou kriminalitou. Mladí hráči si peníze na hru opatřují někdy i homosexuální prostitucí a účastí na pornoprodukci. Může se objevovat i propojení s drogami (77).

Zhruba desetkrát méně než majetkové kriminality se mládež dopouští kriminality násilné. Zde převládá ublížení na zdraví a loupeže. Mravnostní kriminality se mládež dopouští zhruba padesátkrát méně než kriminality majetkové. V mravnostní kriminalitě převládá hlavně pohlavní zneužívání (77). Těchto typů kriminality se dopouštějí spíše mladiství (49). Velmi závažnou formou kriminality mládeže jsou trestné činy s rasovým a národnostním podtextem. Další typickou formou trestné činnosti mládeže je drogová kriminalita, a to zejména šíření toxikomanie a výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (66).

Kriminalita je především záležitostí chlapců, děvčata se do trestné činnosti pouštějí daleko méně a většinou bez použití násilí (77). Většinou páchají krádeže, podvody a kriminalitu spojenou s prostitucí a s drogami a mají nižší výskyt recidivy než chlapci (77, 67).

Statistické přehledy kriminality v Plzeňském kraji za období 1.1.2008 do 29.2. 2008 jsou uvedeny v příloze č. 2.

1.3.1.1 Struktura romské kriminality

Je třeba také věnovat pozornost kriminalitě Romů (77). Kvalifikované údaje říkají, že v České republice žije 160 až 200 tisíc Romů, z nichž asi polovina je mladší než 16 let. Zastoupení této menšiny mezi stíhanými osobami je tedy vyšší, než by odpovídalo početnosti této menšiny v populaci (41).

Romská kriminalita v České republice výrazněji nepřesahuje kriminalitu ostatních minorit. Varující je však procentuální zastoupení romské mládeže na kriminalitě mládeže (77). I struktura kriminality této skupiny je jiná než kriminality většinové populace, a delikventního chování se zde častěji dopouštějí děti, mladiství a ženy (41). Tato mládež se krádeží dopouští většinou na podnět svých rodičů, protože ještě není trestně odpovědná (77). Toto je specifickým rysem romské kriminality. Romské děti jsou často zapojeny do aktivit gangů, které ve městech okrádají chodce, cestující v hromadné dopravě, či páchají domovní krádeže. Bylo již zaznamenáno mnoho případů, kdy byly spolupachateli vloupání děti předškolního věku (41). Romská mládež páchá tedy převážně majetkovou kriminalitu, ale také násilnou a mravnostní kriminalitu, a to častěji než mládež majoritní (77). Prostituce je také jednou z činností, na které se Romové podílejí větším dílem, než by odpovídalo jejich početnímu zastoupení ve většinové populaci (41).

1.3.2 Hodnotový systém a motivace mládeže ke kriminalitě

V období dospívání dochází k radikálním změnám ve způsobu života. Biopsychické změny jedince motivují k sociální interakci a k socializaci. V tomto období je hodnotový základ vytvořen a k hodnotovým posunům v dalším věku dochází jen v malé míře (7). Hodnotová orientace mládeže je významná z hlediska budoucího vývoje společnosti (54). Hodnoty spolu s potřebami, zájmy a postoji vytvářejí motivaci

k jednání člověka a určují směr jeho jednání. Dle výsledků výzkumů je na prvních místech hodnotové hierarchie mládeže zdraví, dále pak dobrá práce, láska, přátelství a svoboda (54, 28). Mezi hodnoty, které dominují u delikventů, patří majetek a plat, společenská prestiž, svoboda, podnikání, či demokracie. Co se týče hodnot, mládež z diagnostických a výchovných ústavů se výrazně liší od delikventů. Základní dojem z této mládeže tvoří jejich citová a sociální deprivace. Zde je nejvíce vidět dluh společnosti v péči o výchovu dětí. Mezi uznávané hodnoty pro tuto mládež patří láska, rodina a děti a také přátelství (54).

Jednou z motivací ke kriminalitě může být malé právní vědomí mládeže či jejich představa o tom, že je možné brát právo do vlastních rukou. Trestný čin mládeže může být způsoben také nedůvěrou v jiné, legální, prostředky prosazení práva či neschopnosti je aplikovat. To podporuje i médii rozšiřovaná představa o pomalosti řešení problému ze strany orgánů ochrany práva. Výše byla již také zmíněna frustrace mládeže nemožností užívat některé majetkové statky (71). Mládež také neumí čekat, chce vše hned, neumí dávat, pouze brát a nevydrží sebemenší zátěž (23). Další motivace k trestné činnosti má často skupinový a partnerský podtext (71). Mládež bojuje o své místo ve skupině a je ochotná podstoupit mnohé věci, které by je bez přítomnosti skupiny vrstevníků ani nenapadly a bojí se, že budou vyloučeni, pokud se nepřidají (71, 72). K trestné činnosti vede mládež také nuda, nestrukturovaný volný čas a v neposlední řadě také zhrzená láska. V tomto případě se můžeme setkat s nařčením z pohlavního zneužívání, či se naopak právo může využít k dobře maskované pomstě (71). Stává se také pravidlem, že mladiství zneužívají své nezletilosti k trestné činnosti. Většinou však ani rodiče těchto pachatelů nevyvíjejí snahu, nezajímají se o dění u soudu a komunikace s nimi je obtížná (11). I zde se však potvrzuje nezastupitelný vliv rodiny. Ten je zásadní a nezastupitelný pro socializaci jedince. Pokud rodina funguje špatně, může být hlavním činitelem ovlivňujícím vznik deviantního chování (47).

1.4 Faktory ovlivňující kriminalitu mládeže

Abychom mohli řešit důsledky kriminálního a jiného rizikového chování mládeže, musíme nejprve znát příčiny tohoto jednání. Existuje mnoho faktorů, které na dítě působí a ovlivňují jeho chování (7). Mezi hlavní faktory patří genetická výbava, tělesná stavba a komplex chemických struktur, temperament dítěte, náchylnost daného dítěte k trestné činnosti, osobní historie (smrt rodiče, nemoc, pohlavní zneužívání), rodinná atmosféra, vliv školy, skupiny vrstevníků a subkultury (7, 42, 50). Tyto faktory můžeme rozdělit také na endogenní, jako je dědičnost, psychologické, biologické a psychopatologické faktory a na exogenní, kam patří rodina, škola, mimoškolní oblast, sdělovací a umělecké prostředky (49).

Nejohroženější skupinou, která má tendence nejsnadněji inklinovat k patologickému chování jsou jedinci, kteří jsou emočně nestabilní nebo nemají pevně vytvořenou hierarchii hodnot a na základě informací přicházejících zvnějšku si ji teprve ucelují. Týká se to tedy především osob dospívajících (68). Dospívání je vývojovým obdobím, které má pro člověka často rozhodující význam (59). V tomto období se mění citové prožívání, citové reakce se mohou jevit jako méně přiměřené situaci. Mění se i sebehodnocení dospívajících, bývají zranitelnější a vztahovačtější. Mění se jak vztah k jiným lidem, tak i vztah ke škole. Jednou z vývojových potřeb mladých lidí je odpoutání se od rodiny. Nejedná se však o zrušení citové vazby k rodičům, pouze o její určitou transformaci (68). Hledají určitou diferenciaci a integraci a potřebují se především ujišťovat, že správně je to tak, jak to dělají oni sami. Tímto se definuje nová osobnost (24, 68). Problém ovšem nastává tehdy, pokud rodiče neprojevují dostatek zájmu a jsou spíše starostliví či kritičtí, to pak zvyšuje jejich zneklidnění nebo zlost. Pubescenti proto mohou vyhledávat přirozenou alternativní rodinnou pospolitost a hierarchii, a tu jim nabízí společenské uskupení, jakým je parta (68).

Prevence může uspět až tehdy, pokud se identifikují rizikové faktory, které vedou mládež k trestné činnosti, a pokud se na tato rizika budeme soustředit a snažit se je překonat pozitivními vlivy (42).

1.4.1 Rodina

Jedním ze středobodů našeho života je rodina a od ní se také mnohé odvíjí (60). Rodina ve společnosti plní hlavně funkce biologické, ekonomické, sociální a psychologické (75). Výzkumy ukazují, že rodina je nejvýznamnějším faktorem, který může vést ke spuštění trestné činnosti, nebo naopak dokáže napravit daného člověka (42).

Definice rodiny je obtížná vzhledem na různé oblasti použití tohoto pojmu a vzhledem k proměnlivým hodnotovým východiskům ovlivněných kulturním a civilizačním prostředím dané společnosti (44). Jedna z nejjednodušších definic charakterizuje rodinu jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny manželskými, příbuzenskými nebo jinými obdobnými vztahy a především společným způsobem života (36).

Rodina je tradičně považována za hlavního činitele, který svým selháváním může dětem a mladistvým umožnit kriminální chování (41). Rodiče jsou povinni důsledně chránit zájmy dítěte, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled. Mají i právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla ohrožena důstojnost dítěte a jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj (44). Rodina je většinou vnímána jako samozřejmá a nedílná součást našeho života, ale rodičovství je náročné a žádá si značné odpoutání se od vlastních potřeb a perspektiv (75, 23). Rodiče musejí při výchově svých dětí odložit své potřeby a radosti na pozdější dobu, i proto rodičovství vyvolává starosti, obavy a konflikty. Rodičovství ale přináší také něco radostného. Něco, co dospělí vnitřně potřebují a díky čemu vyžívají, a to jim dává hluboké vnitřní uspokojení. (23)

1.4.1.1 Proměny rodiny

Funkce rodiny se v západních zemích v posledních čtyřiceti letech výrazně proměnily. V posledních čtyřiceti letech klesá sňatečnost, porodnost a zvyšuje se věk, v němž lidé vstupují do prvního manželství. Dále stoupá počet rodin, v nichž o dítě

pečuje jen jeden rodič, velikost rodiny se zmenšuje, roste počet lidí, kteří spolu mají dítě bez sňatku. Také stoupá počet lidí, kteří spolu žijí bez dětí a stoupá počet rozvodů (41). Ženy se emancipují, zvyšuje se jejich vzdělanost, ve vysoké míře vstupují na trh práce, a to mění jejich možnost angažovat se v tradiční ženské roli, tedy v roli hospodyně a vychovatelky dětí (41, 61). Toto se dostává do konfliktu s potřebami dítěte (41). Společnost je velmi soutěživá, individualistická a sexualizovaná, a to vysílá k mladým lidem mnoho negativních zpráv (24). Důraz na individualismus a rostoucí protiklad sféry práce a rodiny se projevuje nedostatkem času pro děti, které důsledkem toho tráví více času s vrstevníky, a tak roste i jejich vliv na ně (44). Díky neustálému spěchu se snadno sklouzne ke všedním stereotypům, ve kterých není prostor pro upřímné sdílení a porozumění mezi rodiči a dětmi (23). Tradiční pojítka rodiny ztrácejí na významu, generace si stále méně předávají své dědictví. Vzdělání je nyní tím nejcennějším, co se rodiče snaží vložit do svých dětí a rodiče také vyvíjejí náležitý tlak na děti, aby se vzdělávaly. V současnosti se vzdělání stalo prakticky celoživotní záležitostí. Nejvýše ceněnou hodnotou se stává individuální svoboda, možnost volby, osobní rozvoj a sebeuplatnění. Zdrojem oprávněných obav je slábnoucí vazba mezi rodičovstvím a partnerstvím (41).

Dalším trendem je přebírání kompetencí rodiny korporativními subjekty jako je stát, jeho organizace, či organizace nestátní. Děti již od útlého věku navštěvují kolektivní zařízení a i další aktivity v období dospívání i v dospělosti probíhají mimo rodinu a lidský život často končí v nemocnici či v domovech důchodců (41).

Tradiční dvougenerační rodina je na ústupu a vznikají nové formy rodinného života, jež jsou rozmanitější, avšak většinou jsou schopny plnit hlavní funkce rodiny, jako je výchova dětí, ekonomická a vztahová solidarita (41, 61). Pravděpodobně bude však rodin špatně funkčních přibývat a bude ještě více sílit tlak na to, aby funkce rodiny přebíraly státní orgány (41). Aby společnost dlouhodobě prosperovala, je nezbytné vyvinout úsilí pro podporu rodiny (24). Zlepšení funkce rodiny však nenapomáhá příliš ani současná politika sociálních dávek, které činí z výchovy dětí jedním rodičem ekonomicky zajímavější projekt, než jakým je finanční zajišťování úplné rodiny, v níž s dítětem žijí oba rodiče (41).

1.4.1.2 Rodina a osobnostní rozvoj mládeže

Kvalita vazby mezi dítětem, matkou, otcem a dalšími členy rodiny je klíčovým činitelem osobnostního a sociálního vývoje dítěte (41, 24). I láska prarodičů je prohloubením a rozšířením lásky rodičovské (24). Prarodiče jsou významnou součástí sociálních opor (46). Děti, které udržují vztah s prarodiči, jsou důvěřivější, klidnější a tišší (24). Vrozeným základem pevné vazby mezi členy rodiny je takzvané vazbové chování. Studium tohoto chování se zabývala celá řada badatelů, z nichž nejznámější je John Bowlby, a jeho pracemi se nechali inspirovat i J. Langmeier a Z. Matějček. Pokud rodič nedokáže adekvátně reagovat na dětskou potřebu bezpečí, dítě si o něm vytváří představu, kterou pak může zobecnit i na ostatní lidi. Není vytvořena základní důvěra k dospělému a svou neuspokojenou vazbu pak může vyjadřovat zesilováním emočních projevů nebo ji naopak potlačovat. Může se také vyvinout chaotická reakce na rodiče, v níž se střídá potřeba blízkosti rodiče s jeho odmítáním. Toto je typické pro děti zneužívané a týrané. Druh vazby je testován celou řadou metod a bylo potvrzeno, že dětská představa o spolehlivosti rodiče je v čase vysoce stabilní a přetrvává až do středního věku (41). Rodinné vztahy jsou tedy nezbytné pro uskutečnění klíčových morálních aspirací. Rodinné interakce jsou zdrojem morálních lekcí, které utvářejí budoucí život dětí (24). Dále bylo dokázáno, že způsob, jakým se váže matka na své dítě, má kořeny ve způsobu, jakým se k ní vázala její matka. Kvalita vazby se dá předvídat již z postoje matky k ještě nenarozenému dítěti. Postoj matky k dítěti může zhoršit komplikované těhotenství a porod, separace po porodu a nemoc matky v prvním roce života dítěte. Komplikované těhotenství a komplikovaný porod již byly úspěšně potvrzeny jako predikátory kriminálního chování dítěte (41).

Děti jsou také zvláště otevřené pro napodobování vzoru, a díky tomuto napodobování si také utváří svou osobnost. Všemi smysly do sebe vstřebávají příklad z okolí. Rodiče by měli děti vést k tomu, aby byly zodpovědné, trpělivé, aby uměly zvládat problémy a ony pak budou silné a nebudou se hroutit při sebemenším problému. K tomu také napomáhá dobrý vzor, který zmůže víc, než domlouvání a kázání (23). I když rodiče neumějí poskytnout lásku potřebnou pro úspěšný rozvoj psychiky dítěte,

hrají tu významnou roli i další dospělí. Může to být například učitel nebo trenér. I oni mohou pomoci obnovit vnitřní svět dítěte a pomoci mu tak zvládat lépe rizikové situace (24).

1.4.1.3 Styly výchovy

Výchova je složitým jevem, který je složen ze vzájemného působení rodičů a dětí (23). Výchova dětí není v žádném případě jednoduchá věc, někteří rodiče k ní mají přirozené vlohy, jiní se ji musí naučit (36). Ve výchovných metodách, které rodiče používají, se odrážejí jejich vlastní zkušenosti z dětství. Při výchově je u rodičů rozhodující jejich duševní rozpoložení, společenská situace, osobnost, temperament, inteligence, kvalita citového života a autorita. Také důslednost je prevencí, jak zabránit tomu, aby se drobné problémy nerozrostly. Děti ochraňuje před riziky a učí je, jak se správně rozhodovat, jak si vytvářet sebekázeň a sebekontrolu a jak předvídat důsledky svých činů. Nežádoucí chování je často projevem ztráty hranic a nejistoty (23).

Autoritativní styl výchovy klade důraz na poslušnost, důslednost, přísnost, podřízení se autoritě a plnění příkazů (23, 69). Tento styl výchovy je efektivní, formuje se jím disciplína a kázeň, ale převládá zde vnější tlak a vztah vychovatele a rodiče je natolik tíživý, že se může stát zdrojem hořkosti a výčitek (23).

Liberální styl klade naopak důraz na co největší volnost dítěte, rodiče se snaží vyhovět jeho požadavkům a neomezují jeho aktivity (23, 69). Tento styl výchovy ale může vést ke ztrátě hranic, jistoty a bezpečí. Toto může vést k destruktivním jevům a k rizikovému chování (23).

Výchova perfekcionalistická je charakteristická snahou po dokonalosti. Rodiče se snaží, aby dítě bylo ve všem první a kladou na něj přehnané požadavky. Dítě je tak neustále ve stresu a je doháněno k různým obranným postojům, může unikat do nemoci, ale mohou se objevit i poruchy chování, které mají za cíl zbavit se nepřiměřené zátěže (23, 49).

Protekcční výchova může vést k oslabení dítěte, k jeho povahové nevyzrálosti a k neschopnosti osamostatnit se. Rodiče totiž dítěti se vším pomáhají, vše zařizují

a vyšlapávají mu cestičky tak, aby šlo hladce dopředu a vyhnulo se všem nepříjemnostem (23). Tento přístup negativně ovlivňuje adaptaci ve společnosti vrstevníků (49).

Pokud je výchova příliš úzkostná, je dítě přespříliš ochraňováno, omezováno ve vlastní aktivitě, brání to jeho sociálnímu vyžívání (23). Úzkostný postoj se velmi často přenáší z rodičů na dítě, a to může reagovat nadměrně úzkostně a předvídá selhání i tehdy, nemá-li k tomu žádný důvod. Avšak strach a úzkost často selhání navozují (49). Takové dítě se brání vzpourou, nebo naopak pasivním podřizováním (23).

Rodiče, kteří dítě rozmazlují, jsou na něm velmi citově závislí. Snaží si ho udržet sami pro sebe a doslova brání jeho sociálnímu rozvoji. Podřizují se jeho přáním a náladám a pak je zcela přirozené, že u dítěte ztrácejí autoritu a neposkytují mu dostatek jistoty. Problematická je v tomto směru zvláště výchova jedináčka (23). Sourozenci totiž mohou posloužit jako most mezi ochranným vztahem s rodiči a potřebou vztahů s vrstevníky (24). Díky sourozencům se dítě naučí brát ohledy na druhé, získá schopnost něco si odepřít, trpělivost a zodpovědnost (23). Sourozenecký vztah je také méně rizikový, protože je přímo zprostředkovan rodiči a je tedy dobrou přípravou pro vztah s vrstevníky a pro navazování dalších sociálních kontaktů (24).

Demokratický styl výchovy se jeví jako nejpříznivější. Dítě je respektováno jako samostatná bytost. Učí se rozhodovat samo o sobě, poznává svou odpovědnost. V tomto stylu výchovy plní rodiče roli spolupracujících partnerů a zkušenějších přátel (23).

Neexistuje ale žádné jednotné schéma, jak správně vychovávat děti, a to především proto, že jsou v životě takové situace, kdy i demokratický rodič by měl vystupovat autoritativně, nebo naopak jsou situace, kdy je lepší být shovívavější. Tendence k nevhodným výchovným metodám se objevují především v rodinách, které jsou oslabené například nesouladem rodičů, či jejich rozvodem (23).

Do výchovy přirozeně patří i trest a odměna (23). Velikost trestu má obecně preventivní charakter, tedy odstrašující funkci (17). Dítě si musí být samo vědomo, že udělalo chybu. Jedině pak může být trest skutečně výchovným a nápravným prostředkem. Bez tohoto prožitku by byl trest pouhým aktem poškozujícího násilí. Pokud se tresty opakují příliš často, mohou v dítěti zanechat plachost, ustrašenost,

či naopak vzdorovitost, až dokonce antisociální chování (23). Někdy může trest vést k posílení kriminálního chování, kdy může jedince označkovat jako delikventa (17). Pokud by byl použit tělesný trest v období od počátku puberty, je dítětem vnímán jako extrémní ponížení a může ohrozit jeho sebehodnocení. V dnešní uspěchané době mohou být jako odměna vnímány i společné chvíle. Pro mnoho rodičů je totiž jednodušší sáhnout do peněženky a pořídit dítěti něco okázalého, než pro něj obětovat svůj volný čas (23).

Vychovávat je velmi náročné, ale důležité je dítě vést tak, aby bylo odolné, aby se nehroutilo pod zátěží a aby konfliktní situace vnímalo jako dobrou možnost, jak posílit sama sebe. Dítěti velice škodí, když je svědkem neustálých hádek, ponižování a výčitek mezi rodiči (23). Takové situace se hluboce zapisují do duše dítěte, jedinec si je nese s sebou po celý život a přetvářejí jeho chování k lidem (23, 36). Nevhodné chování je tedy jen vnější projev něčeho, co se skrývá uvnitř v duši dítěte, nebo může být projevem napjaté atmosféry v rodině (23).

1.4.1.4 Rodina jako rizikový faktor

V rámci rodiny by mělo existovat určité sepětí a spolupráce, aby bylo možno včas a účinně řešit vznikající problémy. Avšak některé rodiny nejsou schopny tyto problémy řešit a vzniká krize, která se postupně prohlubuje a může mít vliv na vývoj osobnosti dítěte (75).

Funkční rodinou rozumíme rodinu, kde jsou zajištěny podmínky pro dobrý vývoj dítěte a pro to, aby prospívalo (75). V populaci je asi 85 % těchto rodin (36).

V problémové rodině se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí rodiny. Tato rodina je ale stále schopna zvládat problémy vlastními silami, popřípadě s krátkodobou pomocí zvenčí. Z pohledu orgánu sociálně právní ochrany dětí je nutno těmto rodinám věnovat zvýšenou pozornost. V populaci je jich asi 12 až 13 % (36).

V dysfunkční rodině se projevují vážné poruchy, vnitřní rozklad rodiny, a to bezprostředně ohrožuje či poškozují vývoj dítěte (74, 47). Rodina není schopna

situaci sama zvládnout a je nutno využít pomoc zvenčí. Takových rodin jsou zhruba 2 % (75).

Afunkční rodina zcela selhává v plnění svého poslání a dítěti závažně škodí. Pro zdravý vývoj dítěte je zde nutné jeho odebrání z původní rodiny a umístění do rodiny náhradní či do jiné bezpečné péče. Těchto rodin je v populaci asi 0,5 % (75).

Při studiu výchovných funkcí rodiny už ale nevystačíme s pouhým rozdělením na rodiny funkční a dysfunkční, ale je nutno vycházet z podrobnější typologie. Rodiny pak můžeme dělit například na rodiny výchovně silné, výchovně stálé, výchovně nestálé, výchovně stálé se ztrátou kontaktu s dětmi a kontrolou nad nimi, výchovně slabé se stálou konfliktní atmosférou, výchovně slabé s agresivně negativní atmosférou, rodiny hraniční s alkoholismem, protispolečenské, s trestnou činností, s psychickou zátěží (49).

U problémové mládeže je častá neúplnost rodiny (49). Přítomnost otce v rodině je dle soudobých výzkumů faktor, který brání delikvenci syna (17). Ovšem platí to i pro dcery, kterým v takovéto rodině chybí také mužský vzor a zdroj opory a autority (41). Odborníci se shodují na tom, že otec má v rodině nezastupitelné místo a jeho přínos pro zdravý vývoj dítěte je neoddiskutovatelný (36). Přítomnost nevlastního otce může být pro děti jak komplikací, tak přínosem (41). Děti žijící s jedním rodičem nebo s nevlastními rodiči mají třikrát větší pravděpodobnost výskytu emocionálních, zdravotních problémů a problémů s chováním, než děti žijící s oběma rodiči (24, 41, 7). Neúplná rodina má vliv jak na studijní výsledky mládeže, tak na její sklony k násilnosti a k plečkám se zákonem (24, 41). Mladí delikventi nepocházejí jen z neúplných rodin, ale také z rodin dysfunkčních (75). V takovémto případě by k ozdravení rodinného prostředí vedl spíše rozvod (49). Avšak v rodičovské lásce by se měli harmonizovat dva proudy. Jedním je láska mateřská a tím druhým je láska otcovská. Oba vnášejí do výchovy nepostradatelné prvky, které dítě potřebuje (23).

Velice důležité je i vzdělání rodičů. U otců delikventní mládeže je typické dosažení pouze základního vzdělání, matky často nezískaly ani vzdělání základní. Nízká úroveň vzdělání rodičů má tedy negativní vliv na výchovu dítěte. Nejsou schopni svým

dětem pomáhat se zvládnutím školních povinností a může se projevat i nezájem o školní prospěch, o trávení volného času, nebo o kamarády svých dětí (49).

Od počátku dvacátého století je tradovaný vztah mezi určitým společenským postavením rodiny a delikventním chováním dětí z těchto rodin. Stále platí, že jako nejpříznivější živná půda pro rozvoj kriminality mládeže se jeví nejnižší vrstvy společnosti, vrstvy lidí bez kvalifikace, vrstvy, v nichž je nejvyšší chudoba a nezaměstnanost. Zde se jeví jako rizikový faktor i neúplná rodina, jelikož tato rodina s jedním rodičem těžko plní svou funkci ekonomickou a řadí se spíše do nízkopříjmových rodin. Avšak ani toto není pravidlem (44). Nelze však zanedbat ani nárůst kriminality mládeže ze středních a nejlépe situovaných vrstev (38). Může to být následek klesajícího vlivu rodiny na chování dospívajících dětí. I v dobře situovaných rodinách se mohou objevovat znaky vysloveného nezájmu a nepřátelství rodičů vůči dítěti. Tyto postoje jsou zde ale lépe maskovány a jsou paradoxně hůře ovlivnitelné ze strany kohokoli, kdo by se chtěl angažovat ve prospěch dítěte (41, 38).

Rodič, který se sám chová delikventně, nadměrně pije, bere drogy nebo je často nezaměstnaný a celkově má projevy sociální nepřizpůsobivosti, také zvyšuje pravděpodobnost, že dítě bude přestupovat meze zákona (41). Násilí v rodině má také značně negativní vliv na vývoj jedince (17). Může se jednat o násilí fyzické, psychické nebo sexuální (44). Takové děti mají dle výzkumů větší sklon k zlostnému chování než jejich vrstevníci a při neúspěchu při plnění úkolů jsou snadněji frustrovány (7). Výsledkem může být nepřizpůsobení se, či chybné přizpůsobení se ze strany dítěte společenskému prostředí (49). Dle výzkumů byly v dětství nejvíce tělesně trestány prostitutky, mládež z diagnostických a výchovných ústavů, narkomani a podle očekávání nejméně byla v dětství trestána normální populace (54).

Ovšem i konflikty se sourozenci mohou vést k vyššímu riziku delikvence. Pro takovéto rodiny je charakteristické obviňování, méně přijímání odpovědnosti, méně přátelství (41). Dítě může reagovat nežádoucím chováním také na dlouhodobější zármutek v rodině při ztrátě blízké osoby. Rodiče mohou ztratit sílu důsledně trvat na správném chování dítěte, a to se může projevit nežádoucím chováním. Často dlouho trvá, než si rodiče všimnou, nakolik se chování zhoršilo (7).

Pokud dítě nedokáže dodržovat společenské normy, může to být znakem špatně trénované vnitřní disciplíny ze strany rodičů (41). Pokud dítě nezíská určité dovednosti a neosvojí si hodnoty ve vztahu s rodiči a dalšími dospělými, nebude se umět v budoucnu chovat ve společnosti (24). Výzkumy je dostatečně potvrzeno, že rodiče delikventní mládeže se méně starají o vytvoření zábran v asociálním chování dětí nebo je jejich styl výchovy nekonzistentní, tedy jednou za přestupek dítě trestají a podruhé ho za totéž nepotrestají (38). U delikventních dětí je také častější agresivita v rodině ze strany rodiče, a tím jsou posilovány nevhodné způsoby chování (41).

Rodičovský dohled, neboli monitoring, může mít také souvislost s pozdějším delikventním chováním dítěte. Monitoringem se myslí míra informovanosti rodiče o tom, co dítě dělá ve volném čase, s kým se stýká, či kdy a v jakém stavu se vrací domů (41). Projevy rizikového chování, které se vyskytují už i na základních školách upozorňují rodiče na to, že by měli dobře znát kamarády svých dětí (24). Čím hůře rodiče své dítě sledují, tím je dle studií Snydera a Pattersona větší pravděpodobnost, že se dítě dopustí trestného činu (41).

Zvláštní kategorií jsou však děti, které rodinné prostředí vůbec nepoznaly a byly vychovávány v kolektivních institučních zařízeních. Tyto děti mají oslabenou schopnost navazovat vztahy a oslabené vnímání civilní reality. Jejich adaptace na ústav je lepší než na samostatný život, a proto pro ně nevědomky může být realita vazby či vězení přitažlivější než samostatný život na svobodě (41).

Existují organizace a instituce, které se zabývají pomocí pro zvládnutí výchovných postupů a způsobů komunikace při ochraně zájmů dítěte. Takovými organizacemi jsou pedagogicko – psychologické poradny, dětská psychiatrická centra, kurátoři pro děti a mládež a další (75).

1.4.2 Škola

Od školy jako všeobecně rozšířené vzdělávací a výchovné instituce se očekává, že bude vytvářet předpoklady pro úspěšný vstup mladé generace do profesionálního, osobního a volnočasového života a že bude vychovávat světoobčany, kteří budou mít

dostatek smyslu pro odlišnosti lidí pocházejících z jiných kultur, dostatek společenské solidarity a občanské ctnosti (15, 41). Mezitím škola žije finančními starostmi, a také učitelé jsou nespokojeni s finančním ohodnocením. To vše v situaci, kdy klesla kázeň žáků, a učitelům byl zvýšen hodinový úvazek ve třídách (54).

Vzdělávací soustava je tvořena školami a školskými zařízeními a vzdělání je zajištěno pedagogickými pracovníky (37). Základní stupeň je povinný pro všechny děti příslušného věku. Stupeň střední a vyšší zahrnuje rostoucí počet dospívající mládeže a mladých dospělých (15).

Aby dítě mohlo úspěšně absolvovat školní docházku, je nutné, aby bylo pro školu zralé. Tím rozumíme takový stupeň vývoje tělesných a duševních vlastností dítěte, které jsou nutné pro úspěšné zvládnutí školních požadavků. Hlavními znaky školní zralosti jsou tělesná, rozumová, citová a sociální zralost. Dítě, které není zralé pro školu a přesto bylo zařazeno do školy, vykazuje zpravidla řadu obtíží. Takové dítě špatně prospívá, má problémy s chováním, se soustředěním se, mohou se objevovat poruchy chování, které narušují školní kázeň a domácí řád. Později může dojít až k závažnějším poruchám chování, jako jsou lži, krádeže, záškoláctví a další. Toto chování může být ale charakteristické i pro období puberty (49). V tomto období dochází k rychlým fyzickým a psychickým proměnám a začíná bouřlivé období, které často provázejí rebelie proti světu dospělých (49, 72). Z toho vyplývají různé výkyvy nálad, tělesné výkonnosti, zvýšená dráždivost, nevyrovnanost osobních hodnot a změna postoje k autoritám. Je to však většinou přechodný jev a lze ho zvládnout běžnými pedagogickými prostředky. Je však nutné, aby pedagog věnoval takovým dětem větší pozornost a případné nežádoucí změny podchytil hned v začátcích (49).

V tradičních školách děti soutěží v reprodukci znalostí, nikoli ve schopnosti jak spolupracovat a jak nalézat vlastní řešení problému. Zatím u nás není dostatečně rozvíjena tvořivost, prosociální dovednosti dětí, ani další dovednosti, které jsou nezbytné pro samostatný život v demokratické společnosti (41). Ve školách tkví riziko především v raném neúspěchu a nekvalitním školním prostředí, což může negativně ovlivňovat hodnotu sama sebe, míru důvěry v sebe a ve své schopnosti (42, 65).

Pro zlepšení motivace dětí k učení je v Evropě uznávána spolupráce školy a rodiny. Podpora dobrého vztahu školy a rodiny je v západních zemích uskutečňována pomocí informačních materiálů, příruček, dnů otevřených dveří, konferencí rodičů a učitelů, domácích návštěv, zapojování rodičů do výuky, telefonického kontaktování rodičů, zřizování poradenských center pro rodiče, neformálních společenských setkání a prostřednictvím zvláštních programů (41).

1.4.2.1 Zásady a cíle vzdělávání

Dobrá vzdělávací politika státu by měla vyvažovat jak zájmy jednotlivců, tak zájmy společnosti. Pokud chce stát podporovat stabilizovanou a prosperující společnost, mělo by se přiměřené vzdělání dostat všem. Kriminalitou jsou i v postindustriální společnosti ohroženy převážně sociálně handicapované vrstvy obyvatel. Vzdělávací politika státu proto tedy může potencionálně toto riziko redukovat, jelikož může lidem pomáhat, aby se ze svých handicapů vymaňovali (41).

Základní normou školské legislativy je zákon číslo 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Tento zákon upravuje vzdělávání a výchovu ve školách, stanovuje podmínky, za nichž se vzdělávání uskutečňuje, vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob a stanovuje působnost orgánů vykonávajících státní správu a samosprávu ve školství. Tento zákon také zahrnuje ustanovení zaměřená na ochranu bezpečí dětí ve školách a ve školských zařízeních. Vzdělávání je zaměřeno na individuální vzdělávací potřeby jednotlivce a garantuje vzájemnou úctu, respekt a solidaritu. Cílem vzdělávání je především rozvoj člověka, aby byl vybaven poznávacími a sociálními způsobilostmi, mravními a duchovními hodnotami pro svůj osobní a občanský život (37).

Výchovnými opatřeními jsou pochvaly a kázeňská opatření. Kázeňským opatřením je vyloučení žáka či studenta ze školy nebo školského zařízení. Ředitel školy může v závažných případech porušení povinností rozhodnout o podmíněčném vyloučení nebo o vyloučení studenta ze školy. Zvláště hrubé slovní nebo fyzické útoky žáka vůči

pracovníkům školy nebo školského zařízení se vždy považují za závažné porušení povinností stanovených zákonem (37).

1.4.2.2 Školská poradenská zařízení

Součástí škol jsou také školská poradenská zařízení, která zajišťují pro děti, žáky a studenty informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost, poskytují odborné speciálně pedagogické a pedagogicko - psychologické služby a preventivně výchovnou péči. Tato zařízení spolupracují také s orgány sociálně – právní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu a dalšími institucemi. K poradenským zařízením patří pedagogicko – psychologické poradny a speciálně pedagogická centra. Ve školách jsou poradenské služby poskytovány výchovným poradcem, školním metodikem prevence, popřípadě školním psychologem nebo školním speciálním pedagogem (37, 48). Školní metodik prevence koordinuje tvorbu a kontroluje realizaci minimálního preventivního programu školy, dále se účastní na aktivitách školy zaměřených na prevenci záškoláctví, závislostí, násilí, vandalismu, sexuálního zneužívání, zneužívání sektami, prekriminálního a kriminálního chování a dalších sociálně nežádoucích jevů. Metodik vede metodicky činnost učitelů v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů, to se týká vyhledávání problémového chování, preventivní práce s třídními kolektivy a dalších. Metodik dále koordinuje vzdělávání pedagogů v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů, koordinuje aktivity zaměřené na zapojování multikulturních prvků do vzdělávání, jako prevenci rasismu a xenofobie, a koordinuje spolupráci školy s orgány místní správy a samosprávy. Pokud dojde k akutnímu výskytu sociálně nežádoucích jevů, kontaktuje metodik odpovídající odborné pracoviště (37).

Se sociálně patologickými jevy se setkáváme u dětí a mládeže stále častěji. Proto by měla být navázána spolupráce mezi školami, školskými zařízeními a Policií ČR preventivně, nikoli až při řešení problémů spojených s výskytem těchto jevů. Systém práce a postupy policistů v oblasti preventivně výchovného působení na děti a mládež v oblasti odhalování a dokumentování kriminality dětí a trestné činnosti na mládeži

upravuje Závazný pokyn Policejního prezidenta č. 8/2002 v návaznosti na zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí. Ve školách a ve školských zařízeních jsou zveřejněná telefonní čísla, kam se obrátit v případě nutnosti. Problémy spojené s násilím, drogami a dalším asociálním chováním je nutno řešit v součinnosti s rodiči a v souladu s právními předpisy. Školy a školská zařízení by měly být v kontaktu s informačními skupinami Policie ČR v rámci preventivních programů a projektů (37).

1.4.2.3 Škola jako rizikový faktor

Kriminalita mládeže je jev spojený s nezaměstnaností, nemajetností, nedostatečným vzděláním, někdy ani nedokončeným základním vzděláním a s nedostatečnou motivací k práci. Příčiny sociálního selhání mohou pramenit jak z rodiny, tak ze vzdělávacího systému (41).

Přechodem do školy se každé dítě musí přizpůsobovat novému životnímu rytmu. Učitel je zpočátku pro dítě nejdůležitější osobou, postupně však nabývají na významu vztahy se spolužáky. Děti si začnou brzy vytvářet vlastní subkulturu, která se vyznačuje vlastním jazykem, vlastními rituály a zvyklostmi. V některých případech se mohou z těchto skupinek vyvinout asociální party (41). Přispívá k tomu i neangažovanost učitele, který může preferovat nebo naopak zatracovat některé děti, ale i všechny konflikty, napětí a úzkosti, jimiž vztah vychovatele k dítěti prochází (41, 49).

Vyučování se aktivně komunikačně účastní jen určitá část žáků a tito většinou sedí v předních lavicích a v centrální části třídy. Učitelé potom tyto aktivní žáky preferují. Učitelův nezáměr či agresivita mohou být také podkladem šikanování mezi žáky. Vyučující totiž svým chováním označí agresorům jedince, který nějakým způsobem nedostačuje a děti se pak cítí být oprávněny takového jedince napadnout. Učitel, který toto nechce dopustit, s dítětem komunikuje tak, že posiluje vzájemný vztah a podporuje vstřícnou a kooperativní atmosféru ve třídě (41).

Musíme také rozlišovat záškoláctví a školní fobii (7). U záškoláků nesouvisí s nenavštěvováním školy žádný větší psychologický problém, prostě do školy nechtějí chodit a úmyslně zanedbávají školní docházku (7, 18). Záškoláctví nelze brát na lehkou

váhu, neboť na něj navazují další prohřešky a přestupky, jako potulky, braní drog či krádeže (34). Naproti tomu děti trpící školní fobií by do školy rády chodily, ale něco jim v tom brání. Toto je vnímáno jako druh neurózy charakterizované úzkostí a obavami (7).

Ve školách se také může vyskytovat šikana, která náleží k patologickým formám mezilidského soužití. Šikana je agresivní jednání s cílem dosáhnout převahy a určité výhody prostřednictvím fyzického a psychického týrání (58, 18). Vždy se odehrává v kontextu sociální struktury, s jejímž posláním je v přímém rozporu, takže například i na základní či střední škole (18). Šikanovat ve škole může i učitel a nemusí si to ani uvědomovat (58). Pro výskyt šikany je živnou půdou učitelův nezájem či agresivita (41). Šikana se dnes zaměřuje na každého, kdo je jakkoli odlišný, a to vypovídá o snížené toleranci k jinakosti a o celkovém tlaku na konformitu skupiny (18). Následky šikanování se projevují dlouhodobě u oběti i u útočníka. Oběť má zvýšený sklon k depresivním stavům, má pochybnosti o sobě a trpí pocity méněcennosti. Útočník může naopak využívat podobné strategie i v dospělosti a v situacích, kdy chce dosáhnout převahy (16). Je nutné dát zcela jednoznačně na vědomí všem agresorům, že škola se se všemi případy razantně vypořádá a tuto informaci je nutné sdělit všem žákům a rodičům (18).

Velice důležitá je reakce školy na zjištěné asociální jednání jednoho či více dětí. Pro děti je významnou zprávou o tom, jak se dbá na důstojnost jedince to, jak se vede vyšetřování a zejména udílené sankce. Přehlížení zcela zjevných přestupků, nejasná pravidla chování nebo degradace žáků jsou postoje, které podkopávají představy dětí o tom, že jejich chování by mělo mít za každých okolností jasné hranice (41). V zásadě platí, že učitel by se měl zdržet vůči provinilému jedinci všech negativních výrazů (18). Vysoká rizikovost školního prostředí vedla v USA ke vzniku nové občanské iniciativy domácího vzdělávání. Na druhé straně hrozí hypotetické riziko segregace takto vzdělávaných dětí a tento typ vzdělávání by také mohl oslabovat občanskou solidaritu (41).

Školní prospěch je také narušován neurotickými obtížemi, které jsou následkem chronických stresových a konfliktních situací. Náprava spočívá především v řešení

těchto konfliktů a stresových situací. Pokud má dítě ve škole dobře prospívat, je nutné, aby mělo celou řadu pracovních návyků, které mu umožní uplatnit jeho schopnosti. Tyto návyky a postoje ke vzdělání se vytvářejí již v předškolním věku a dítě si je nese z rodiny. Výchovné postoje se vytvářejí složitým vývojovým procesem. Při jejich vytváření hrají hlavní roli vlastní zkušenosti vychovatele z dětství, vztah k vlastním rodičům, způsob, jakým byl vychován, jeho osobnostní systém hodnot, ale i všechny konflikty, napětí a úzkosti, jimiž vztah vychovatele k dítěti prochází (49). Výchovná zanedbanost se objevuje u dětí, které vyrůstají v primitivním prostředí, kde není vzdělání považováno za hodnotu (49, 44). Takové děti nejsou zpravidla na školní práci připraveny a jejich výchova směřovala spíše k praktické činnosti a časnému osamostatnění se (49, 9). Takovéto děti se vyskytují v rodinách žijících na nízké kulturní úrovni, v rodinách mentálně retardovaných rodičů a v romských rodinách, kde je větší počet dětí. Zde je nutné soustavné doučování dítěte. Často je třeba zásahu orgánu péče o dítě a někdy musí být dítě i soudně odňato a umístěno v dětském domově. Po úpravě výchovného prostředí se děti rychle adaptují a jejich školní prospěch se rychle zlepšuje (49).

V neposlední řadě potřebuje dítě k přípravě do školy své místo, čas a klid. Nepříznivé domácí prostředí či špatný denní režim dítěte mohou zapříčinit nedostatečnou přípravu a špatné známky. Tyto okolnosti se mohou spojit s jinými nepříznivými okolnostmi a přispívat tak ke školním obtížím dítěte (49). Důležitou preventivní úlohu by zde mohla mít i žákovská samospráva. Ta se podílí na udržování pořádku a kázně ve škole, snaží se zlepšovat studijní výsledky a podporuje spoluúčast žáků na životě školy a na účelném využívání volného času, což může výrazně ovlivňovat zdravý vývoj mladé generace (15).

1.4.3 Drogy

Omamné a psychotropní látky provázejí společnost už od jejích prvopočátků. Jde o kontroverzní problematiku, jelikož drogy mají jak pozitivní účinky, tak je doprovází celá řada negativních následků, včetně těch fatálních (62). Užívání drog

poškozuje zdraví a kvalitu života jak uživatelů drog a jejich blízkých, tak celé společnosti (2). Současná protidrogová politika ČR je uskutečňována na základě Národní strategie protidrogové politiky na léta 2005 – 2009 (14). Nezákonné drogy se objevily po roce 1990 ve všech zemích střední a východní Evropy v předtím nevídané míře. Postupně začíná ve velkoměstech vznikat otevřená drogová scéna a dochází k drogové kriminalitě a věková hranice prvních uživatelů se snižuje (2).

Drogy se stávají spojovacím činitelem řady společenských problémů a především života mladé generace (55). Konzumace návykových látek se totiž v posledních letech stává jedním z nejzávažnějších sociálně patologických jevů mládeže (10). Experimentování s drogou či alkoholem je mezi mládeží časté a alespoň jednou to vyzkouší téměř každý (1). Opomenout nesmíme ani závislost na nikotinu. Zastrášující je skutečnost, že každý třetí mladistvý pravidelně kouří (72). Je to tím, že drogy umožňují cítit se dobře i těm, kteří se jinak dobře necítí. Mladí lidé v období dospívání prožívají velké množství změn, jsou z toho zmatení, osamělí, mají pocit, že nic nemá smysl. Někteří se s těmito pocity vyrovnávají obzvláště těžce a tito pak většinou inklinují k užití prostředků, které tyto negativní pocity tlumí. Pro mladé lidi mají drogy také nezpochybnitelný účinek. Naneštěstí se totiž mohou na drogy vždy spolehnout, na rozdíl od rodiny či od přátel. Pokud jsou doma problémy a kamarádi nepomohou, zdají se být drogy prostředkem, jak alespoň na chvíli zapomenout na bolest (1).

Proto bychom si měli u mladých lidí všimnout náhlých změn v chování, krádeží, zhoršení ve škole, změn v přátelství, větší podrážděnosti, špatné nálady. To všechno mohou být příznaky dospívání, ale zároveň bychom měli myslet na možnost zneužití drogy (7).

1.4.3.1 Předpoklady pro braní drog

Zájem o drogy mezi mládeží stoupá a posunuje se do mladších ročníků (74). Samo užívání drog není kriminalizováno (77). Mládež zkouší drogy ze zvědavosti, vliv má také sociální prostředí, vrstevnická skupina a také prostředí, kde dostupnost klasických drog se přímo nabízí, jako jsou herny nebo diskotéky (10). Užívání nejčastěji

začíná ve vrstevnické skupině, kdy mládež nejprve slyší o účincích drog, poté sleduje uživatele a posléze drogu sami vyzkouší (8). Většina mládeže po pár experimentech přestává, ale jiní v užívání pokračují, užívají extázi, postupně pervitin, heroin, kokain a tyto drogy už výrazně zvyšují riziko drogové závislosti (77). Snad nejsilnější motivací je pro mladého člověka touha být mezi ostatními oblíbený a akceptovaný (1). Pro mladé lidi může být ale i překročení norem určitým dobrodružstvím. Jde o součást vývojově nutného procesu, ve kterém dochází k postupnému vymezování mladého člověka od ostatních a budování pocitu identity. Potřebu oddělit se a udržet si vládu nad sebou a svým prožíváním, můžeme uspokojit užíváním látek, které tyto schopnosti mají. Mladý člověk si navíc o požití drog rozhoduje sám, a tím je utvrzován jeho zážitek, že má život ve vlastních rukou (13). Závislý člověk si také může myslet, že se bez drogy neobejde a pokud ji neužije, bude mít problémy. Toto vede k opakovanému užívání. K závislosti a problémům spojeným s odnětím drogy přistupuje navíc posilující vliv prostředí a sociálních podmínek (7). Je velmi důležité seznámit se s kamarády našich dětí a budovat v nich sebeúctu, která nebude závislá na mínění dominantních vrstevníků (1).

Avšak nejsilnější vliv na postoj dětí k drogám a alkoholu mají rodinné a sociální podmínky (1, 72). Děti totiž napodobují vše, co vidí, a mnohé z nich od rodičů nedostávají dobrý příklad. Čím dříve děti začnou experimentovat s návykovými látkami, tím větší pravděpodobnost závislosti tu je, jelikož jim tyto látky slouží jako berličky jejich přirozeného vývoje. Nenaucí se, jak správně zvládat stres a jak bojovat s překážkami. Proto je velice důležité dávat dětem dobrý příklad (1).

Všeobecně se má za to, že závislost na drogách může být geneticky ovlivněna. Téměř 50 % pacientů protialkoholových a protidrogových léčeben má alespoň jednoho z rodičů alkoholika. Nadprůměrné riziko hrozí dětem, pokud oba jejich rodiče jsou alkoholici. Důležité je s takovými dětmi mluvit o jejich biologických predispozicích, pak ochotněji změní svůj postoj k návykovým látkám, než kdybychom je jakýmkoli způsobem zastrášovali (1).

Musíme brát v úvahu také to, že dítě podléhající depresi či hněvu inklinuje k drogám. A určitý stupeň deprese je u pubertálního dítěte běžný, jakožto příznak

rychlých změn. Zde si musíme všimnout například nesoustředěnosti, nervozity, nebo pocitů nudy. Proto je důležité motivovat dítě od malička k rozličným aktivitám, které nudě předejdou. Mnoho rodičů si také zakládá na tom, že mají s dětmi kamarádský vztah, ale pozor na přílišnou toleranci. Dětem může chybět láska, starostlivost, ale i pevná ruka. Děti pravděpodobně vnímají dobrý úmysl rodičů silněji, pokud je tón jejich hlasu vážný a dává najevo neústupnost (1).

1.4.3.2 Rozdělení legálních drog a jejich účinky

Alkohol vzniká chemickým procesem kvašení ze sacharidů nebo z polysacharidů z obilných zrn nebo brambor. Nadměrná konzumace alkoholu je označována jako alkoholismus (53). Převážná většina nezletilých dětí ze středních škol přiznává, že pije alkohol. U některých může jít o silnou konzumaci, avšak problémy se závislostí se projeví spíše až v dospělosti (7). Psychoaktivní účinky alkoholu závisí především na množství požitého alkoholu. Na výsledných projevech chování se podílejí jak biologické, tak psychologické vlivy a také vlivy sociální (53). Zpočátku konzumace dochází k psychomotorické excitaci, zlepšení nálady, zvýšenému sebevědomí a pocitu subjektivní zábavnosti (74). Při rychlé a dlouhotrvající konzumaci alkoholu dochází k útlumu, objevuje se únava, somnolence, popřípadě bezvědomí a smrt (53).

Nikotin je jedinou návykovou látkou, která je obsažena v tabáku. Je to bezbarvá tekutina, bez chuti a bez zápachu. Závislost na tabáku začíná nejdříve závislostí psychosociální a později se rozvíjí i fyzická drogová závislost, tedy závislost na nikotinu. Nejčastěji se s kouřením začíná okolo čtrnácti let (29). Vždyť cigáro je prestižní symbol vzpoury, vnější výraz touhy po dospělosti. Mnohé děti ale kouří třeba jen proto, aby byly akceptovány jejich kamarády kuřáky (1). Tabák existuje v mnoha formách, může být ve formě cigarety, doutníku nebo šňupací. Akutní účinky tabáku jsou podráždění sliznic, nauzea, bolesti hlavy, průjem. Některé uživatele mohou tyto účinky odradit, ale většinou pod sociálním tlakem kuřák tyto problémy překoná. Rychle vzniká tolerance a tyto problémy se později již neobjevují (29).

Věk prvního užití alkoholu a nikotinu je uveden v příloze č.3.

1.4.3.3 Rozdělení nelegálních drog a jejich účinky

Mezi konopné drogy řadíme marihuanu a hašiš. Účinné látky v konopných produktech se nazývají cannabinoidy (45). Tyto látky jsou obsažené v indickém konopí, hlavní složkou je tetrahydrokanabinol, neboli THC (14). Marihuana je sušené květenství a horní listy ze samičí rostliny konopí. Obsah účinných látek se pohybuje od 2 % do 14 %. Hašiš je konopná pryskyřice, může obsahovat až 40 % aktivních látek. Konopné drogy jsou užívány především kouřením, může se objevovat i perorální užití, jako součást různých pokrmů. Při požití drogy nastupuje účinek během desítek sekund až minut a trvá 3 až 6 hodin. Mezi nejcharakterističtější účinky těchto drog patří sucho v ústech, pocit chladu, hlad, deformace ve vnímání času, deformace ve vnímání prostoru, hmatové, sluchové, zrakové iluze, euforie, bouřlivý smích (45). Konopné drogy přitahují mládež především proto, že jim navodí euforický stav, který jim doslova umožňuje odpoutat se od země, vzlétnout, ztratit pojem o svazující váze hmotného těla (1). Intoxikace konopím se však může také projevit nevolností a zvracením. Při častém, nadměrném a dlouhodobém užívání konopných drog se mohou objevit zhoršení krátkodobé paměti, schopnosti soustředění či narušení reprodukčních funkcí (45, 65). U predisponovaných osob se může objevit paranoidní, depresivní stav, stavy úzkosti a zmatenosti. Obecně je většinou odborníků sdílen názor, že konopné drogy nevyvolávají fyzickou závislost. Psychická závislost se objevuje u 8 % až 10 % dlouhodobých uživatelů. U těchto drog není popisován vzestup tolerance ani odvykací příznaky. Role kanabinoidů jako vstupního faktoru mezi tvrdé drogy bývá zkreslována. Největší riziko zde představuje pití alkoholu a kouření v dětství a v adolescenci (45). Je také popisováno, že pro osoby, které kouří cigarety, je daleko snazší začít kouřit marihuanu, než pro osoby, které nikdy nekouřily (8).

Opioidy ovlivňují organismus prostřednictvím opioidních receptorů, které se nacházejí v celém centrálním nervovém systému (43). Účinnou látkou většiny přírodních a poloumělých opiátů je morfin a jeho deriváty. Nejčastěji zneužívanou látkou této skupiny je heroin. Ten mládeži navozuje stav euforie spojený s vnitřní pohodou a úlevou od problémů a úzkostí (1). Opioidy nezahrnují jen opiáty, ale i látky

vznikající v organismu, tedy endorfiny a enkefaliny (62). Opiáty jsou právem spolu s ředidly vnímány jako nejnebezpečnější skupina drog vůbec. Opioidy mají vysoký závislostní potenciál zejména pro somatickou závislost a jsou to jedny z nejdražších drog (79, 43). Mnozí uživatelé se kvůli získání financí na drogu dopouštějí trestné činnosti (7). Užívání těchto drog je těžce slučitelné se životem a dá se jimi velmi lehce předávkovat (79, 43). Opioidy mají povšechně tlumivý účinek na centrální nervový systém, působí euforii, zklidnění až ospalost, tlumí bolest, dochází ke zpomalení srdeční činnosti, dechové frekvence, k poklesu krevního tlaku, vyvolávají těžkou zácpu, nízkou produkci moče a svědění kůže (43, 79). Při chronickém užívání je nejvíce postižena oblast charakterových vlastností, objevuje se celkové vyčerpání organismu, časté infekce a dochází až k etické degradaci jedince (43, 14). Závislost se rozvíjí již po několika týdnech užívání (43). Mezi jednotlivé drogy této skupiny patří opium, morfium, heroin, metadon, buprenorfin, LAAM a braun (79, 43). Metadon, buprenorfin a LAMM jsou látky opioidové povahy, používané především pro substituční léčbu závislostí na opiátech (79). Nejčastější aplikace těchto drog je injekční, dále pak šňupáním, kouřením a inhalací. Metadon se nejčastěji podává ústy (43).

Stimulační drogy zlepšují určité aspekty myšlení a smyslového vnímání. Metylamfetamin brzy navodí pocit pohody, bdělosti a fyzické síly. Jednou z nejznámějších drog této skupiny je kokain, který pochází z listů koky, dále pak crack, pervitin, či efedrin (7, 1, 65). Užívá se šňupáním, ústy a někdy i injekčně. Rychle navozuje pocit energie a sebedůvěry (7). Za zvláštní přínos považuje mládež potlačení únavy, či vytržení z deprese a apatie zapříčiněné abstinenčními příznaky z nedostatku jiné drogy. Až dvě hodiny po požití přetrvává pocit sebevědomí a nadprůměrných schopností (1). Mezi vedlejší účinky patří sucho v ústech, zácpa a nespavost. Účinky mohou být viditelné mnoho týdnů po požití, kdy se u dané osoby projevuje únava, letargie a deprese. Velké dávky mohou vyvolávat paranoidní myšlenky, halucinace a epizody násilnického a asociálního chování (7).

Halucinogeny nejsou příliš návykové, objevují se na diskotékách a na večírcích. Tyto drogy mění vnímání, dochází k vidinám, myšlenky se zdají být nezvykle jasné, zkresluje se čas (7). Člověk může být euforický, ale u disponovaného jedince se může

spustit doposud latentní psychotické onemocnění (7, 31). Nejznámější drogy této skupiny jsou dietylamid kyseliny lysergové, neboli LSD, a extáze. Užívání těchto drog je ústy (7).

Těkavé látky patří mezi oblíbené u mladých lidí. Zástupci těchto látek jsou rozpouštědla, lepidla, benzín a aerosoly. Mládež s nimi experimentuje především ve skupinách a stává se to náplní jejich společně tráveného volného času (7). Výhodou pro mládež, nebo spíše nevýhodou, je dostupnost a nízká cena těchto drog (1, 65). Nebezpečí těchto látek spočívá v jejich hořlavosti a v riziku udušení. Tyto drogy navozují pocit závratí, zastřené vnímání, uvolněnou náladu. Způsob užití je inhalací nebo čicháním (7).

Sedativa tlumí aktivitu mozku, snižují úzkost, navozují spánek. Nejvíce jsou zneužívány barbituráty a benzodiazepiny. Užívají se ústy nebo injekčně. Po požití se člověk cítí ospalý, má nekoordinované pohyby, je spavý (7). Tyto drogy navozují také pocit pohody, zbavují stresu i zábran (1). Mladí lidé zneužívající sedativa často užívají i jiné druhy návykových látek, zejména alkohol a heroin (7, 65). Při pravidelném užívání se může objevovat násilnické chování (7).

Anabolické steroidy nejsou přímo návykovou drogou. Avšak pravidelné užívání těchto látek u mladých lidí může vést ke vzniku deprese, podrážděnosti, nepřátelství, agresivitě a dokonce až k psychóze (7).

Věk prvního užití nelegálních drog a závažnost důvodů pro užívání nelegálních drog u mládeže jsou uvedeny v přílohách č. 4 a 5.

1.4.3.4 Drogy jako rizikový faktor

Závislost je škodlivý návyk na užívání psychotropních látek, který se rozvíjí na základě touhy člověka po změně prožívání (51). Za určitých okolností může touha po změně prožívání přejít v nutkavost a stát se tak příčinou rozvoje chorobných znaků, zdravotních problémů, může porušit psychické a sociální fungování (32, 7). Závislost je vyústěním abusu, který se stal dominantní činností, jež má zajistit pocit uspokojení (32). Užívání drog představuje závažné riziko ve změně základních životních hodnot,

v oslabování vůle, v narušení mezilidských vztahů a rozkladu rodin, v ohrožení pořádku ve společnosti a v nárůstu nákladů obecně (2). Konzumace drog zkrátka představuje odchylný styl života (51).

Stav současné společnosti a postavení mládeže v něm není příliš radostný. Proto mnohdy bývají drogy únikem z neradostných životních situací (46). V romské populaci se někteří jedinci setkávají s drogami již v dětství a užívání drog se zde téměř vždy kombinuje s kriminalitou a u děvčat s prostitucí (21). Trestná činnost spojená s drogami nemá charakter pouze majetkový, ale jedná se také o loupeže, ublížení na zdraví či znásilnění, v romské populaci převažuje nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů (77, 21). Z výzkumů také vyplývá, že čím nižší je věk jedince, v němž je mu nabídnuta droga, tím větší je pravděpodobnost, že se droga pro něho stane problémem (55).

U některých drog, jako je například alkohol či tabák, je jejich dostupnost pro mládež prakticky neomezená, což je v rozporu s platnými zákony a svědčí o nedostatcích v jeho vymáhání (3). Užívání těchto drog je však tak běžné, že to nelze považovat za něco nenormálního. Proto by zjištění, že mladý člověk zkoušel kouřit nebo pít alkohol nemělo vyvolávat nepřiměřené reakce. Dlouhé kárání by mohlo vést k tomu, že se toto chování bude opakovat, to je třeba mít na paměti hlavně u jednorázových experimentů (7). Zde ale pozor, žádný narkoman nezačínal rovnou s tvrdými drogami, každý začal kdysi s jedním pivem nebo s cigaretou, kterou později vyměnil za marihuanu (1). Dokonce velká část populace mládeže již nepovažuje užívání marihuany za konzumaci drog, ale za součást běžného života a formu relaxace (3).

Dalším činitelem může být neschopnost rodičů reagovat na potřeby dítěte (13). V rodinách mladých uživatelů se můžeme setkat s nepříznivým výchovným přístupem (72). Pro zdravý vývoj dítěte je nezbytné v určité chvíli reagovat vstřícně, jindy odmítavě, kriticky, za použití určitých sankcí. Nedostatečná schopnost snášet nepříjemné emoce a afekty je znakem nedokončeného emocionálního vývoje a může být příčinou, proč závislí užívají drogu (13). V rodinách závislých jedinců se také dají vyzorovat určité znaky, které se na rozvoji závislosti podílejí. Je to především nedostatečná pozornost nebo problematická reakce ze strany rodičů na chování dítěte,

narušené či zatížené vztahy mezi dítětem a rodičem, chaotické či špatně vymezené vztahy mezi generacemi, skryté, nedostatečné či naopak nadměrné vyjádření hněvu v rodině, závislost v roli prvku, který udržuje v rodině rovnováhu a jeden či více závislých členů rodiny. V rodinných historiích vidíme často mnoho traumatizujících prvků, jako sebevraždy, psychická onemocnění, násilí, úmrtí nebo rozvod rodičů (12).

Mladý jedinec by měl pro své úspěšné začlenění do společnosti zvládnout také řadu vývojových úkolů. Jde o osobnostní a vztahové kvality, které nemohou být budovány bez předchozího zvládnutí fyzického a duševního vývoje (13). Dlouhodobá frustrace či neschopnost uspokojit potřeby společensky přijatelným způsobem je úzce spjata s příčinami užívání drog a rozvojem závislosti (30, 13). Drogy mohou pomoci překonat rozpaky, nesmělost či pocit odlišnosti, mohou nabídnout celou řadu úniků a náhradních řešení, přinášejí pocit sounáležitosti se zasvěcenými. Stereotyp závislosti se může pro mladého člověka stát úlevným útočištěm a odpovědí na mnoho těžko řešitelných otázek a nejistot (13). Zneužívání návykových látek je však také provázeno změnami v chování jedince. Člověk se postupně stává lhostejným, nedokáže udržet pozornost a konfliktní situace řeší spíše agresí. Z dlouhodobých výzkumů také vyplývá, že uživatelé drog potřebují dvojnásobek zdravotní péče a mají více absencí (65).

Nejdůležitějším nástrojem prevence jsou rodiče sami a jejich každodenní příklad. Pokud se rodiče budou opravdu upřímně zajímat o svět kolem nich, budou účinnějším nástrojem prevence (1). Dalšími vzory bývají také starší sourozenci, blízcí příbuzní nebo známé osobnosti (22). Důležité je předcházet především nudě a nedostatku aktivity. Je nutné ukázat dětem, kolika zajímavých činností se mohou zúčastnit. Děti potřebují cítit, že pokud budou potřebovat, rodiče si na ně najdou čas. Děti, které úspěšně vzdorují drogám, jsou především děti milované, které vědí, že bez ohledu na to, zda se chovaly hezky nebo ošklivě, někdo je má rád. Důležité je také umět dítě správným způsobem vychovat. Děti bychom měli důsledně, ale s láskou vést k pochopení zásad správného chování (1).

1.4.4 Volný čas mládeže

Volný čas je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociální role. Je to hlavně činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a tato činnost mu přináší příjemné zážitky a uspokojení (15). Volný čas má především funkci relaxační, regenerační, kompenzační, rozvojovou a sociálně preventivní (55, 28). Aktivita ve volném čase jsou výrazem osobnosti a zároveň tuto osobnost formují. Způsob trávení volného času proto často vypovídá o sociálním poli jedince a o jeho dalším sociálním vývoji. V žádném dalším životním období není jedinec schopen zajímat se o tak širokou škálu zájmových aktivit jako v dětství a mládí. Sféra volného času dětí a mládeže má význam pro celoživotní orientaci člověka (55). Pokud společnost zabezpečí kvalitní trávení volného času mladé generace, urychlí tím rozvoj schopností mládeže a zároveň potlačí rozvoj negativních sociálních rysů (56).

V posledních desetiletích se prohlubuje společenská nerovnost a nedostatečná sociální ochrana mladé generace. Tyto poměry se promítly do osudu mnoha dětí a znemožňovaly jejich zdravý tělesný, psychický a sociální vývoj. Zdrojem sociálního vylučování, které znemožňuje využívat adekvátně volný čas, se staly také netolerance, xenofobie a rasismus (15). Zhoršující se situace nemalé části dospělé populace, rostoucí životní nejistota a tak stále klesající schopnost pokrýt finanční náročnost se promítá do života rodin a jejich dětí ve volném čase (15, 28). Život ve městech dává mladým lidem mnoho příležitostí k rizikovému trávení volného času, například v hernách nebo diskotékách, kde jsou jim také bez velkých překážek dostupné různé druhy návykových látek (39).

1.4.4.1 Možnosti trávení volného času

Existuje systém aktivit a institucí volného času a trvale vzrůstá jejich význam pro život a výchovu mladé generace. Tyto aktivity a instituce se dnes uplatňují ve všech prostředích života a výchovy dětí a mládeže (15).

Prvotním prostředím volnočasového života a výchovy je rodina, jako primární skupina. Výrazně se tak podílí na formování osobnosti dětí (15, 81). Realizace volného času uvnitř rodiny je podmíněná především způsobem jejího života, postoji a výchovnou praxí rodičů. Dále také časovými a hmotnými předpoklady vytvářenými pro volnočasovou činnost (15). Dvě aktivity mají u mládeže každodenní charakter, je to sledování televize a poslech rádia (56).

Volnočasové aktivity školy odkrývají zájmy a nadání mladých lidí, rozvíjejí je buď samy, nebo k tomu využívají různé podněty. Pomáhají tak utvářet pozitivní vztah mládeže k dalším způsobům vzdělávání, k budoucí profesi a k celému životu. V průběhu devadesátých let dvacátého století se na školách rozrůstá prostor, vedle klasické výuky, také pro souběžné volnočasové aktivity. Ty jsou oproti povinnému vyučování, které je kooperativní a interaktivní, obsahově daleko volnější, dynamičtější a flexibilnější. Dětem zprostředkovávají poznání, prožívání, sociální kontakty možnost praktického konání (15).

Škola často organizuje jednorázové volnočasové aktivity, které rozšiřují a prohlubují obsah vyučovacího procesu, nebo mohou mít oddechovou a kompenzační funkci. Jedná se především o návštěvy historických památek, kulturních a sportovních akcí. Dále může škola pořádat různé plesy, či meziškolní sportovní akce a výcvikové zájezdy. Na tyto aktivity školy mohou navazovat také místní, regionální, celostátní a mezinárodní soutěže žáků základních a středních škol. Tyto soutěže již vyžadují dlouhodobější pozornost a trvalejší zapojení účastníků. Mimořádně významná je také zájmová činnost pravidelná, která sleduje individuální rozvoj jedince. Jedná se o různé zájmové kroužky, umělecké soubory, či sportovní družstva (15).

V rámci školy působí také specifická volnočasová zařízení, která jsou určena pro působení ve volném čase mládeže. Jedná se o knihovny, čítárny, jednoduchá hřiště, školní družiny a školní kluby (15, 81). Na Slovensku se od roku 2000 začala budovat školská střediska zájmové činnosti, která uskutečňují činnost příležitostnou, pravidelnou v zájmových kroužcích od tradičních až po nové obory, pracují v době všech školních prázdnin a organizují veřejně prospěšnou činnost, jako sbírky šatstva, hraček, či literatury pro dětské domovy (15).

Oblíbeným a výrazným způsobem trávení volného času mládeže je i jejich sdružování (15). Mladá generace může volný čas trávit mimo rodinu a školu individuálně, v neformální skupině vrstevníků či v zařízeních s volnočasovou náplní. Mezi tyto patří občanská sdružení dětí a mládeže, občanská sdružení a ostatní nevládní organizace, které pracují s dětmi a mládeží, tělovýchovné spolky, školní družiny, školní kluby, střediska pro volný čas a komerční organizace (81). Vyhledávaným prostorem se stala také příroda, která umožňuje jak oddechové, tak i poznávací činnosti a dlouhodobé pobyty. Volný čas může mládež trávit také na místech historicky nebo umělecky přitažlivých, dále na hřištích a v parcích (15). Mládež takto rozvíjí svoji osobnost, sociální vztahy a osvojuje si žádoucí hodnoty a je to nejefektivnější prevence sociální deviace (15, 56).

V České republice také působí několik celostátních zařízení. Jedná se o Institut dětí a mládeže MŠMT ČR v Praze, který plní úkoly vyplývající ze státní politiky vůči mladé generaci. Zde jsou perspektivním zařízením informační centra mládeže. Mládeži nabízí ústní, písemné nebo elektronické informace o různých oblastech, otázkách života a zájmu mladých lidí. Zahrnuto je vzdělávání, volný čas, sociálně patologické jevy, sociální skupiny, hnutí či ekologie (15). MPSV se zase naopak zaměřuje na volnočasové aktivity rizikové mládeže z pohledu prevence sociálně patologických jevů. Sociální asistenti pracují s mládeží v jejich přirozeném prostředí v rámci sekundární prevence (81).

1.4.4.2 Volný čas jako rizikový faktor

O volném čase se hovoří jako o rizikovém faktoru, jelikož jeho množství roste, ale to nutně neznamená, že bude také kvalitně využíván (80). A stále se objevují nové alternativní možnosti, jak děti mohou trávit svůj volný čas. Ze široké palety obsahově i metodicky rozličných a relativně snadno přístupných možností si může každý vybrat, avšak někdy si vybrat nedovede. Roste význam zájmu a připravenosti jedince správně si zvolit. Důležitá je zde podpora, které se dětem při tomto rozhodování dostane od dospělých. A zde se dostáváme na tenký led (15). Pokud totiž jedinec neumí na tyto

možnosti kladně reagovat, zůstává u nicnedělání a nudy či podléhá protispolečenskému jednání (15, 28). Nebo naopak nemusí být nabídka možností v místě dostačující a odpovídající a mládež si může nacházet aktivity, které jsou společensky nežádoucí (80). Volný čas je tedy příležitostí, ale i rizikem. Může být využit pozitivně, ale stejně tak i nevhodně (81).

Výrazem snahy, jak uniknout z denního stereotypu a nudy se staly různé způsoby chování mládeže. Jedním z nich může být sprejerství, specifická součást subkultury současné mládeže. Vzrostl také významně počet mladých pachatelů trestných činů, stoupla také brutalita, vandalismus a agresivita těchto činů (15).

Zatímco u normální mládeže převažují jako aktivity ve volném čase četba časopisů, sledování televize, poslech rádia či práce s počítačem, u mládeže z diagnostických ústavů převažuje výtvarná činnost, poslech CD, koncert populární hudby, diskotéky, či mejdany. Zde se nám ukazuje charakteristická volnočasová typologie předcházející vlastní kariéře delikventa (55). Do skupiny dětí a mladistvých, kteří mají větší riziko výskytu společensky nežádoucích jevů patří chroničtí sledovači televize a počítačových her, mládež bloudící po ulicích a ubíjející nudu, a mládež vyhledávající dobrodružné aktivity zástupným způsobem, tedy pomocí násilí, drog, či kriminality (81).

Překonávat neschopnost a nepřipravenost mladých lidí pozitivně realizovat svůj volný čas vyžaduje vytvářet pro ně dostatek přitažlivých nabídek a učit je, jak těchto možností mohou využívat. Velmi významná je tu podpora ze strany rodičů. Pak se mohou stát aktivity volného času účinnou prvotní prevencí. Důležité také je, aby aktivity volného času zahrnovaly relaxaci, emocionální vyžití, kompenzaci tělesných a psychických nedostatků a tím zvyšovaly důvěru ve vlastní síly (15).

Dokumenty týkající se prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a volnočasových aktivit jsou uvedeny v příloze č. 6.

1.4.5 Vrstevnická skupina

V souvislosti se závadným jednáním nesmíme opomenout vliv formálních i neformálních skupin na osobnost mladistvého (18). Pro mládež je první a často také jedinou formou dobrovolného sdružování neformální vrstevnická skupina. Příslušnost k takovéto skupině představuje zázemí a ochranu, může kompenzovat jejich sociální a citovou deprivaci (15). Mladý člověk zde sdílí myšlenky, pocity a zážitky se svými vrstevníky, posiluje ho i zkušenost, že ostatní prožívají podobné věci (72). Vrstevnická skupina také pomáhá překonávat sociální izolaci a přispívá k socializaci, k osvojování pozitivních hodnot a k nacházení nových sociálních rolí (15, 35 A). Především děti ve věku 13 až 15 let tráví většinu volného času venku s partou (81). Takovéto skupiny u nás většinou vznikají vydělením ze skupin formálních, nejčastěji je tvoří spolužáci škol, učilišť, nebo svěřenci různých zařízení pro rizikovou mládež (41). S příchodem dospívání mohou styky s delikventními vrstevníky výrazně zvýšit riziko spáchání trestného činu (42). Z výzkumů vyplývá, že trávení volného času v partách, v návštěvách hospod, diskoték a v nicnedělání podporuje vznik sociálně patologických jevů a asociálního chování mládeže (81).

1.4.5.1 Vrstevnická skupina jako rizikový faktor

Parta se stává rizikem, když dítěti chybí uznání, láska a bezpečí od rodičů (72). Rizikové jsou zde skupiny rodičů, kteří podnikají, nebo jsou naopak nezaměstnaní. Rodiče neprojevují zájem o volný čas svých dětí, protože na ně zkrátka nemají čas. Pak se snadno spokojí s tím, že jejich děti tráví volný čas s vrstevníky, aniž by dále zjišťovali obsah a kvalitu jejich volného času (15). A pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější, než pro mladé lidi z fungující rodiny (41). U takové mládeže velice často negativně orientovaná parta dále zesiluje vliv neintegrovane rodiny (49). Někdy tedy může způsob trávení volného času mládeže působit zcela opačným směrem. Důsledkem je pak antisociální a delikventní chování (15). Novodobá kriminologie zdůrazňuje, že kriminalita mládeže je páchána převážně

v partách, tedy v neformálních vrstevnických skupinách a prohlubuje se zde nežádoucí morální vývoj dítěte (41, 18).

Party, které mají negativní vliv na jedince, se skládají převážně z chlapců přibližně stejného věku, kteří se znají ze svého bydliště (74). Jsou ovládány dominantními jedinci, kteří jsou protispolečensky zaměřeni (31). Projevuje se u nich větší organizovanost oproti nedelikventní populaci. Mají pevný, nepsaný řád, scházejí se v určitou hodinu například v parcích, hostincích či v pasážích (18). Členové těchto skupin se mohou i vnějškově označit, například účesem, tetováním, preferováním určité hudby, mají společný způsob vyjadřování a postoj ke škole, rodičům, ke kouření a k drogám (18, 41). Agresivita takového uskupení je často výrazem neuspokojených potřeb a jistou formou úniku. Dospívající se identifikuje se skupinou, jejími vůdci, symboly a ideologií (18). Zvláště u dětí frustrovaných nízkou podporou rodiny je důležité kladné přijetí vrstevnickou skupinou a na tyto děti má vůdce party velký vliv. Vstupním rituálem do delikventní skupiny někdy může být až spáchání trestného činu (41). Tyto party páchají trestnou činnost především pod vlivem alkoholu (74).

Některé skupiny se ke své kriminální činnosti dostanou tím, že tráví čas v hernách či na diskotékách a brzy nemají prostředky na tento způsob života. Začnou si je tedy opatřovat drobnými krádežemi a ty pak mohou přerůst až v organizované a plánované akce s napojením na překupníky. U nás je tento typ delikventních skupin patrně nejčastějším. Některé party může vést ke kriminalitě nuda. Motivem tohoto chování je snaha předvést se před kamarády, a to předpokládá skupinovou atmosféru, kvůli níž nikdo před násilným aktem necouvne, protože by se mohl před ostatními shodit a projevit se jako slaboch. Již vzniklé delikventní skupiny jsou téměř neovlivnitelné zvenčí (41).

1.4.6 Média

V současném životě roste význam mezilidské komunikace jako formy sociálního styku spočívající ve sdělování informací. Komunikace může být jak bezprostřední, tedy tváří v tvář, tak i zprostředkovaná pomocí médií, a to zejména masmédií (15). Masová

média jsou spolu s rodinou a vrstevnickou skupinou nejdůležitější socializační činitele v životě mládeže. Média výrazně zasahují do toho, jak vnímáme okolní svět a do toho, jak vnímáme sami sebe (6). I trávení volného času mládeže je stále více spojováno s médii (54). Prostřednictvím médií získává mladá generace rozličné informace, uspokojuje a rozvíjí svoje zájmy, může prožívat chvíle napětí, dobrodružství nebo radosti. Avšak je nutné učit se média vhodně využívat se záměrem nacházet potřebné informace a pozitivní podněty k činnosti (15). Masmédia mohou ale také přispívat k prevenci pomocí prezentace problémů ve společnosti, jako jsou kriminalita, drogy nebo prostituce (22). Mohou být ale také negativním fenoménem, jelikož mladá generace vyrůstá pod tlakem masové kultury, a to především komerční televize (81).

Nejčastěji využívanými médii mládeží je poslech hudby a sledování televize, zatímco četba knih se postupně vytrácí z volného času a životního stylu mládeže (54, 6). Také k počítačům a internetu má mladá generace pozitivní vztah (63). S počítači se děti seznamují ve škole, ve školních klubech a družinách, ve střediscích volného času dětí a mládeže, ale také doma či u kamarádů (15). Jsou pro ně zdrojem informací, zábavy a také seberealizace (64).

1.4.6.1 Média jako rizikový faktor

I v současnosti se můžeme v odborných kruzích setkat s názorem, že média mohou skoro za všechny negativní jevy ve společnosti, ale média nejsou všemohoucí. Výsledky výzkumu potvrdily, že média působí na různé lidi různým způsobem (27). U někoho jsou pouze prostředkem k odreagování napětí a u někoho naopak napomáhají zvyšovat agresivitu (18). Ale i přes to lze říct, že média působí také nežádoucími vlivy. Tyto vlivy se mohou projevit okamžitě, nebo mohou zůstat latentní. Také časově příliš náročné využívání médií může vést k závislosti na nich nebo k absenci kompenzačních činností, jako je například sport (15).

Dle výzkumů sleduje mládež televizi především proto, že se chce pobavit, a že chce získat informace o dění ve světě a v ČR. Televize je médiem, které by mládež chtěla nejméně postrádat (6). Na televizních obrazovkách se však stále častěji objevují

záběry, které jsou pro velkou část diváků problematické či nepřijatelné. V televizním vysílání se často objevují negativní jevy (54). Jedná se především o vulgární zobrazování sexu a lidského těla, zobrazování násilí a jeho zlehčování, což má souvislost, dle mnoha vědeckých prací, s následným sociálně patologickým chováním mládeže, jelikož nejsou zobrazovány následky násilného chování, nebo jsou zobrazovány v menší míře (54, 17, 80). Jako nejvyšší nositel těchto jevů je experty hodnocena televize Nova (54). Vliv médií je tím větší, čím menší je vliv rodiny (39). Zatímco vysoká sociokulturní úroveň rodiny dokáže paralyzovat vliv brakové kultury komerční televize, nízké rodinné zázemí tím více vystavuje dítě napospas nízké kultuře komerční televize, a ta má tak na tyto jedince velmi negativní dopad (54, 55). Jeho socializace je ovlivněna postoji, chováním a hodnotami, které jsou obsaženy v pokleslé televizní kultuře (54).

Pro deviantní mládež má televize ještě větší význam, jelikož výchovný význam rodiny je u těchto lidí slabý a často i negativní, takže těžko může kompenzovat negativní působení televize. Mezi televizní programy, které děti z diagnostických a výchovných ústavů sledují nejčastěji, patří dle výzkumů televize Nova (54).

Počítačová technika a virtuální realita mnohonásobně převyšuje všechny jiné druhy sdělovacích prostředků v možnosti ovlivňování uživatele (17). Pro mládež je počítač vždy dostupný kamarád, díky počítačovým hrám může hrát zvolenou roli a může si vyzkoušet chování, které je v realitě zcela nepřijatelné (14). Překotný vývoj počítačové techniky nese značná rizika pro utváření dětské psychiky a rychle se vyvíjející závislost na prožitcích z videoher vede ke kriminálnímu opatřování si nutných prostředků (17).

1.4.7 Etnický původ

Etnické menšiny existují ve většině zemí (41). Menšina je skupina lidí, kteří se liší především jinou barvou pleti a dalšími tělesnými znaky nebo odlišným jazykem (48). Etnické menšiny mají jiné kulturní zvyklosti, jiná náboženství, hodnoty a jiný životní styl než většina (41). Vedle obohacování novými kulturami je pohyb populace

také zdrojem napětí a konfliktů (55). Menšiny žijí nejčastěji odděleny od většinové společnosti díky jejich horšímu společenskému postavení či profesím s nízkou prestiží (41, 73). Příslušníci menšiny mají také většinou nižší vzdělání, hůře honorovanou práci, horší bydlení, jsou častěji nezaměstnaní nebo vykonávají práci ilegální, a mají také vyšší kriminalitu (41, 39, 73). Převážně se lidé bojí, že se zvyšujícím počtem cizinců se zvýší také kriminalita a nezaměstnanost. Tyto obavy podporují i média (9).

V České republice se nachází chorvatská, maďarská, německá, polská, romská, rusínská, řecká, slovenská a ukrajinská menšina (56). Příslušníci etnických menšin si zaslouží naši pozornost a ohled na specifika jejich fungování (60). Rada města Plzně založila Komisi pro integraci etnických menšin a dále vypracovala Koncepti pro integraci menšin na území města Plzně. Dále město Plzeň financuje celou řadu organizací, aktivit a projektů zabývajících se národnostními menšinami a tím jsou na území města vytvořeny všechny podmínky k aktivnímu řešení otázek národnostních menšin (56).

1.4.7.1 Romové jako etnická menšina

Romové jsou kočovnická kultura, která má svůj původ v Indii (41). Mají za sebou bohatou historii, jejíž součástí je také jejich pronásledování, vraždění Romů či holocaust za 2. světové války (57). U nás byli Romové předmětem necitlivé politiky socialistického státu, kdy šlo o jejich násilné přesídlování a usazování (41, 57). Většinová společnost je vnímá většinou nepříznivě a má vůči nim mnoho předsudků (41). Ve srovnání s většinovou populací mají Romové jiné normy a hodnoty, jsou jinak vychovávaní, mají nižší vzdělanost, vyšší nezaměstnanost, horší zdravotní stav, jsou také častěji vyšetřováni a odsuzováni pro přestoupení zákona a většinovou společností jsou diskriminováni (41, 9, 57).

Dle kvalifikovaných odhadů tvoří romské rodiny přibližně 2 % všech rodin v České republice. Charakteristický pro romské rodiny je vysoký počet dětí a nízké zastoupení starých lidí. Vždy pro ně byla typická vícegenerační a patriarchální rodina (44). Pro romskou ženu je nejvyšší hodnotou mít děti. Pro romského muže má žena

hodnotu především tím, že má děti (38). Problémem zůstává stále stoupající počet romských dětí v dětských domovech. Příčinou je především neschopnost zajistit základní péči o děti v jejich původní rodině, nedostatečný příjem pro zabezpečení potřeb dítěte a neuspokojivá bytová situace (44). Romové obývají většinou nedostatečně velký byt vzhledem k vysokému počtu členů rodiny. S tímto souvisí i zhoršený zdravotní stav romské populace. Stát se snaží pomáhat snižováním cen nájemného, zvyšováním příjmu sociálně slabým rodinám či poskytováním sociálních ubytoven (44).

Vzdělanostní úroveň Romů je alarmující (44). Romové nepovažují vzdělání za hodnotu, a tak děti dostatečně nemotivují a dokonce se objevuje vnímání školy jako represivního nástroje vůči Romům (44, 9, 4). Negativním jevem je odpojení romských dětí od majoritní kultury, v některých případech ani nenastupují do školy, nikdo je k tomu nenutí, tak proč by to dělaly (41, 9)? A pokud do školy nastoupí, může dojít ke konfliktu hned na začátku povinné školní docházky (41). Romské děti jsou totiž rodiči vedeny jinak než jejich spolužáci a znalosti a dovednosti získané životem v komunitě jsou pro ně důležitější než vědomosti získané ve škole (9, 52). Pozornost musí být tedy věnována účinnější výchově a vzdělávání romských dětí a mládeže (49). A právě zde má naše vzdělávací politika největší dluh (41). Ve školách jde spíše o asimilaci, než o integraci romských dětí, a tak náš vzdělávací systém romské děti záhy vyřazuje ze standardního vzdělávacího procesu s nálepkou málo nadané či špatně vzdělavatelné a jejich vzdělávání se přenechává školám speciálním (9, 41). Ve srovnání s ostatními dětmi jsou však romské děti handicapovány již před vstupem do školy. Tyto děti totiž nemají potřebnou materiální a výchovnou péči (49, 4). Zde je třeba vést děti k navazování přátelských vztahů zejména při hrách, zábavě nebo při zájmové činnosti, vést je a jejich rodiny k přijetí zodpovědnosti za sebe (9, 49). Jako nezbytná se jeví nutnost individualizace výchovy a výuky romských dětí (49). S podporou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR vznikají přípravné třídy pro děti ze sociokulturně znevýhodňujícího prostředí a fungují také asistenti pedagoga (22). Dále je velkým problémem vysoká závislost Romů na sociálních systémech (44). Romové dávky často zneužívají a považují je spíše za náhradu příjmu než za podporu (44, 22).

Integrace romských rodin do české společnosti bude dlouhodobým procesem. Politické úsilí směřuje k odstraňování všech forem diskriminace a handicapů ve vzdělání a kvalifikaci. Podpora a pomoc romským rodičům v péči, vedení a vychovávání dětí je nezbytná k vytváření sociálních návyků dětí a k vytváření pozitivního vztahu ke vzdělávání (44). Vždyť škola by měla sloužit jako hlavní nástroj pro úspěšnou integraci Romů (9).

1.4.7.2 Etnická menšina jako rizikový faktor

Rizikovým faktorem trestně právního jednání etnicky odlišné mládeže a mládeže, která má status uprchlíka, je právě sociokulturní handicap, který představuje odchylku od normy, v tomto případě jde zejména o odchylky společenské normy. Tato mládež má dále také mnoho negativních zkušeností, které mohou mít různý charakter. Tato mládež se často setkala se smrtí, ztrátou domova, rodičů či kamarádů. Toto ovlivňuje sebehodnocení i seberealizaci této mládeže a tito jedinci mohou začít reagovat obrannými mechanismy, jako jsou úniky k drogám nebo až kriminální chování (25).

V České republice se jedná především o romské děti (49). Romové mají nejenom ztíženou vzdělávací dráhu, ale v návaznosti na ní také zhoršené pracovní uplatnění. Vyskytuje se u nich vysoká nezaměstnanost, což je živnou půdou pro ilegální obstarávání prostředků pro život, a sociální dávky jsou pro ně výhodnější než nízká mzda (41, 57). V některých městech se Romové dostávají do holobytů, nebo zůstávají v domech, které jsou státní a kvůli jejich přítomnosti jsou neprivatizovatelné, a takto vznikají ghetta. A tato ghetta s vysokou mírou nezaměstnanosti a s nezávislostí na sociálním okolí jsou vhodným prostředím pro rozvoj kriminality a jiných sociálně patologických jevů (41). Vždyť již třetinu svěřenců ústavní výchovy tvoří Romové (5)

Na první pohled se jedná o problém přízpusobivosti na straně minority, ale je třeba si uvědomit, že moc a prostředky učinit změnu má v rukou spíše druhá strana, tedy instituce zastupující majoritu (5). Mnozí se nepovažují za rasisty, ale jednají rasisticky, protože se již na celé etnikum dívají s negativním předsudkem (9). Pokud nedojde k zastavení narůstajícího rasismu majoritní společnosti, k odstranění izolace romského

etnika a jejich nezaměstnanosti, ale i jiných menšin, je pravděpodobné, že se některé skupiny mládeže budou radikalizovat ve stylu amerických černých pantherů (41, 77). Jiná část mládeže bude rezignovat na svůj společenský vzestup a bude se živit kriminalitou nebo prostitucí. Část z nich se také stane obětí drog, alkoholu a násilí, někteří budou napravováni v ústavních institucích a po propuštění se opět vrátí k nynějšímu způsobu života. Najdou se však i tací, kteří se budou chtít v majoritní společnosti prosadit a pokusí se získat respekt svým podnikáním a svými společenskými pozicemi, ale nebudou se již hlásit ke svému původu (41).

Důležité je, aby se příslušníci etnických menšin sami aktivně zapojovali do řešení svých problémů (57). Nadějí jsou ti, kteří se budou znát ke svému původu, a přesto získají uznání většinové společnosti. Klíčovou podmínkou je k tomu zřejmě vzdělání. Proto je nutná podpora předškolních vzdělávacích programů všech typů škol a institucí poskytujících kvalifikační a rekvalifikační kurzy (41).

1.5 Způsoby intervence proti kriminalitě mládeže

Stát se snaží zmírnit nebo odvrátit negativní působení rodičů, popřípadě jiných osob a nabídnout podporu rodině, nebo alternativu k rodinné péči (41). Opatřeními proti kriminalitě mládeže se rozumí výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření (76).

Při terénní sociální práci, neboli streetworku, vycházejí sociální pracovníci do ulic proto, aby klientům poskytli informace, služby, přímou pomoc, nebo jim pomohli zprostředkovat spojení s různými institucemi (41). Střediska výchovné péče poskytují preventivně výchovnou péči dětem, u nichž vzniká závislost na alkoholu, hráčství, dětem v krizových situacích souvisejících s rodinou či se školou a dětem vracejícím se do běžného života po ústavním pobytu (41, 5). Programy v přírodě nabízejí zážitkové pobytové akce různého stupně obtížnosti. Cílem je podpořit pozitivní změny chování a stylu života a posílit odpovědnost za sebe i za druhé (41).

1.5.1 Výchovná opatření

Napomenutí s výstrahou je nejmírnějším opatřením. Ukládá se dítěti, jeho rodičům, nebo i třetí osobě. Dítě lze napomenout tehdy, pokud je předpoklad, že napomenutí na dítě zapůsobí. Dohled probačního úředníka lze nařídit, pokud napomenutí bylo neúčinné (77, 76). Omezení zabraňuje škodlivým vlivům na výchovu mládeže. Jedná se například o zákaz návštěv fotbalových turnajů nebo videoher (77).

1.5.2 Ochranná opatření

Základním zákonem, kterým se řídí výkon ústavní výchovy, je zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (82).

V padesátých letech vznikla první jednotná síť ústavů, která s upravenými názvy existuje dodnes (41). Po několika změnách názvů a organizace se dospělo v sedmdesátých letech k dnešní struktuře, která zahrnuje diagnostické ústavy pro děti, diagnostické ústavy pro mládež, dětské výchovné ústavy, dětské výchovné ústavy se zvýšenou péčí, výchovné ústavy pro mládež a výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou péčí (41, 77). Tyto ústavy léčí, vychovávají a resocializují své svěřence a poskytují jim také péči a podporu (40). Zřizovatelem diagnostických ústavů a výchovných ústavů je Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR (82).

Ochranná opatření zahrnují ochranné léčení, zabránění věci a ochrannou výchovu (76). Ochranná výchova má preventivní účel a má též izolovat a resocializovat pachatele společensky nebezpečného činu (41). Tuto výchovu lze uložit pouze mladistvému nebo dítěti mladšímu patnácti let a potrvá nejdéle do dovršení osmnáctého roku mladistvého, ve výjimečných případech může být prodloužena do devatenáctého roku (76, 41). Ústavní výchova je navrhována u těch dětí, jejichž výchova je již vážně narušena, nebo ohrožena (41, 77).

Pobyt v diagnostickém ústavu může být buď nařízený soudem, nebo po nařízení ústavní či ochranné výchovy (41, 82). V České republice existuje 8 diagnostických ústavů pro děti a 4 pro mládež. Plzeňský a Karlovarský kraj jsou spádovou oblastí pro Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní školu a školní jídelnu Plzeň, Karlovarská ulice 67 (82). Svěřence přijímá sociální pracovnice, která kontroluje příslušné doklady a pak následuje pohovor s psychologem, který zakládá dekurz. Značné procento svěřenců je romského původu (41). Diagnostické ústavy jsou určeny ke krátkodobému výchovně terapeutickému pobytu a naprostá většina svěřenců je po dvou měsících, které jsou k pobytu určeny, přemístována do výchovného ústavu (41, 40, 17). Cílem pobytu je komplexní diagnostika osobnosti, vymezení individuálních a vzdělávacích priorit včetně doporučení vhodných postupů a metod (17).

Výchovné ústavy jsou určeny pro několikaleté pobyty, jejichž cílem je příprava na budoucí povolání (41, 40, 17). V současnosti v České republice existuje 20 výchovných ústavů pro děti, 17 pro mládež a 6 výchovných ústavů pro děti a mládež (41). V Plzeňském kraji se nachází Výchovný ústav, střední škola a školní jídelna, Terešov 1 a Výchovný ústav, dětský domov se školou, základní škola, střední škola a školní jídelna, Hostouň, Chodské náměstí 131. Na území Plzeňského kraje však není výchovný ústav pro dívky. Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Do výchovného ústavu může být výjimečně umístěno i dítě starší 12 let (82). Před týmem pracovníků stojí nelehký úkol, musejí přivést klienty k lepšímu sebepoznání a rozhodnutí usilovat o změnu svého chování (25). Ale je to ztíženo tím, že klient je umístěn do kolektivu, který si sám nevybral a všechny formy kolektivní péče jsou zároveň také rizikové (25, 40). Především proto, že se pracuje se skupinou, která je tvořená delikventní mládeží a i přesto, že je sestavená s nejlepším úmyslem, má kvalitní program a je vedená schopnými vychovateli, má tendenci se zvrhat v delikventní gang (40). Životní zkušenost tohoto druhu může pro mladého člověka znamenat až návod k deviaci (5).

Alternativou ústavní péče může být například sociální byt, kde bydlí malá skupina svěřenců v jednom domě společně s běžnými nájemníky (41). Další možností je

dům na půl cesty, kde bydlí mládež, která již prošla nějakou formou ústavní péče. Zde svěřenci přispívají na bydlení a na stravu a personál jim pomáhá s vyřizováním dokladů, s hledáním zaměstnání a trvalého bydlení (41, 39). Ambulantní formy péče jsou realizovány ve střediscích výchovné péče, avšak tato forma péče je u těchto mladých lidí nedostatečná (41, 39). Ostrý přechod do běžného prostředí je velmi tvrdý a není řešen jeden z hlavních existenčních problémů, a tím je bydlení (41).

1.5.3 Vězení pro mladistvé

Děti mezi patnáctým a osmnáctým rokem, tedy mladiství, mohou jít také do vězení pro mladistvé, které je v Opavě a ve Všehrdech. Zde je těžištěm možnost přípravy na budoucí povolání formou učebního poměru (41). Avšak vazba mladistvých je velmi stresujícím zážitkem a jeví se jako nejméně vhodná prevence jejich kriminality (41, 40). Trest odnětí svobody nesmí u mladistvých převyšovat 5 let, avšak v závažných případech může soud uložit vyšší trest. Mladiství by trest měli vykonávat odděleně od ostatních odsouzených a zároveň by měli být rozděleni mladiství, u nichž je možno výchovné ovlivnění a mladiství, kteří jsou narušení (77).

Alternativními formami trestu odnětí svobody může být částečná detence, kdy je pachatel umístěn ve vězení, ale je mu umožněno vzdělávat se nebo pracovat mimo zařízení (41). Další alternativou může být ochranná léčba, pokuta nebo peněžitý trest, obecně prospěšné práce, propadnutí věci nebo vyhoštění mladistvého, který není občanem ČR (41, 77). Jednou z alternativních sankcí je také docházka do specializovaných denních center (39). Státní zástupce či soudce může také rozhodnout o uložení přiměřené povinnosti, čímž se rozumí podrobení se léčení závislosti. Další možností je narovnání mezi pachatelem a obětí o přijatelné formě odčinění škod, nebo zákaz činnosti, propadnutí věci nebo majetku (41, 40). U nás lze také v rámci alternativních trestů uložit pachateli povinnost účastnit se resocializačních programů. Probace představuje povinnost pachatele podrobit se probačnímu příkazu a přijmout místo trestu stanovená omezení, povinnosti či probační dohled. Parole umožňuje nahradit určitou část trestu vězení podmíněným propuštěním za současného

uložení probačního dohledu. Těmito formami trestu se zabývá Probační mediační služba. Podmíněné odsouzení je také někdy řazeno mezi alternativní druhy trestu. Trest odnětí svobody může být za určitých podmínek odložen a zároveň je stanovena zkušební doba podmíněného odsouzení (41). Toto je u nás soudní praxí využíváno nejčastěji (77).

1.6 Prevence kriminality mládeže

Preventivní přístupy musíme diferencovat při respektování osobních zvláštností jedinců a skupin, včetně specifik sociálního prostředí (30). Při prevenci kriminality mládeže nejde jen o prevenci pedagogickou, lékařskou nebo psychologickou, ale o celý souhrn sociálních opatření, jimiž lze ovlivňovat vývoj osobnosti ohrožené mládeže (49). Důležité je také zvyšovat odolnost vůči zátěžovým situacím. Velmi významné je podchycení disociálního a predeliktivního chování v samých počátcích, aby se nemohlo dále rozvíjet. V tomto ohledu je důležité připravovat budoucí učitele k pohotovému pedagogické diagnostice a k vhodné intervenci v krizových stavech. Dále je důležité zvládnout resocializaci a reedukaci těch jedinců, kteří se již dopustili závažného jednání. S tím souvisí také zkvalitnění a práce výchovných a diagnostických ústavů pro mládež a jejich účinná ekonomická a společenská podpora (18).

1.6.1 Schéma prevence

Primární prevence je zaměřená na široké pozitivní ovlivňování hodnotové orientace dětí a mladistvých. Zahrnuje výchovné, vzdělávací, osvětové a poradenské činnosti a specifická pozornost je zaměřena na pozitivní využívání volného času mládeže (77).

Sekundární prevence je orientována na rizikovou mládež, u níž je zvýšená pravděpodobnost, že se stane pachateli trestné činnosti, nebo je ohrožena sociálně patologickými jevy. Preventivní opatření zasahují často do sféry volného času, ale i do sféry prostředí a sociálních vztahů, ve kterých mládež žije (77).

Terciální prevence předchází kriminální recidivě. Je tedy zaměřená na mladé lidi, kteří se již trestné činnosti dopustili. Jejím cílem je snížení recidivy kriminality, sociálně negativního jednání a resocializace mládeže (77).

Primární, sekundární a někdy i terciální prevencí jsou programy zlepšující fungování rodiny u dětí a mládeže různého věku. U nás se pro ně začíná užívat název sanace rodiny. Tyto programy by měly ovlivňovat výchovný styl rodičů (39).

Sociální prevence se zaměřuje na osobu pachatele a na modifikaci příčin kriminality. Je orientována na socializaci a integraci a je prioritní sférou při řešení romské otázky. Zaměřuje se také na změny struktur ve společnosti, které mohou mít negativní vliv na socializaci mladých lidí. Opatření k tomu využívaná spadají do sféry sociální politiky, a jde především o opatření zaměřená na rodinu, na výchovu a na vzdělávání (77).

Prevence drogové závislosti ochraňuje mládež před negativním vlivem drog. Jedná se o výchovu, vzdělávání a osvětu dětí a mladistvých až po jejich detoxifikaci, léčbu, rehabilitaci a resocializaci. Součástí je také podpora a pomoc osobám v blízkém okolí klienta (77).

Prevence situační je zaměřená na samotnou kriminalitu a vychází z toho, že mládež páchá kriminalitu v určité době, na určitých místech a za určitých okolností (77). Jde tedy o změnu situace, za které může být zločin páchán (22).

Prevence viktimmnosti se zaměřuje na bezpečné chování v různých kriminogenních situacích a na psychickou připravenost ohrožených osob. Směřuje k pomoci člověku, aby se nestal obětí trestného činu (22).

1.6.2 Projekty prevence kriminality mládeže

Na centrální úrovni se jedná především o resortní programy, které vycházejí z věcné působnosti jednotlivých ministerstev, rozšiřují jejich běžné činnosti o preventivní prvky a ovlivňují tvorbu legislativy (77).

V rámci Ministerstva vnitra ČR se program prevence zaměřuje na realizaci prevence kriminality ve městech s vysokou mírou trestné činnosti, kde podporuje

projekty občanských sdružení, jako linky důvěry či krizové linky (77). Podílelo se také na vytvoření sítě protidrogových koordinátorů (22). Dále řídí preventivní činnost Policie ČR díky zavedení Preventivně informační skupiny Policie České republiky. Preventivně informační problematikou zaměřenou na mládež se zabývá také Muzeum Policie ČR a Národní protidrogová centrála (77).

Ministerstvo vnitra podporuje také projekty, jejichž cílem je překonat předsudky a xenofobii na straně majority a emancipovat, vzdělat a pomoci nalézt své místo ve společnosti pro Romskou minoritu (22).

Činnost Ministerstva spravedlnosti ČR je v oblasti legislativní, výkonné a výzkumné. V rámci vězeňství realizuje systém resocializačního působení na mladistvé a vytváří podmínky pro zvýšení počtu učebních oborů. Avšak ve věznicích je nedostatek specializovaných oddělení pro mladistvé, kteří jsou drogově závislí, mají poruchy chování, osobnosti, nebo sexuální deviace (77).

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy zpracovalo rezortní program k prevenci kriminality, který vymezuje úkoly škol a školských zařízení v jednotlivých oblastech prevence s důrazem na výchovné působení (22). Dále se zaměřuje na propracování systému pedagogicko – psychologického poradenství, péči o narušenou mládež, podporu aktivit mládeže ve volném čase a rozvoj sociálně - právní výchovy a forem vzdělávání (77).

Ministerstvo práce a sociálních věcí se orientuje na zabezpečení sociální ochrany dětí a rodiny a na podporu nevládních organizací, které se zabývají aktivitami v sociální oblasti (77, 22). V roce 1994 byla zavedena funkce sociálního asistenta, který vykonává streetwork, tedy sám aktivně vyhledává v terénu mládež, která je ohrožena, nebo již zasažena sociálně patologickými jevy (22). Garantem návaznosti je institut kurátora pro mládež (77).

Ministerstvo zdravotnictví své aktivity zaměřuje na prevenci týrání, zanedbávání a sexuální zneužívání dětí, na léčbu závislostí a na pomoc dětským obětem trestných činů (77, 22). Ministerstvo dále realizuje různé projekty, vydává výchovně vzdělávací materiály, významná je i jeho osvětová a informační činnost a finanční podpora nevládní organizace Bílý kruh bezpečí (77).

Mezirezortní protidrogová komise je poradním orgánem vlády a koordinuje všechny subjekty zapojené do realizace vládní protidrogové politiky na centrální i místní úrovni. Mezirezortní komise pro záležitosti romské komunity je také poradním orgánem vlády a koordinuje všechny otázky spojené s postavením Romů ve společnosti (77).

Projekty prevence kriminality na místní úrovni jsou těžištěm systému prevence. Zkušenosti z praxe totiž ukazují, že neefektivněji se problematikou kriminality mohou v praxi zabývat města, obce, tedy hlavně jejich místní úřady, instituce a občané (77). V praxi se provádí řada preventivních experimentů na školách, sídlištích, ve sportovních klubech či na letních táborech (49). Projekty prevence kriminality mládeže se ovšem v ČR realizují izolovaně, subjekty spolu navzájem minimálně komunikují a většina institucí se zaměřuje na řešení konkrétní události bez návaznosti na minulost a budoucnost. Tato nesystémovost je drahá a neefektivní (77).

Projekty prevence jsou také spojeny s účastí policie, jelikož policie je nezastupitelným subjektem v prevenci kriminality. Známé jsou projekty HALT a projekt Centrum včasné intervence. Oba projekty spadají do terciální prevence (77). Projekt HALT vznikl v Holandsku a je současně alternativní sankcí i preventivní prací. Policie v něm mladým lidem bezprostředně po spáchání deliktu dává alternativu výběru trestu. Jedná se hlavně o odpracování škody, či o odpracování veřejných prací (41). Cílem Projektu včasné intervence je propojení všech subjektů působících v oblasti sociální prevence na místní úrovni. V současnosti se jeví vyhledávání a komplexní řešení problémů ohrožené mládeže formou Center včasné intervence jako možná nejvhodnější postup k omezování prekriminality dětí a kriminality mládeže (77).

V České republice existují také dva dobrovolnické programy pomoci rizikové mládeži. Jedná se o projekt LATA, který je zaměřen na mládež od patnácti do dvaceti let a o projekt Big Brother, Big Sisters, který se soustřeďuje na děti mladší dvanácti let. Základem je zde intenzivní osobní vztah mezi klientem a dobrovolníkem, který má o klienta zájem (41).

Důležitá je také odborná příprava a doškolování pracovníků, jejichž činnost je zaměřena na prevenci všech sociálně patologických jevů. K tomu, aby účelně fungoval systém prevence, je nezbytné vytvořit organizační předpoklady, zabezpečit odbornou

přípravu i doškolování profesionálních a dobrovolných pracovníků, vlastní preventivní činnost provádět komplexně a koordinovaně, určit hlavní problémy a jejich příčiny a nezapomínat ani na výzkumné programy (49).

2. CÍLE PRÁCE A HYPOTÉZY

2.1. Cíle práce

Cíl č. 1: Teoreticky popsat faktory mající vliv na vznik kriminality mládeže.

Cíl č. 2: Zmapovat výskyt faktorů ovlivňujících kriminalitu mládeže u mládeže umístěné v ústavní a ochranné výchově v Plzeňském kraji.

Cíl č. 3: Zmapovat vliv faktorů ovlivňujících kriminalitu mládeže u mládeže umístěné v ústavní a ochranné výchově v Plzeňském kraji.

2.2. Hypotézy

Hypotéza č. 1: Mládež se nejvíce dopouští majetkové kriminality.

Hypotéza č. 2: Mládež se dopouští závadného jednání převážně ve skupinách.

Hypotéza č. 3: Rozhodujícím faktorem ovlivňujícím kriminalitu mládeže je rodina.

3. METODIKA

3.1. Metodika výzkumu

Ve výzkumné části diplomové práce byla k ověřování stanovených hypotéz použita kvantitativní metoda výzkumu. Původně měl být použitou technikou sběru dat dotazník. Díky specifiku zkoumaného souboru byl v úvodu výzkumu proveden pilotní výzkum. Pilotního výzkumu se účastnilo pět respondentů ve věku 12 – 15 let, kterým byl předložen dotazník a vysvětleny pokyny pro jeho vyplňování. Během vyplňování se však ukázalo mnoho problémů a překážek, které nebyli respondenti sami schopni zvládnout a správně tak dotazník vyplnit. Technika sběru dat dotazníkem tedy musela být přehodnocena a byla nahrazena technikou sběru dat strukturovaným rozhovorem. Otázky na záznamovém archu pro vedení strukturovaného rozhovoru byly vytvořeny na základě obsahové analýzy sekundárních dat. Úvod rozhovoru obsahuje představení se respondentovi, účel výzkumu a pokyny, jak bude rozhovor veden. Strukturovaný rozhovor je rozdělen do tří částí. První část obsahuje identifikaci respondenta. Druhá část rozhovoru mapuje čtyři rozsáhlé oblasti. První oblast sleduje rodinu respondenta, druhým tématem je školní prostředí, dalším tématem je volný čas respondenta a poslední oblastí jsou zkušenosti s drogami. Závěrečná část je zaměřená na ochranné faktory proti vzniku kriminality respondentů a postoje respondentů ke kriminalitě mládeže a ke kriminalitě vůbec. Strukturovaný rozhovor je složen celkem ze 36 otázek. Otázky jsou uzavřené, polootevřené, otevřené, kontrolní a ve formě škál. Rozhovor byl pro respondenty zcela dobrovolný a anonymní. V Dětském diagnostickém ústavu, středisku výchovné péče, základní škole a školní jídelně Plzeň bylo uskutečněno 14 rozhovorů. V Dětském domově se školou Měcholupy bylo uskutečněno 24 rozhovorů a ve Výchovném ústavu, dětském domově se školou, základní škole, střední škole a školní jídelně Hostouň se uskutečnilo 47 rozhovorů. Celkem bylo k výzkumu použito 85 rozhovorů s respondenty. Celková návratnost činila 100 %, k výzkumu bylo užito 100 % rozhovorů.

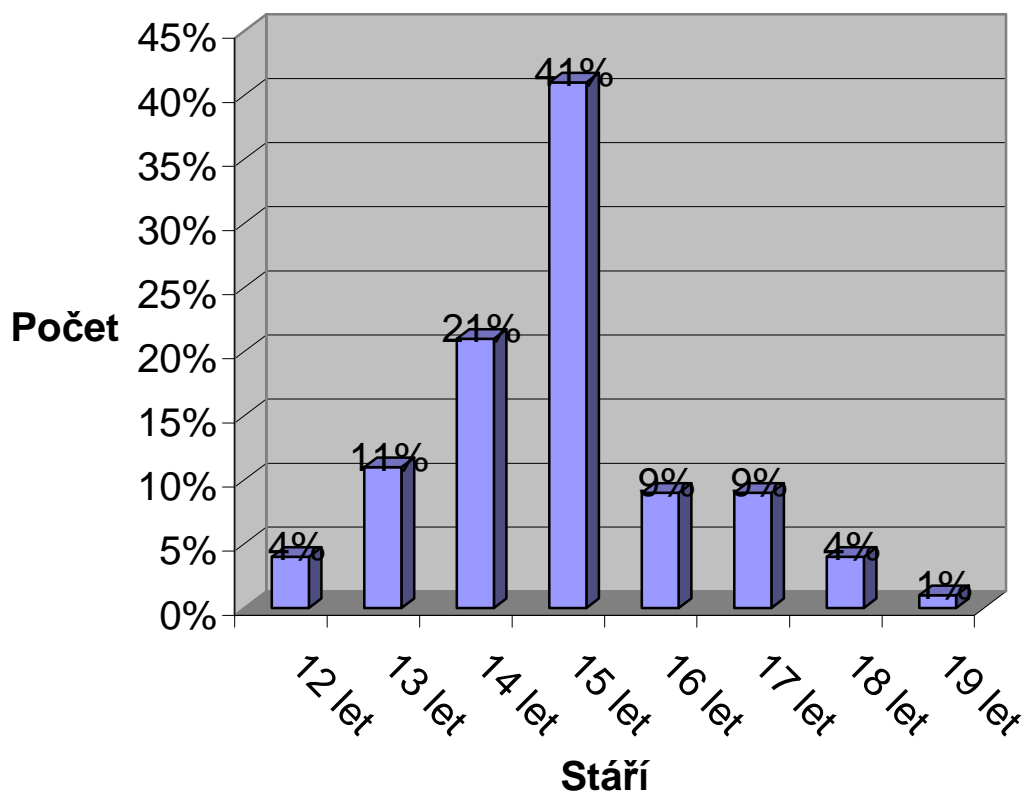
Data použitá k výzkumu jsou vyhodnocena procentuálně a výsledky výzkumu graficky zpracovány v programu Microsoft Excel.

3.2. Charakteristika zkoumaného souboru

Výzkumný soubor tvořilo 85 respondentů, kteří jsou umístěni v ústavní nebo v ochranné výchově v ústavech na území Plzeňského kraje. Výběr respondentů je účelový, hlavním kritériem je umístění respondenta v ústavní nebo ochranné výchově. Výzkum byl prováděn v měsících listopad 2007 – březen 2008.

4. VÝSLEDKY

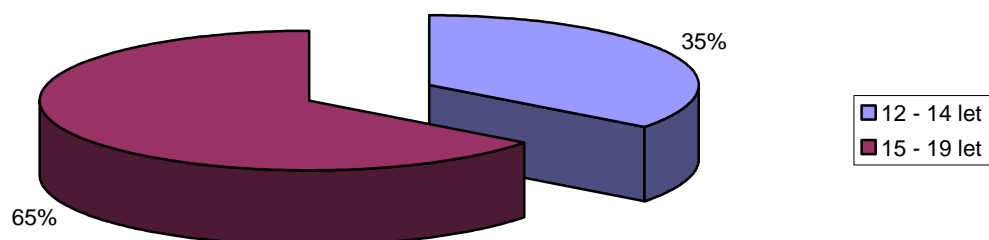
Graf 1: Věk (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů jsou 4 % (3) ve věku 12 let, 11 % (9) ve věku 13 let, 21 % (18) ve věku 14 let, 41 % (35) ve věku 15 let, 9 % (8) ve věku 16 let, 9 % (8) ve věku 17 let, 4 % (3) ve věku 18 let a 1 % (1) ve věku 19 let.

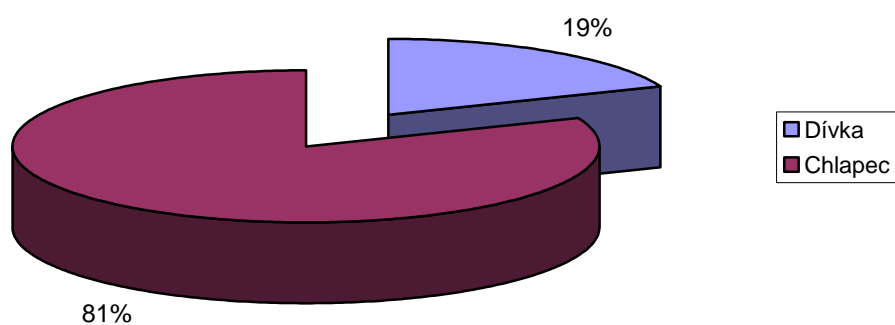
Graf 1a: Věkové kategorie (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů je 35 % (30) ve věku 12 – 14 let, tedy v kategorii děti. Ve věku 16 – 19 let, tedy v kategorii mladiství, je 65 % (55) respondentů.

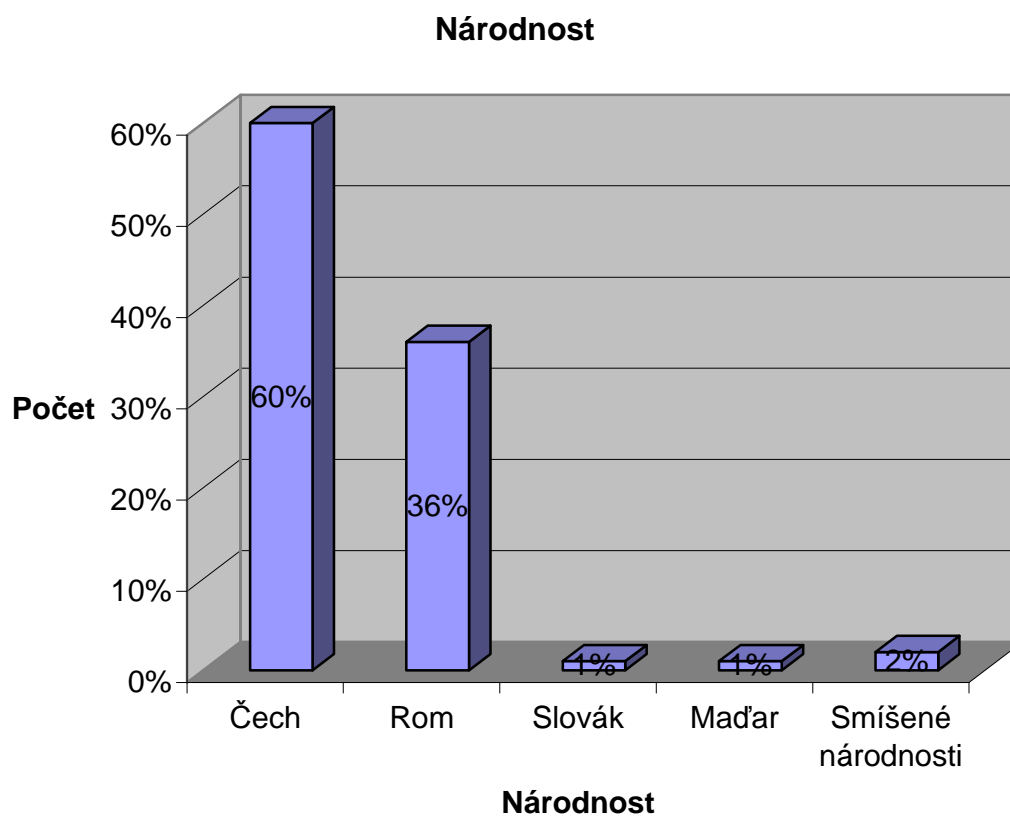
Graf 2: Pohlaví (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů je 81 % (69) chlapců a 19 % (16) dívek.

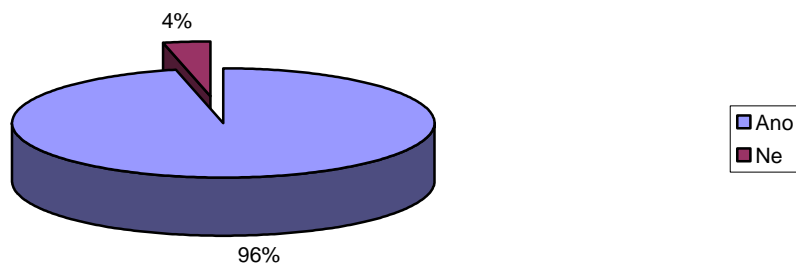
Graf 3: Národnost (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů je 60 % (50) Čechů, 36 % (31) Romů, 1 % (1) Slováků, 1 % (1) Maďarů a 2 % (2) jsou smíšené národnosti.

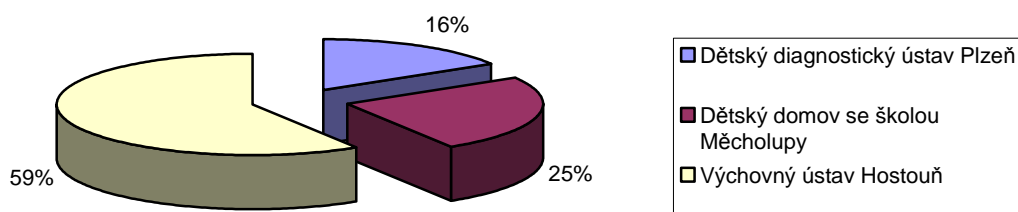
Graf 4: Trestní odpovědnost (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů jich 96 % (82) odpovědělo, že vědí, od kolika let jsou trestně odpovědní a 4 % (3) odpověděli, že nevědí, od kolika let jsou trestně odpovědní.

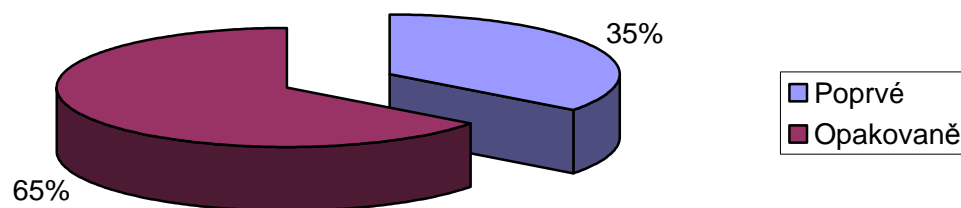
Graf 5: Název zařízení (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že 59 % (50) respondentů je z Výchovného ústavu, dětského domova se školou, základní školou, střední školou a školní jídelnou Hostouň, 25 % (21) respondentů se nachází v Dětském domově se školou Měcholupy a 16 % (14) respondentů je z Dětského diagnostického ústavu, střediska výchovné péče, základní školy a školní jídelny Plzeň.

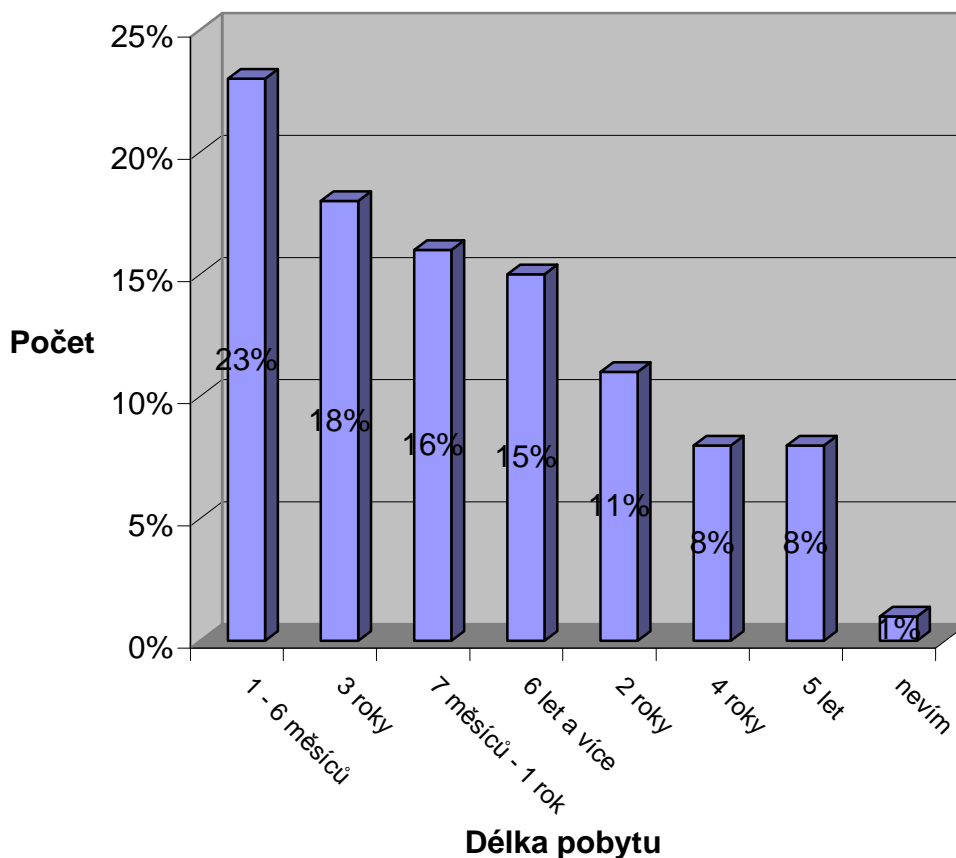
Graf 6: Pobyt v ústavu (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z 85 respondentů jich je 35 % (30) umístěno v ústavu poprvé a 65 % (55) jich je v ústavu umístěno opakovaně.

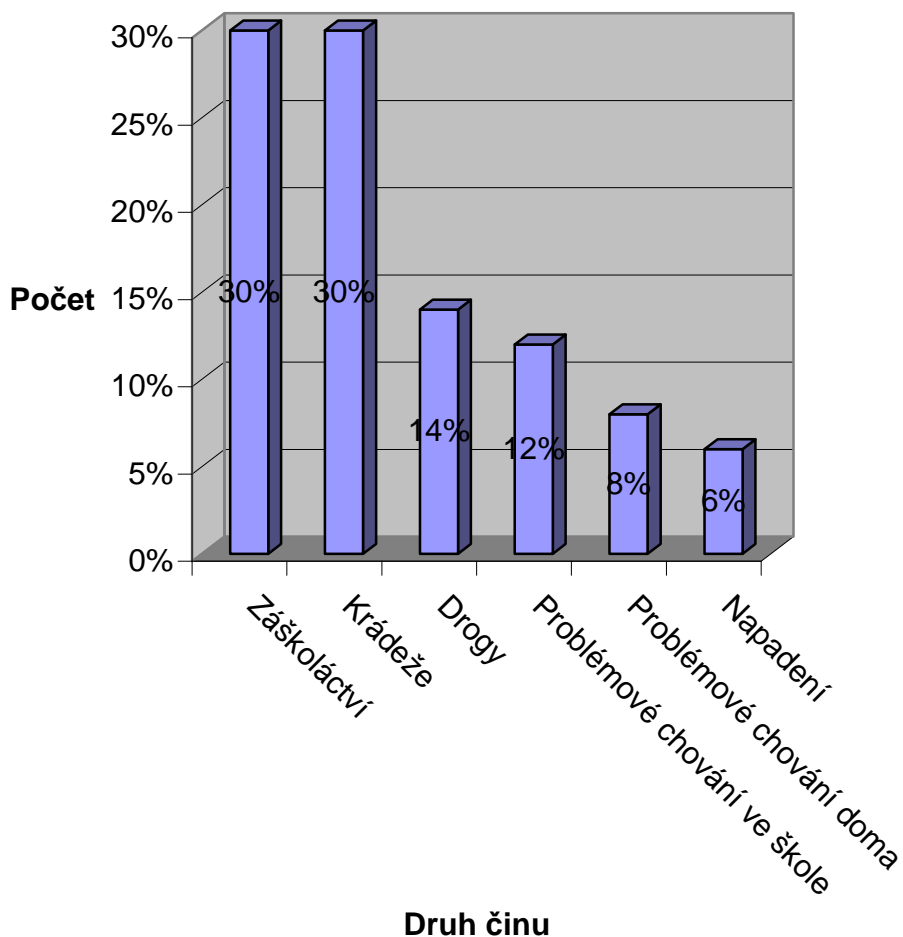
Graf 7: Délka ústavní výchovy (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů jich je 23 % (19) 1 – 6 měsíců v ústavní výchově, 18 % (15) jich je 3 roky v ústavní výchově, 16 % (14) jich je 7 měsíců – 1 rok v ústavní výchově, 15 % (13) jich je v ústavní výchově 6 let a více, 11 % (9) jich je 2 roky v ústavní výchově, 8 % (7) jich je 4 roky v ústavní výchově, 8 % (7) jich je 5 let v ústavní výchově a 1 % (1) neví, jak dlouho je v ústavní výchově.

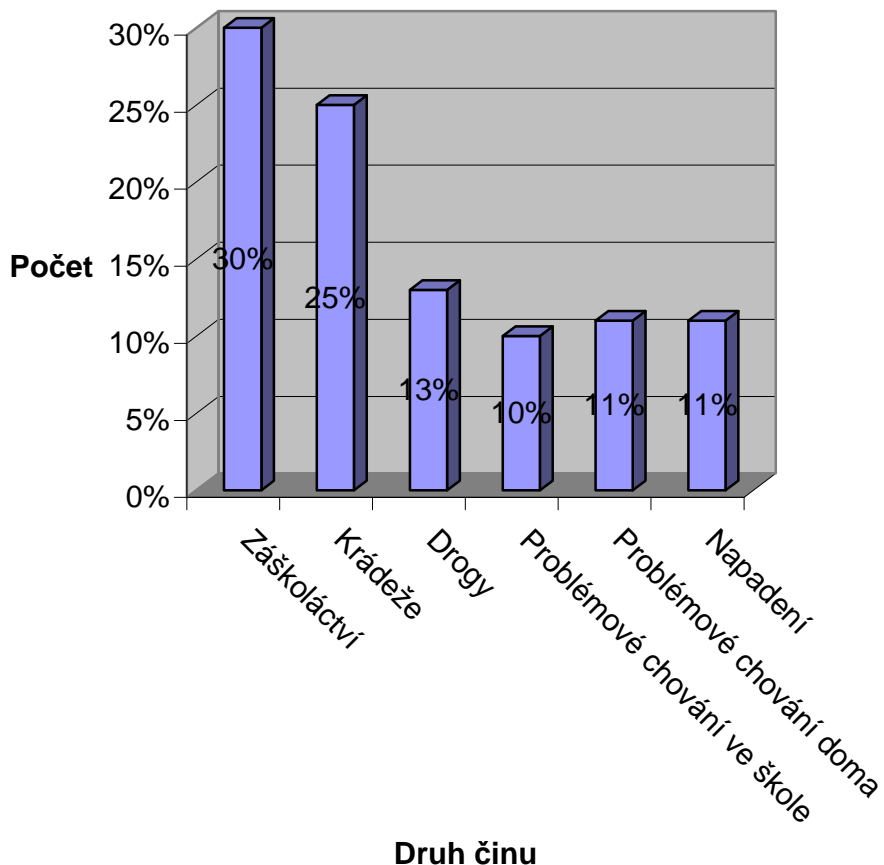
Graf 8: Sociálně patologické jevy u mládeže (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

V této otázce mohli respondenti zvolit více možností. Z celkového počtu 155 odpovědí bylo respondenty v 30 % (48) odpovědí zvoleno záškoláctví, v 30 % (45) odpovědí byly zvoleny krádeže, ve 14 % (22) odpovědí zvolili respondenti užívání drog, ve 12 % (18) odpovědí bylo zvoleno problémové chování ve škole, v 8 % (12) odpovědí zvolili respondenti problémové chování doma a v 6 % (10) odpovědí bylo zvoleno napadení.

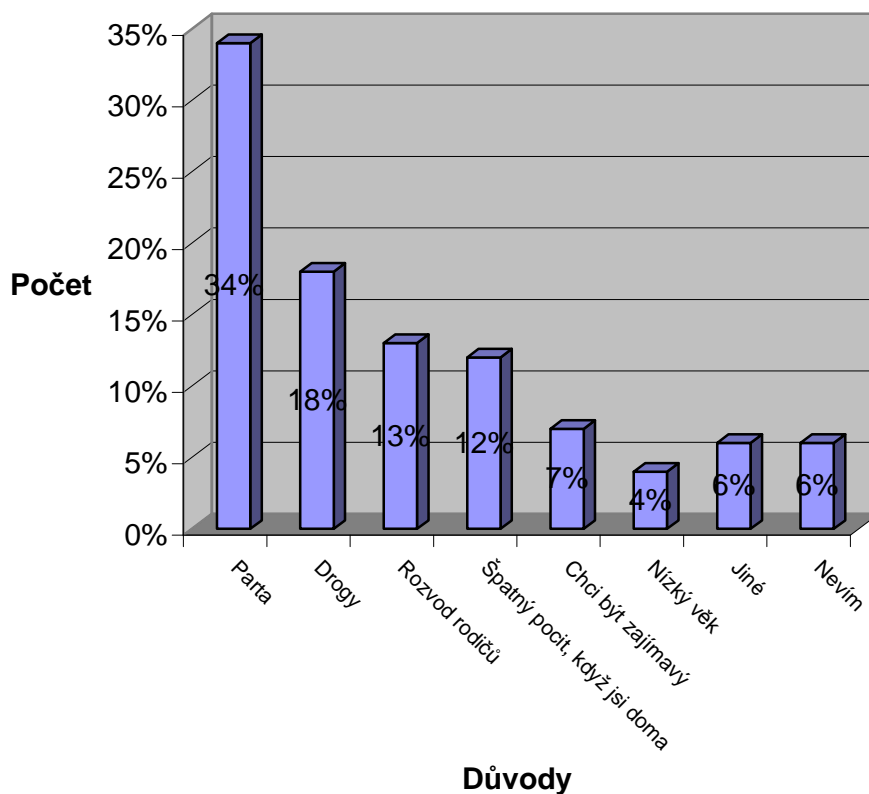
Graf 8a: Sociálně patologické jevy u romské mládeže (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

V této otázce mohli respondenti zvolit více možností. Z celkového počtu 61 odpovědí bylo respondenty v 30 % (18) odpovědí zvoleno záškoláctví, ve 25 % (15) odpovědí byly zvoleny krádeže, ve 13 % (8) odpovědí bylo zvoleno užívání drog, v 10 % (6) odpovědí zvolili respondenti problémové chování ve škole, v 11 % (7) odpovědí zvolili respondenti problémové chování doma a v 11 % (7) odpovědí bylo zvoleno napadení.

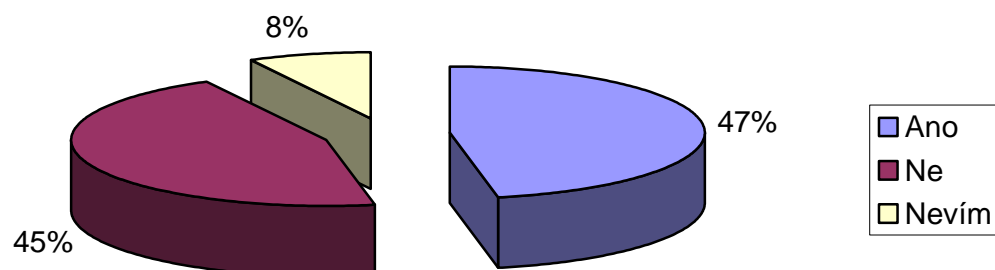
Graf 9: Hlavní důvody pro spáchání závažného jednání (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku mohli respondenti označit více odpovědí. Z celkového počtu 152 odpovědí byla ve 34 % (51) odpovědí zvolena jako důvod ke spáchání závažného jednání parta, v 18 % (28) odpovědí byly zvoleny drogy, ve 13 % (20) odpovědí byl jako důvod ke spáchání závažného jednání uveden rozvod rodičů, ve 12 % (18) odpovědí byl respondenty zvolen špatný pocit, když byli doma, v 7 % (11) odpovědí zvolili respondenti jako důvod být zajímavý, ve 4 % (6) byl zvolen nízký věk a to, že respondenti nejsou trestně odpovědní, v 6 % (9) byly zvoleny jiné důvody a v 6 % (9) odpovědí respondenti nevědí, které důvody je ovlivnily.

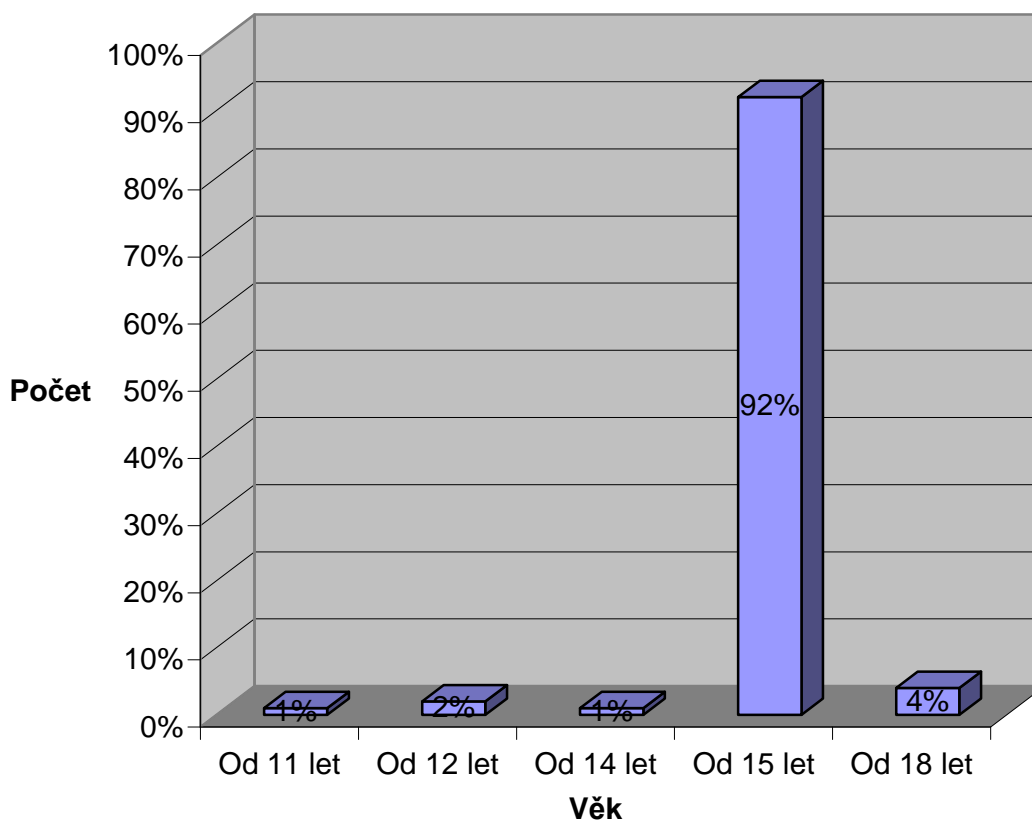
Graf 10: Členství v partě (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z 34 % (51) respondentů se jich 47 % (24) stále cítí být členy party, se kterou se dopustili závadného jednání, 45 % (23) se necítí být členy party, se kterou se dopustili závadného jednání a 8 % (4) nevědí, zda jsou stále členy party, se kterou se dopustili závadného jednání.

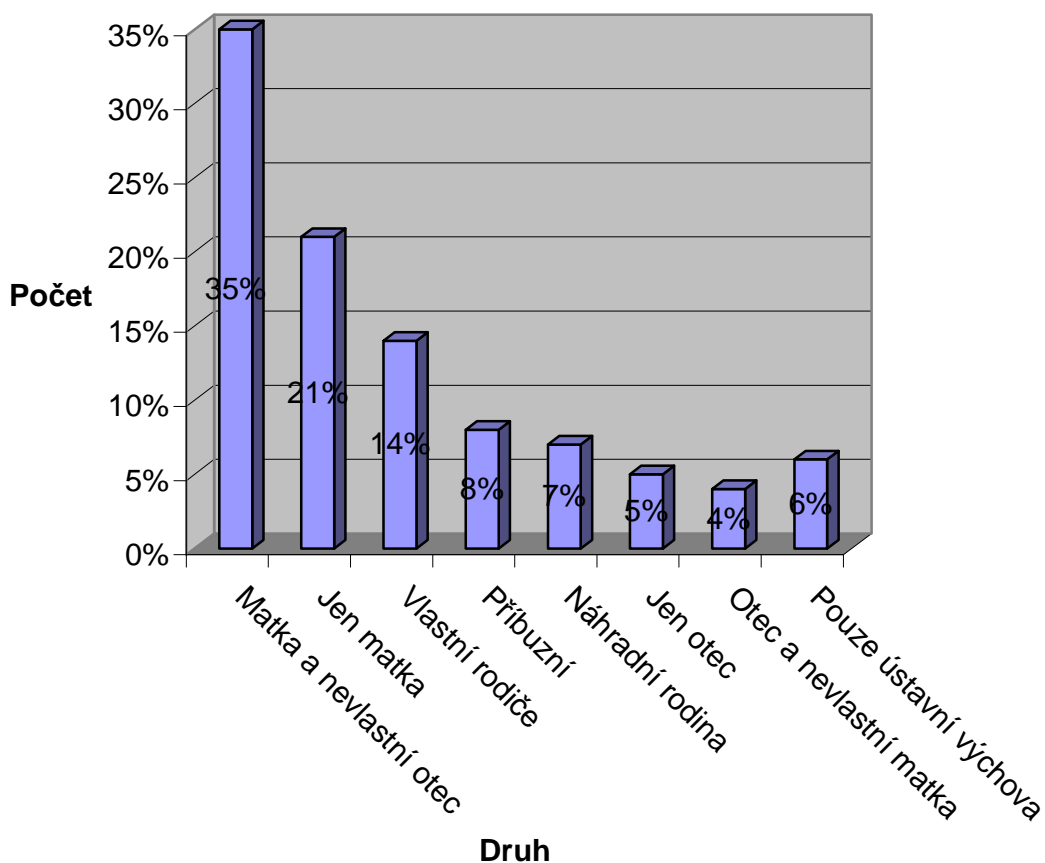
Graf 11: Trestní odpovědnost (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Tento graf ukazuje, že 92 % (78) respondentů ví, že jsou trestně odpovědní od 15 let, 4 % (3) si myslí, že jsou trestně odpovědní od 18 let, 2 % (2) si myslí, že jsou trestně odpovědní od 12 let, 1 % (1) si myslí, že jsou trestně odpovědní od 11 let a 1 % (1) si myslí, že jsou trestně odpovědní od 14 let.

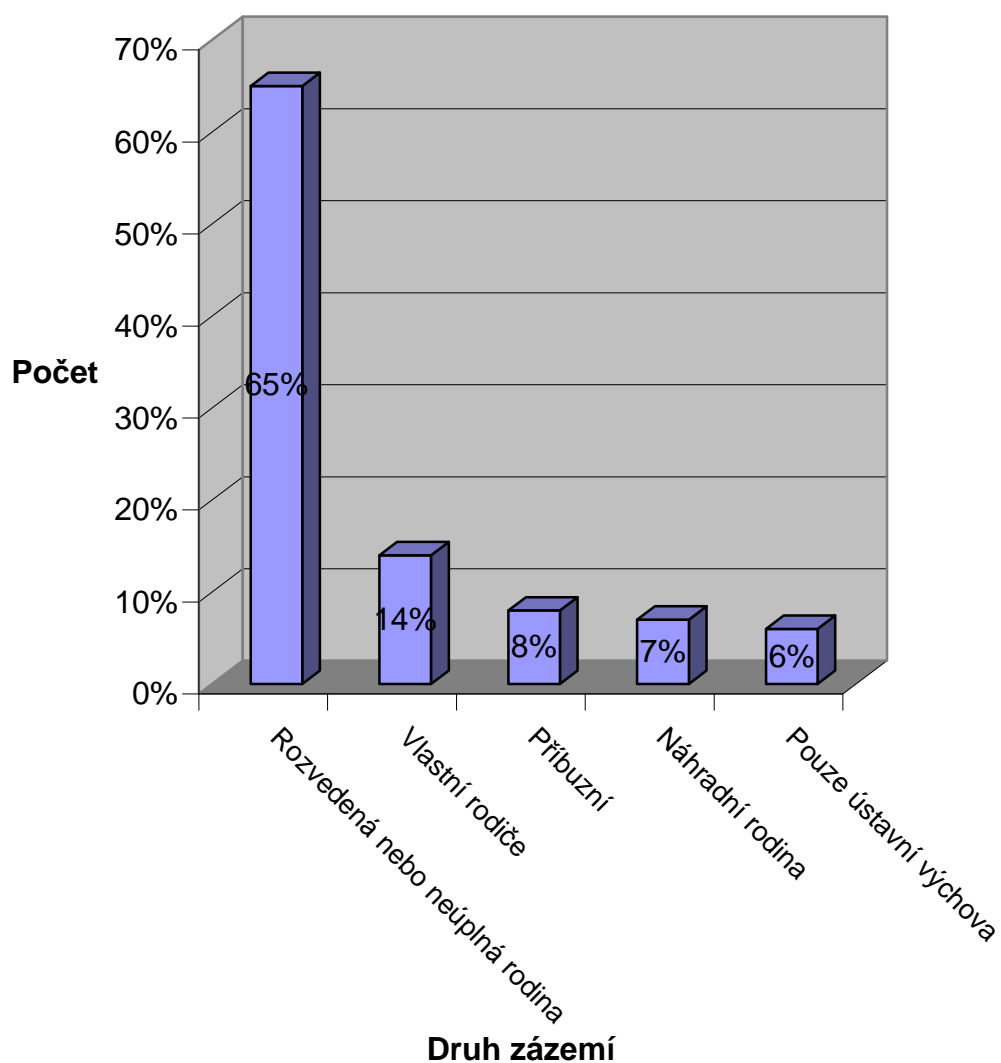
Graf 12: Rodinné zázemí (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

S matkou a nevlastním otcem žije 35 % (30) respondentů, jen s matkou žije 21 % (18) respondentů, s oběma vlastními rodiči žije 14 % (12) respondentů, u příbuzných žije 8 % (7) respondentů, v náhradní rodině je umístěno 7 % (6) respondentů, jen s otcem žije 5 % (4) respondentů, s otcem a nevlastní matkou žijí 4 % (3) respondentů a 6 % (5) respondentů udává, že žijí pouze v ústavu.

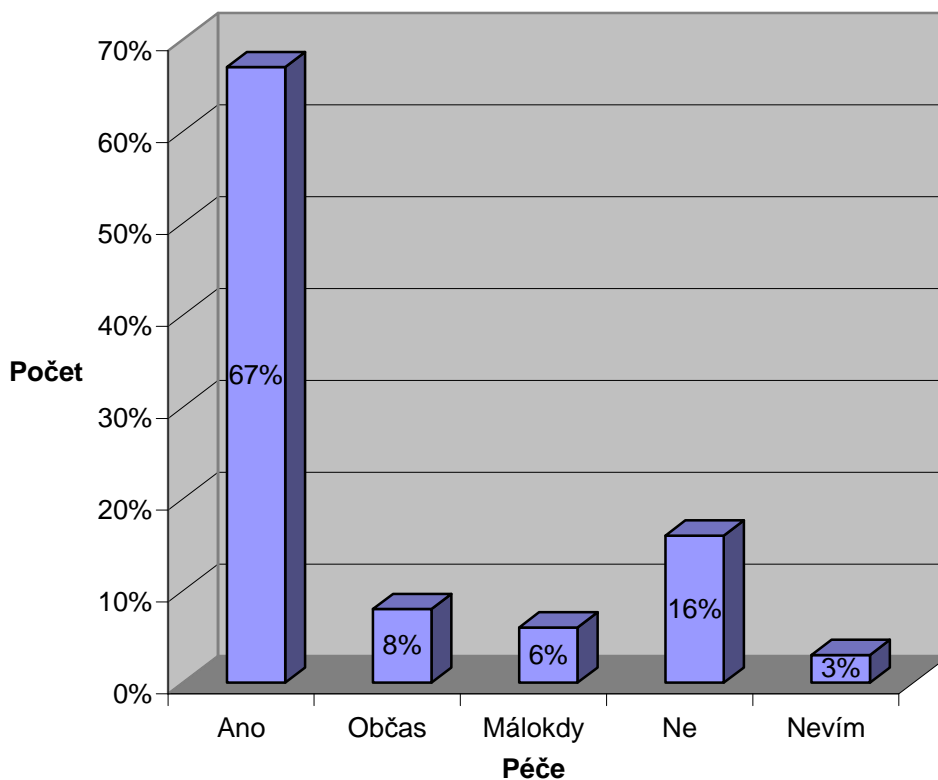
Graf 12a: Rodinné zázemí – shrnutí (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů žije v rozvedené nebo neúplné rodině 65 % (55) respondentů, 14 % (12) respondentů žije s oběma vlastními rodiči, 8 % (7) žije u příbuzných, 7 % (6) žije v náhradní rodině a 6 % (5) respondentů žije pouze v ústavu.

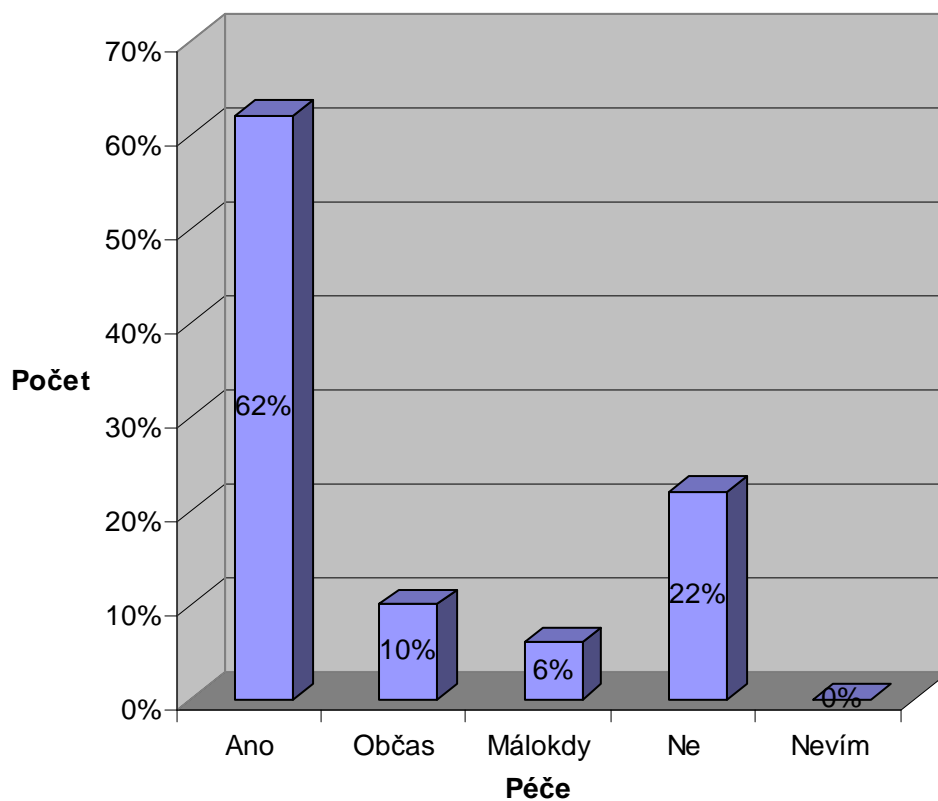
Graf 13: Péče matky (vlastní nebo nevlastní) (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že z 81 % (69) respondentů, kteří žijí s matkou, jich 67 % (42) cítí, že o ně matka pečuje, 8 % (5) respondentů cítí, že o ně matka pečuje občas, 6 % (4) respondentů udává, že o ně matka pečuje málokdy, 16 % (10) respondentů cítí, že o ně matka nepečuje a 3 % (2) respondentů neví, zda o ně matka pečuje.

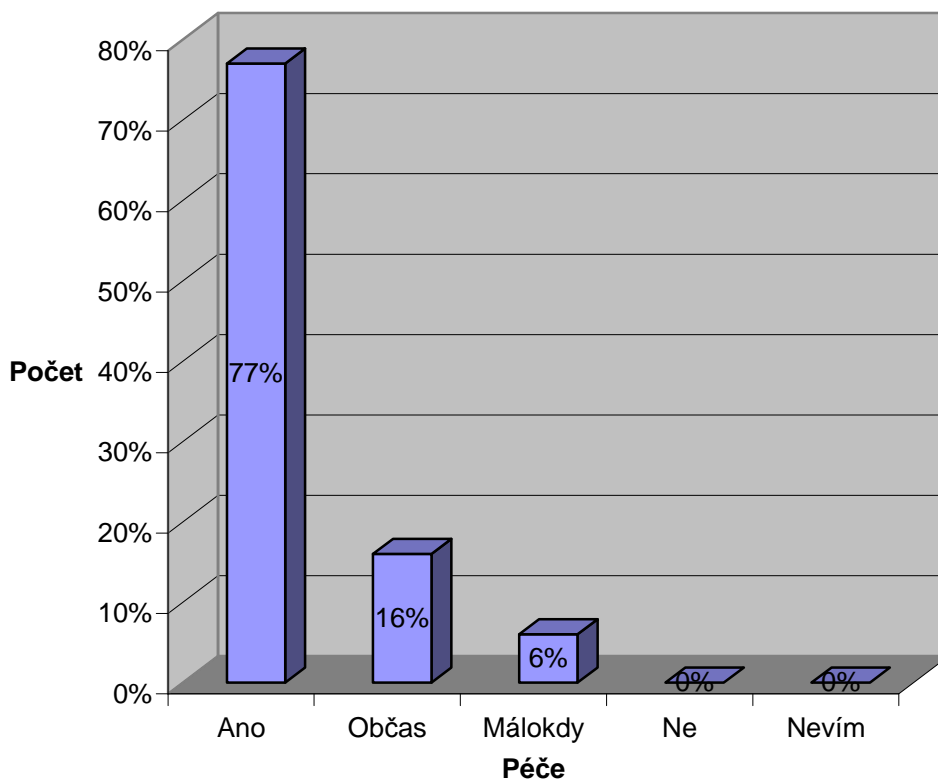
Graf 14: Péče otce (vlastního nebo nevlastního) (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf ukazuje, že ze 65 % (55) respondentů, kteří udávají, že žijí s otcem, se jich 62 % (30) domnívá, že o ně otec pečuje, 10 % (5) udává, že o ně otec pečuje občas, 6 % (3) cítí, že o ně otec pečuje málokdy, 22 % (11) respondentů cítí, že o ně otec nepečuje a 0 % (0) respondentů odpovědělo, že neví, zda o ně otec pečuje.

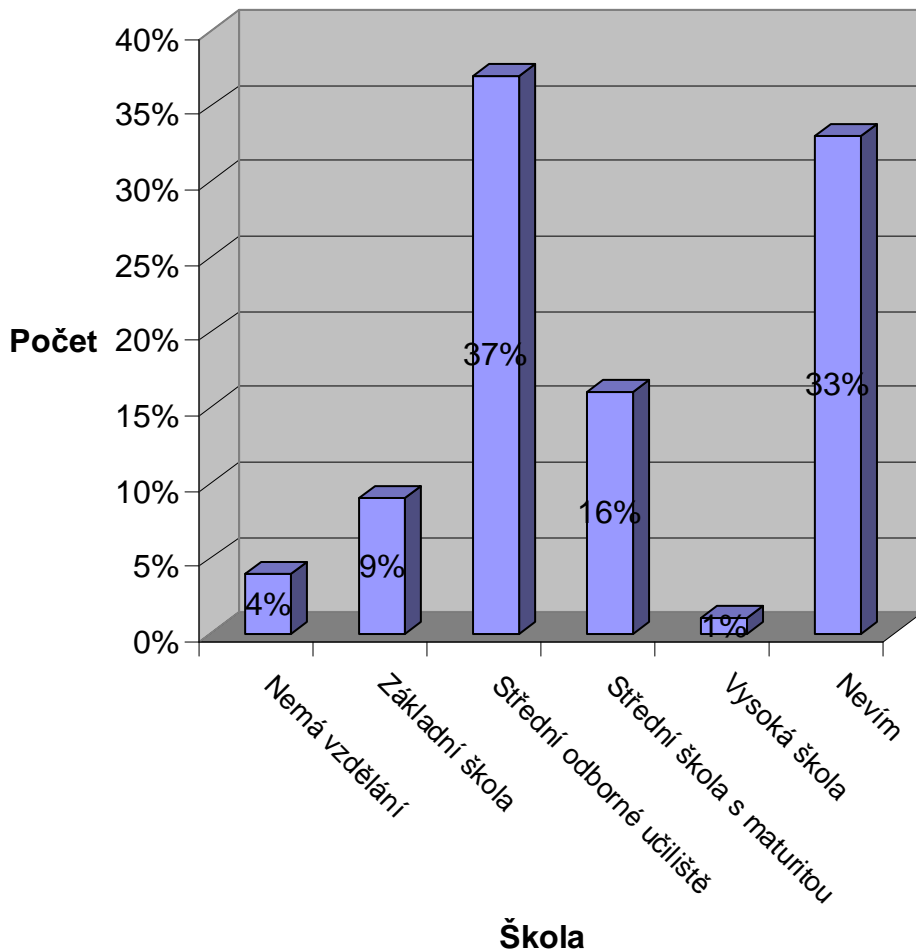
Graf 15: Péče příbuzných a jiných pečujících osob (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf ukazuje, že ze 14 % (12) respondentů, kteří žijí u příbuzných nebo u jiných dospělých osob, jich 77 % (14) cítí, že o ně tyto osoby pečují, 17 % (3) cítí, že o ně tyto osoby pečují občas, 6 % (1) respondentů udává, že o ně tyto osoby pečují málokdy a možnost, že o ně tyto osoby nepečují a možnost nevím, nezvolil žádný respondent.

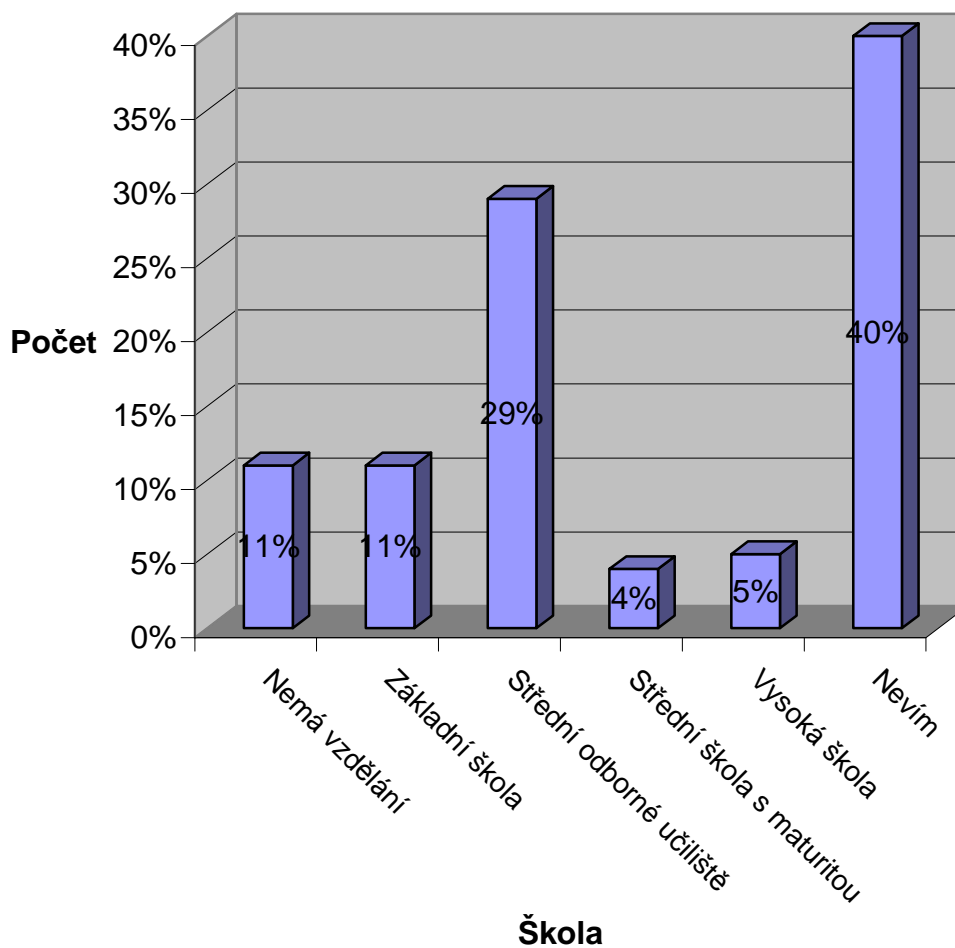
Graf 16: Vzdělání matky (vlastní nebo nevlastní) (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

37 % (25) matek respondentů má střední odborné učiliště, 16 % (11) matek má střední školu s maturitou, 9 % (6) matek má základní vzdělání, 4 % (3) matek nemá vzdělání, 1% (1) matek vystudovalo vysokou školu a 33 % (23) respondentů uvedlo, že neví, jaké vzdělání má jejich matka.

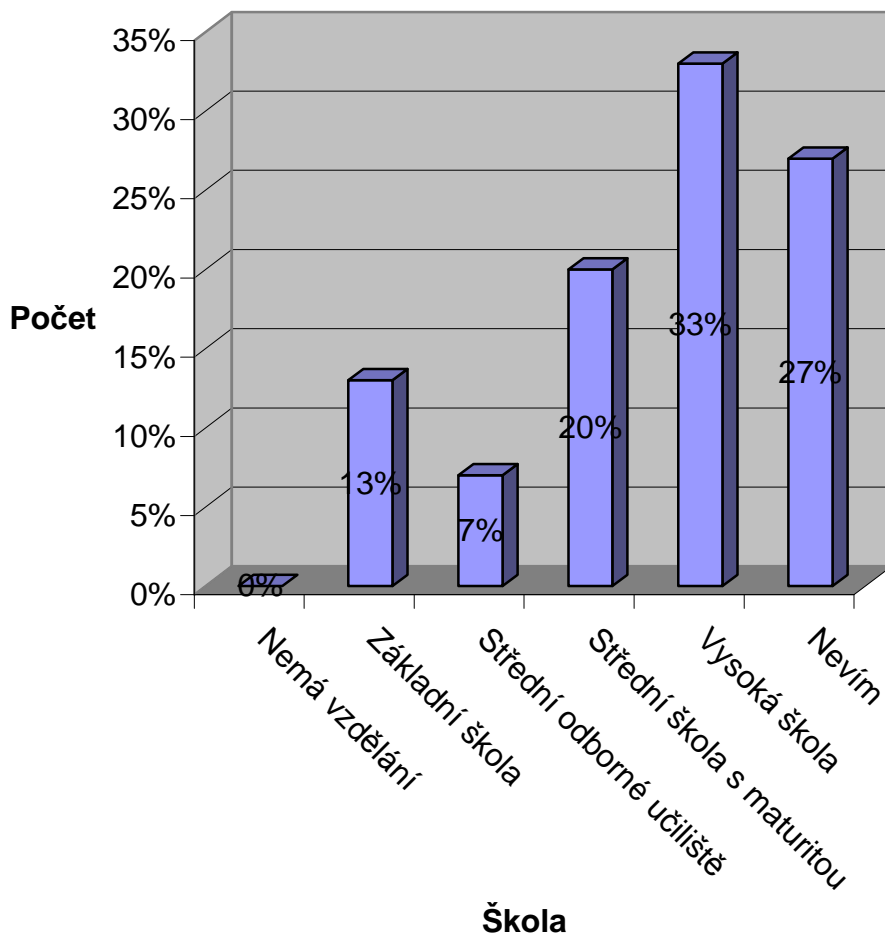
Graf 17: Vzdělání otce (vlastního nebo nevlastního) (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

29 % (16) otců respondentů má střední odborné učiliště, 11 % (6) otců nemá vzdělání, 11 % (6) otců má základní vzdělání, 5 % (3) otců vystudovalo vysokou školu, 4 % (2) otců mají střední školu, 40 % (22) respondentů uvádí, že neví, jaké vzdělání má jejich otec.

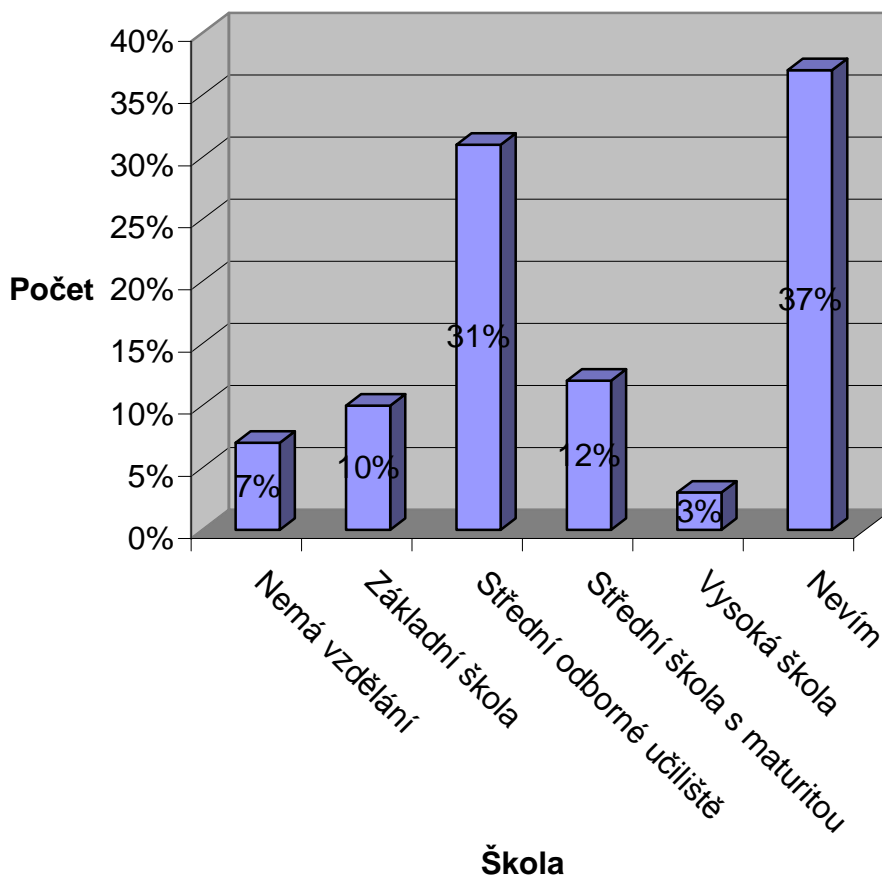
Graf 18: Vzdělání příbuzných a dalších pečujících osob (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf ukazuje, že 33 % (5) příbuzných, nebo jiných dospělých osob, které o respondenty pečují, má vysokoškolské vzdělání, 20 % (3) těchto osob má střední školu s maturitou, 13 % (2) těchto osob má základní vzdělání, 7 % (1) těchto osob má střední odborné učiliště, možnost nemá vzdělání nezvolil žádný respondent a 27 % (4) respondentů uvedlo, že neví, jaké vzdělání mají příbuzní nebo jiné dospělé osoby, které o ně pečují.

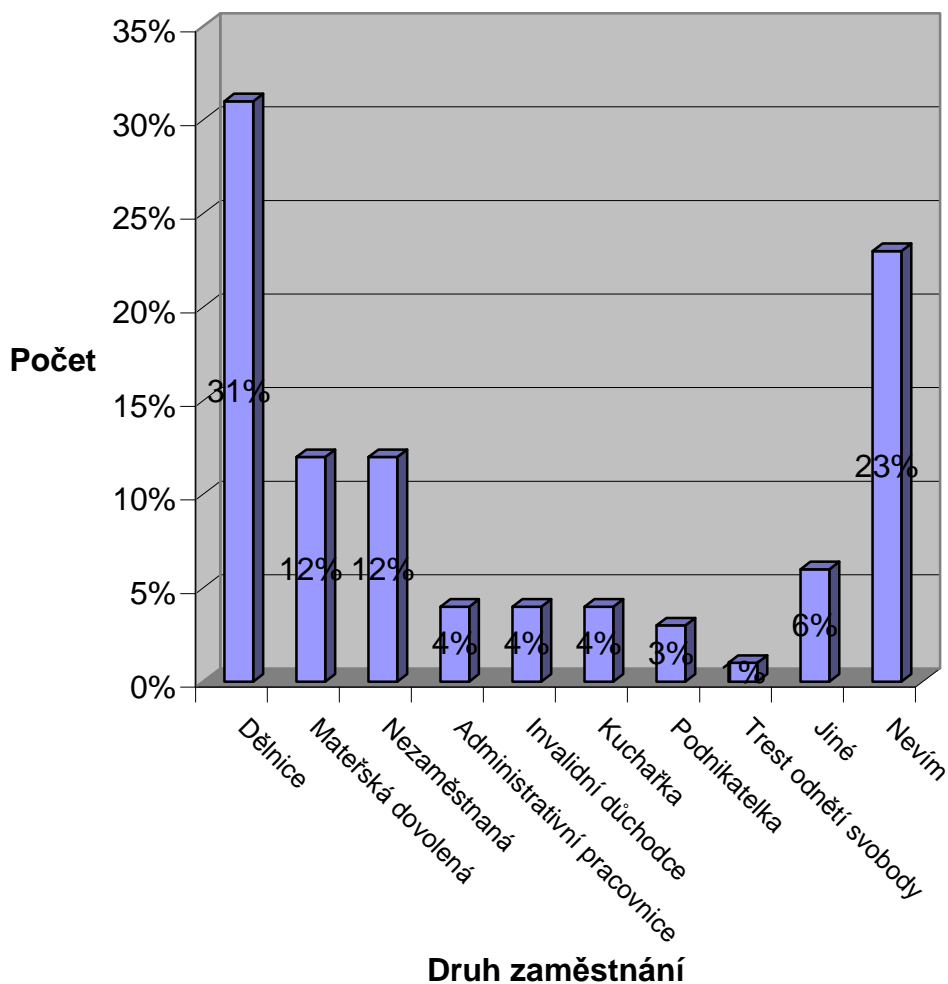
Graf 18a: Vzdělání rodičů (vlastních nebo nevlastních) a příbuzných – shrnutí
(v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tohoto souhrnného grafu vyplývá, že 31 % (42) rodičů a příbuzných má střední odborné učiliště, 12 % (16) rodičů a příbuzných má střední školu s maturitou, 10 % (14) rodičů a příbuzných má základní vzdělání, 7 % (9) rodičů a příbuzných nemá vzdělání, 3 % (4) rodičů a příbuzných mají vystudovanou vysokou školu a 37 % (49) respondentů uvádí, že neví, jaké vzdělání mají jejich rodiče a příbuzní.

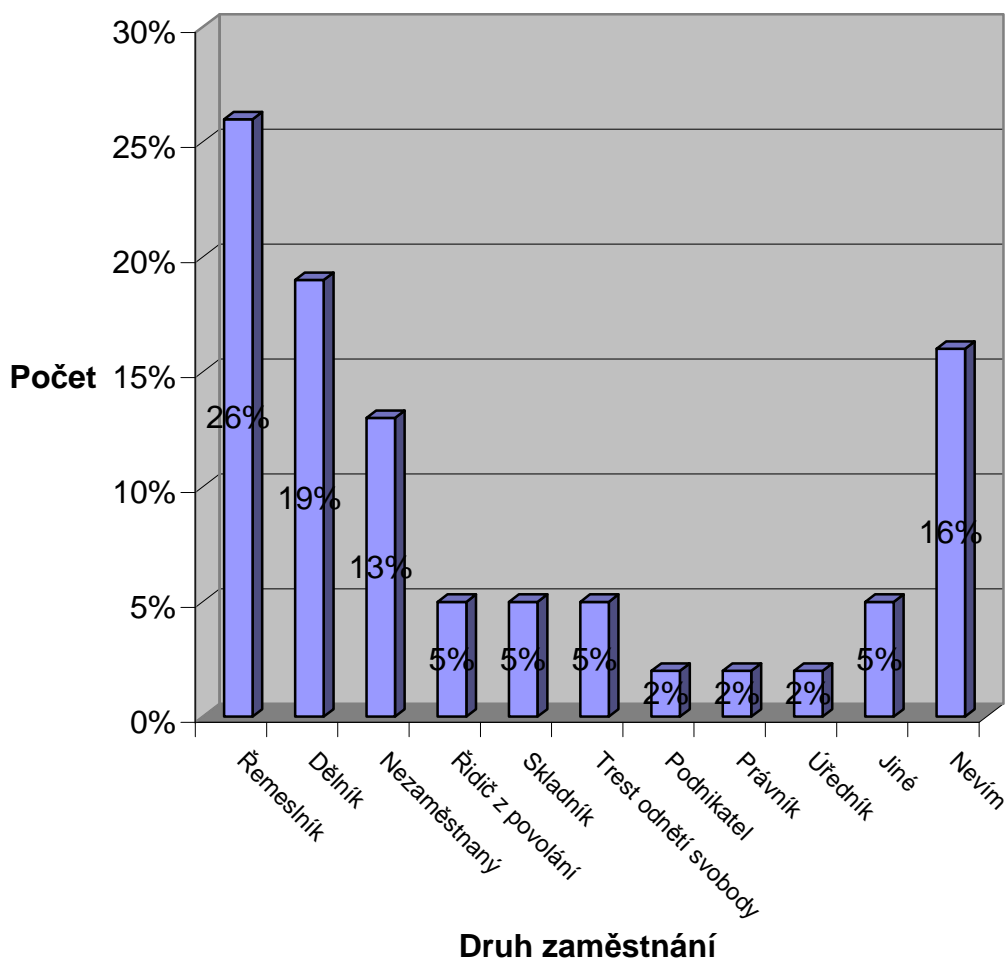
Graf 19: Zaměstnání matky (vlastní nebo nevlastní) (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Jako dělnice pracuje 31 % (21) matek respondentů, 12 % (8) matek je na mateřské dovolené, 12 % (8) matek je nezaměstnaných, 4 % (3) matek pracují jako administrativní pracovníce, 4 % (3) matek je v invalidním důchodu, 4 % (3) matek pracují jako kuchařky, 3 % (2) matek jsou podnikatelky, 1 % (1) matek vykonává trest odnětí svobody, 6 % (4) matek má jiné zaměstnání a 23 % (16) respondentů uvedlo, že neví, jaké vzdělání má jejich matka.

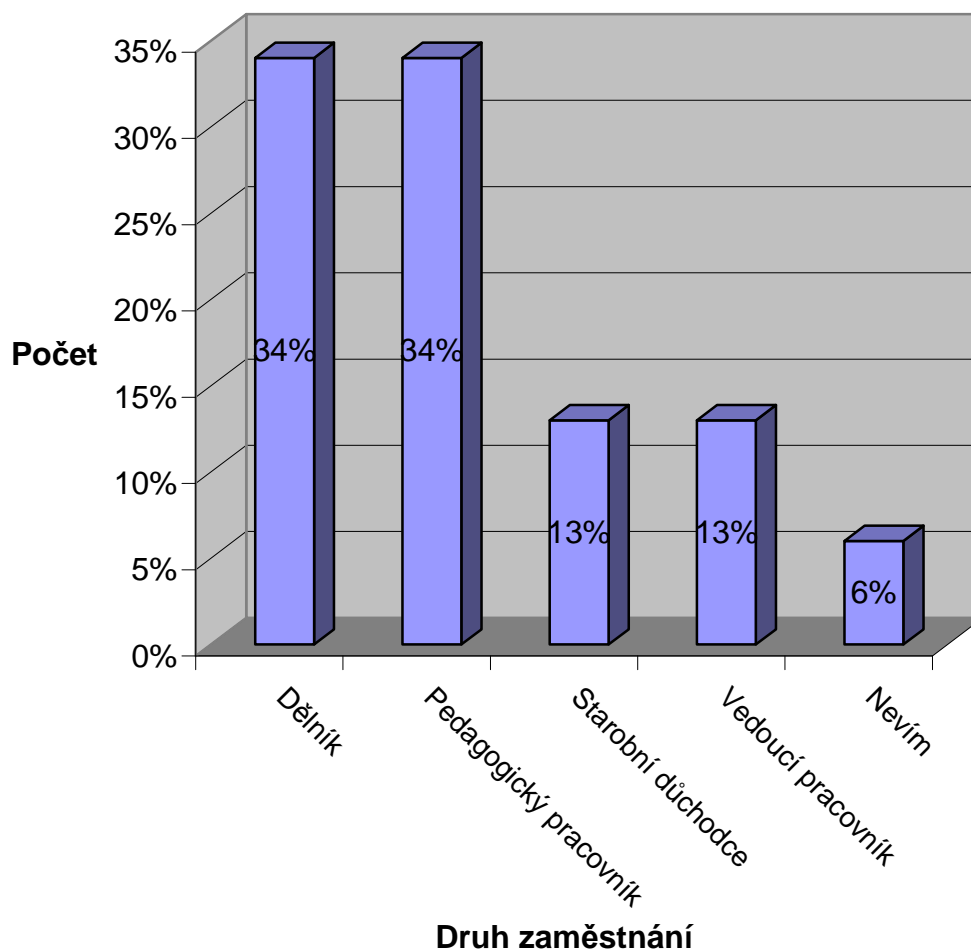
Graf 20: Zaměstnání otce (vlastního nebo nevlastního) (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Jako řemeslník pracuje 26 % (14) otců respondentů, jako dělník pracuje 19 % (10) otců, 13 % (7) otců je nezaměstnaných, 5 % (3) otců pracuje jako řidič z povolání, 5 % (3) otců pracuje jako skladník, 5 % (3) otců vykonává trest odnětí svobody, 2 % (1) pracují jako podnikatelé, 2 % (1) se živí jako právníci, 2 % (1) pracují jako úředníci, 5 % (3) otců vykonává jiné zaměstnání a 16 % (9) respondentů uvedlo, že neví, jaké zaměstnání má jejich otec.

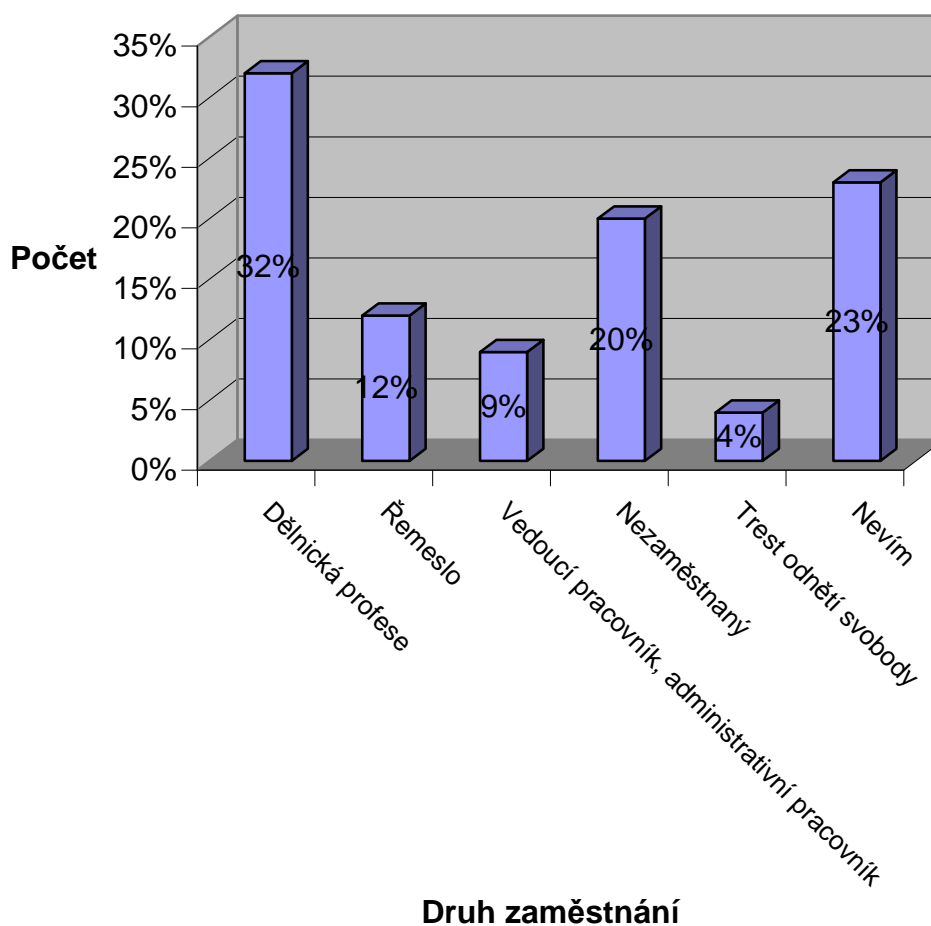
Graf 21: Zaměstnání příbuzných nebo jiných pečujících osob (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf ukazuje, že 34 % (5) příbuzných nebo jiných dospělých, kteří o děti pečují, pracují jako dělníci, 34 % (5) z těchto osob jsou pedagogičtí pracovníci, 3 % (2) z těchto osob jsou v starobním důchodu, 3 % (2) jsou vedoucí pracovníci a 6 % (1) respondentů uvedlo, že neví, jakou profesi vykonává osoba, která o ně pečuje.

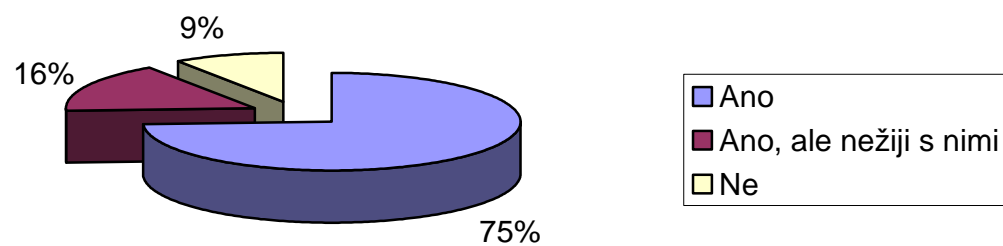
Graf 21a: Zaměstnání rodičů (vlastních nebo nevlastních) a příbuzných - shrnutí
(v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf ukazuje, že 32 % rodičů a příbuzných respondentů má dělnickou profesi, 12 % rodičů a příbuzných jsou řemeslníci, 9 % rodičů a příbuzných jsou vedoucími nebo administrativními pracovníky, 20 % rodičů a příbuzných je nezaměstnaných, 4 % rodičů a příbuzných vykonávají trest odnětí svobody a 23 % respondentů uvedlo, že neví, jakou profesi mají jejich rodiče nebo příbuzní.

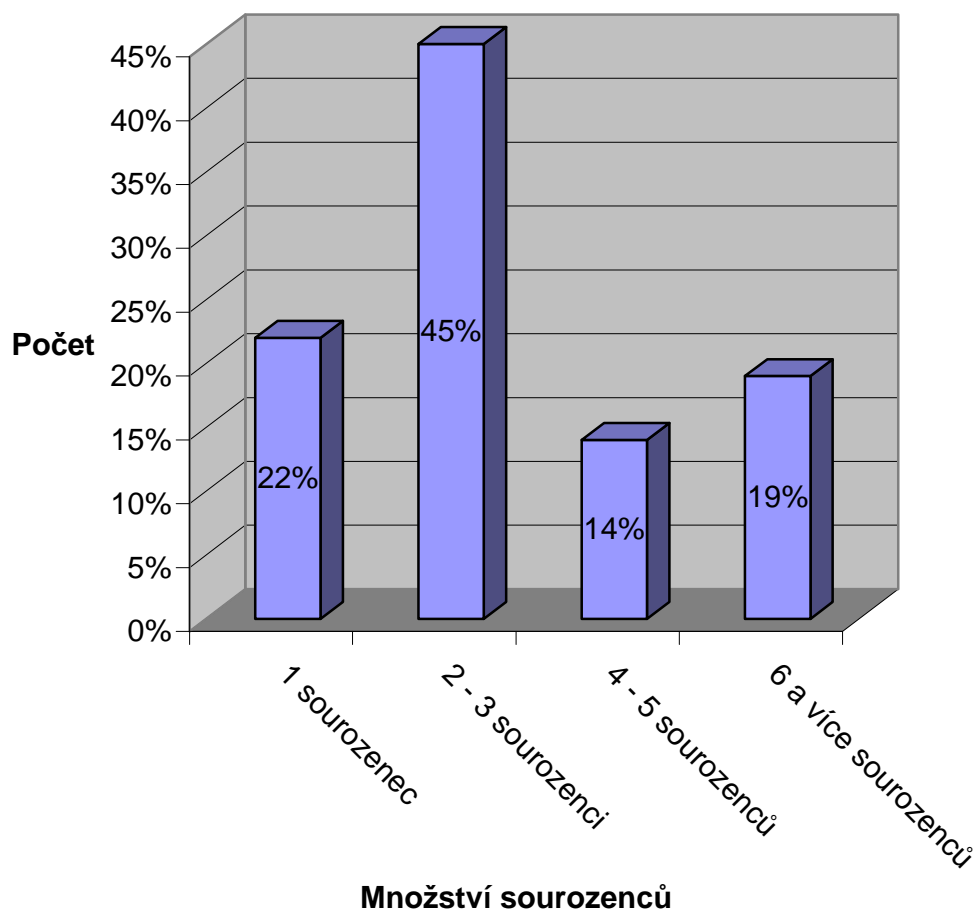
Graf 22: Sourozenci (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů jich 75 % (63) uvedlo, že mají sourozence, 16 % (14) respondentů udává, že sourozence mají, ale nežijí s nimi a 9 % (8) respondentů uvedlo, že nemá žádného sourozence.

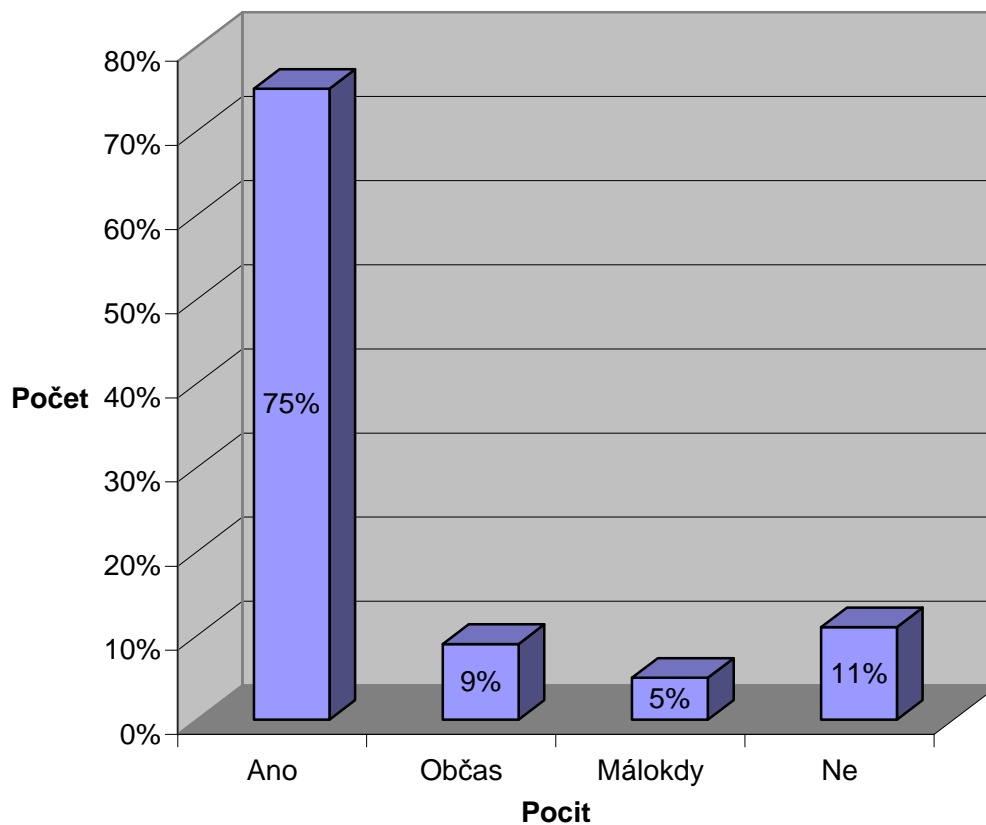
Graf 22a: Počet sourozenců (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 63 respondentů, kteří uvedli, že mají sourozence a žijí s nimi, jich 45 % (28) má 2 – 3 sourozence, 22 % (14) má 1 sourozence, 19 % (12) má 6 a více sourozenců a 14 % (9) má 4 – 5 sourozenců.

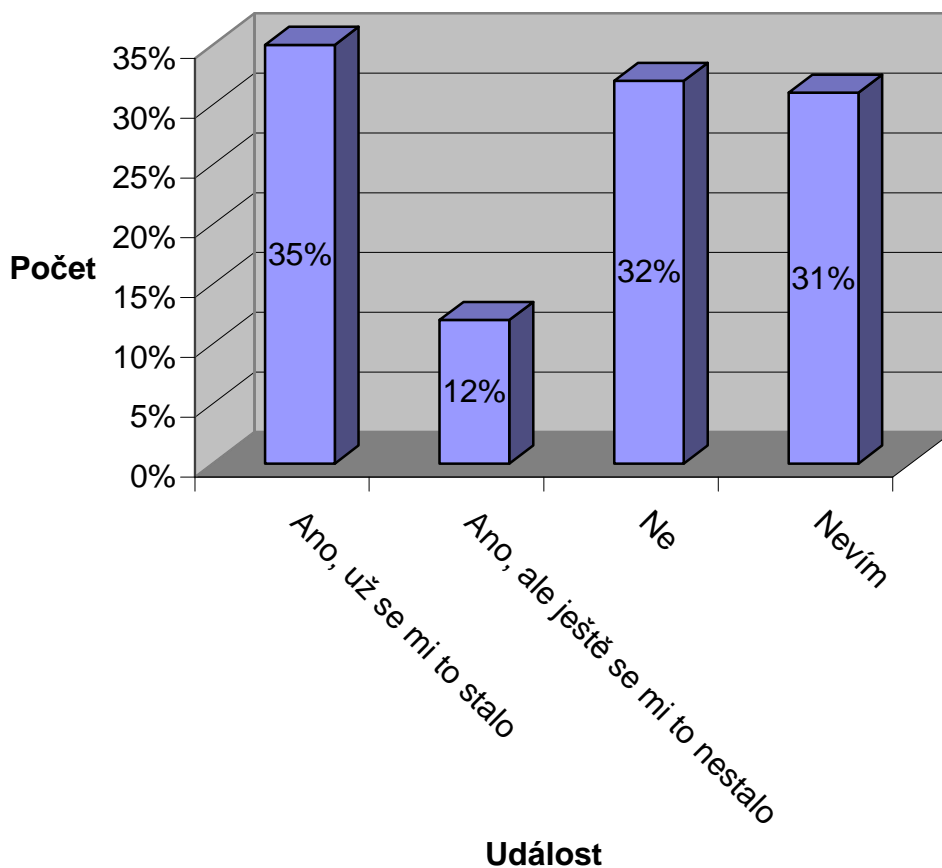
Graf 23: Dobrý pocit doma (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 94 % (80) respondentů, kteří uvedli, že mají rodinné zázemí, se jich 75 % (60) cítí doma v pohodě, 11 % (9) se doma necítí v pohodě, 9 % (7) se cítí doma v pohodě občas a 5 % (4) respondentů uvádí, že se doma cítí v pohodě málokdy.

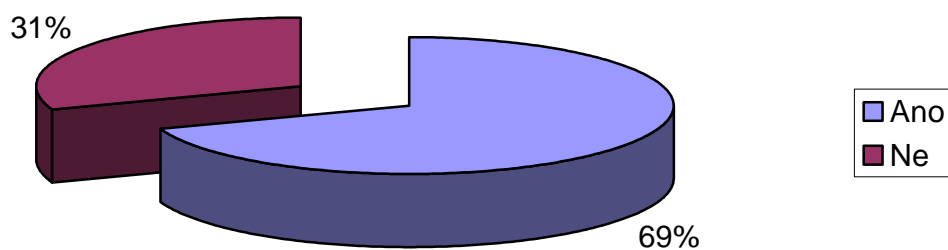
Graf 24: Závadné jednání na základě špatné rodinné situace (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že 35 % (30) respondentů se již dopustilo závadného jednání na základě špatné rodinné situace, 32 % (27) respondentů udává, že se závadného jednání nedopustili na základě špatné rodinné situace, 12 % (10) respondentů se domnívá, že by je špatná rodinná situace mohla přimět dopustit se závadného jednání, ale ještě se jim to nestalo a 21 % (18) respondentů neví, zda by je špatná rodinná situace přiměla dopustit se závadného jednání.

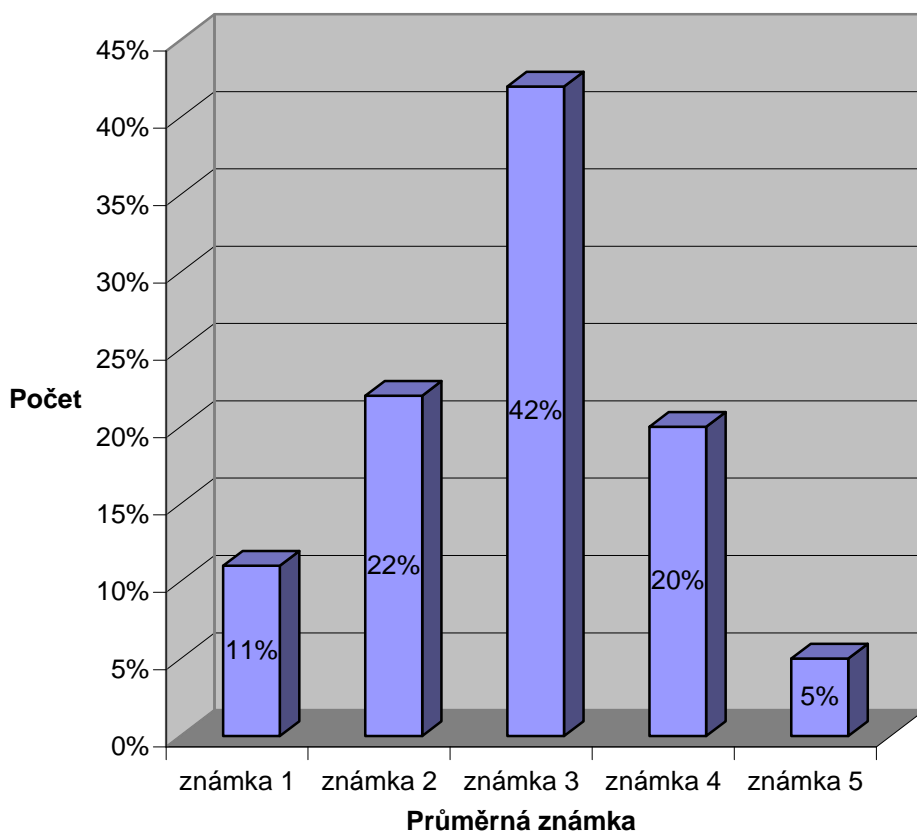
Graf 25: Záškoláctví (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů 69 % (59) uvádí, že chodili za školu a 31 % (26) respondentů udává, že nechodili za školu.

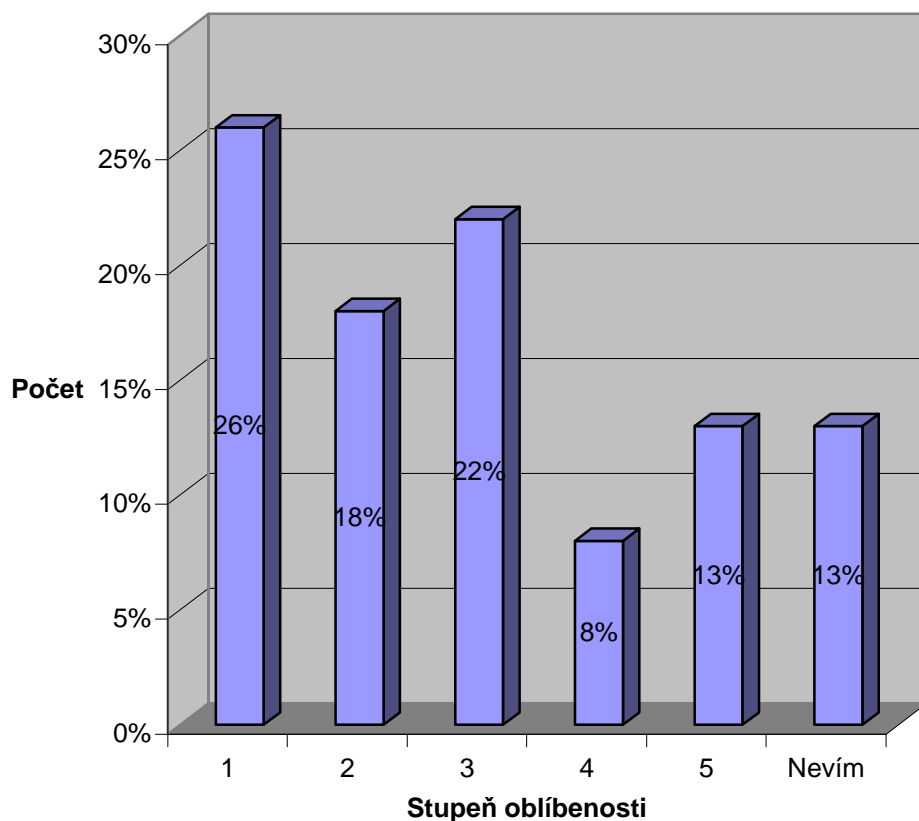
Graf 26: Průměrný prospěch (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Svůj průměrný prospěch ve škole označilo 42 % (36) respondentů známkou 3, 22 % (19) respondentů známkou 2, 20 % (17) respondentů známkou 4, 11 % (9) respondentů známkou 1 a 5 % (4) respondentů známkou 5.

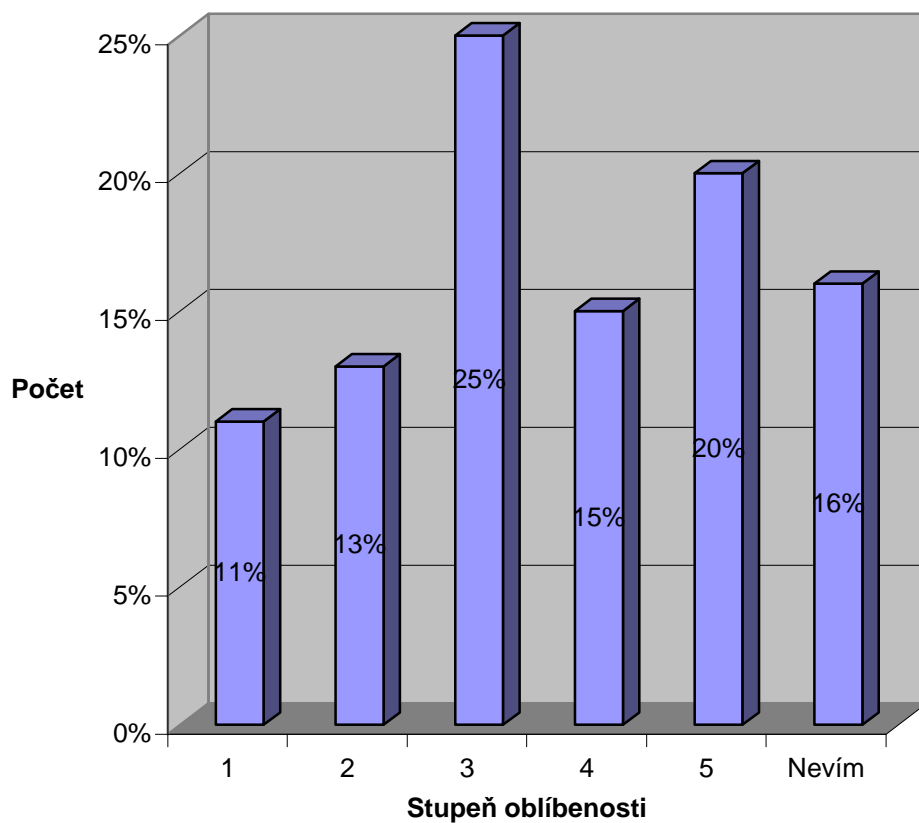
Graf 27: Oblíbenost u spolužáků (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Na škále oblíbenosti od 1 do 5 označilo 26 % (22) respondentů svou oblíbenost u spolužáků číslem 1, 22 % (19) respondentů číslem 3, 18 % (15) respondentů označilo svou oblíbenost číslem 2, 13 % (11) respondentů číslem 5, 8 % (7) respondentů označilo svou oblíbenost číslem 4 a 13 % (11) respondentů uvedlo, že neví, jak byli mezi spolužáky oblíbení.

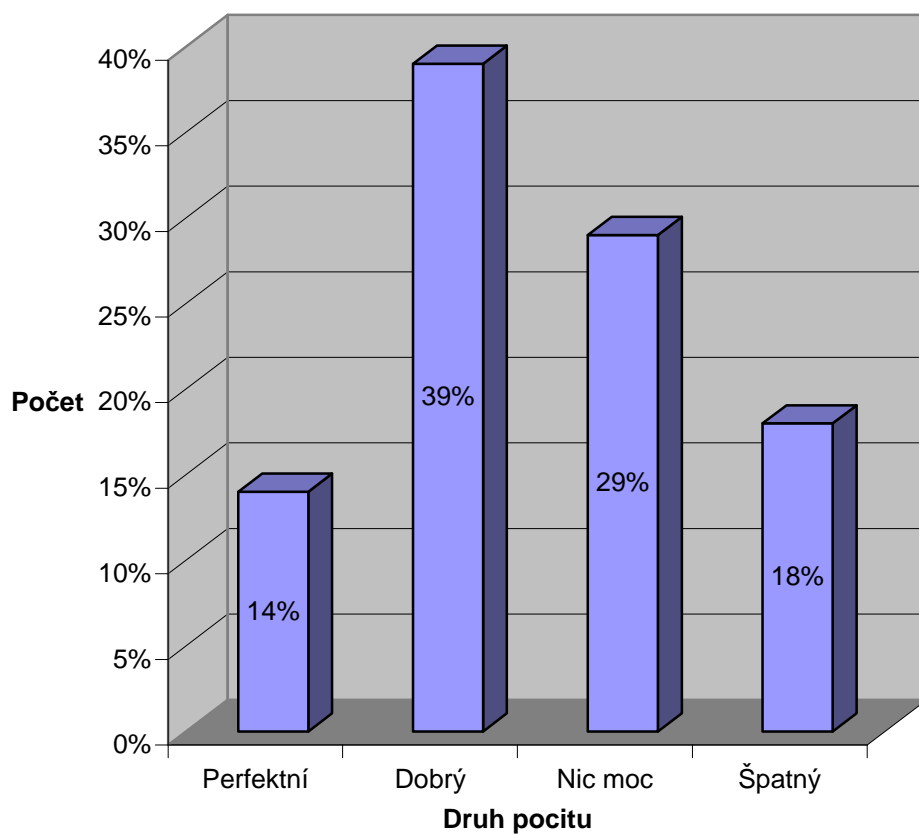
Graf 27a: Oblíbenost u učitelů (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Na škále oblíbenosti od 1 do 5 označilo 25 % (21) respondentů svou oblíbenost u učitelů číslem 3, 20 % (17) respondentů číslem 5, 15 % (13) číslem 4, 13 % (11) respondentů označilo svou oblíbenost číslem 2, 11 % (7) respondentů svou oblíbenost u učitelů číslem 1 a 16 % (14) respondentů neví, jak byli mezi učiteli oblíbení.

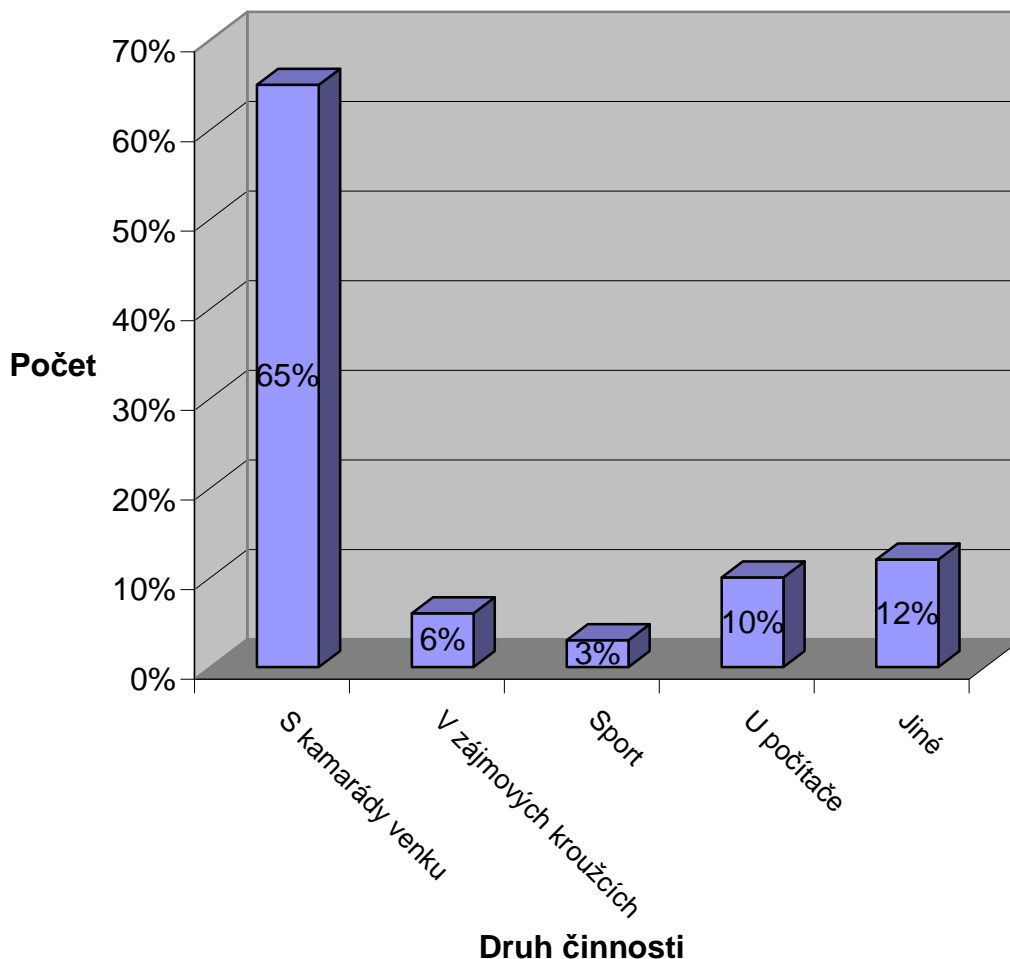
Graf 28: Pocity ve škole (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů 39 % (33) uvádí, že se ve škole cítili dobře, 29 % (25) uvádí, že se ve škole cítili nic moc, 18 % (15) respondentů udává, že se ve škole cítili špatně a 14 % (12) respondentů uvádí, že se ve škole cítili perfektně.

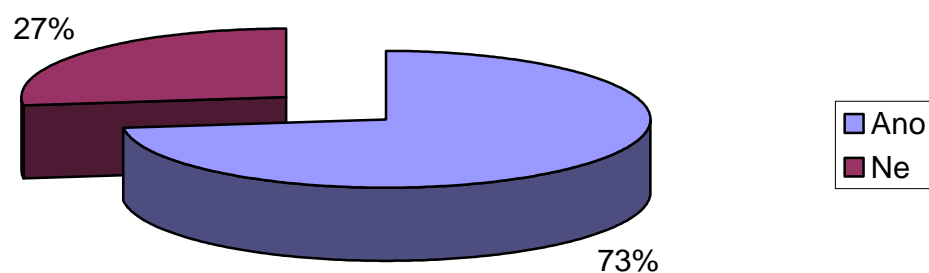
Graf 29: Trávení volného času (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tuto otázku mohli respondenti zvolit více odpovědí. Z celkového počtu 94 odpovědí byl zvolen volný čas s kamarády venku v 69 % (65) odpovědí, v 10 % (9) odpovědí bylo zvoleno respondenty trávení volného času u počítače, v 6 % (6) odpovědí byl volný čas tráven v zájmových kroužcích, ve 3 % (3) odpovědí byl volný čas respondentů vyplněn sportem a ve 12 % (11) odpovědí byl respondenty zvolen jiný způsob trávení volného času.

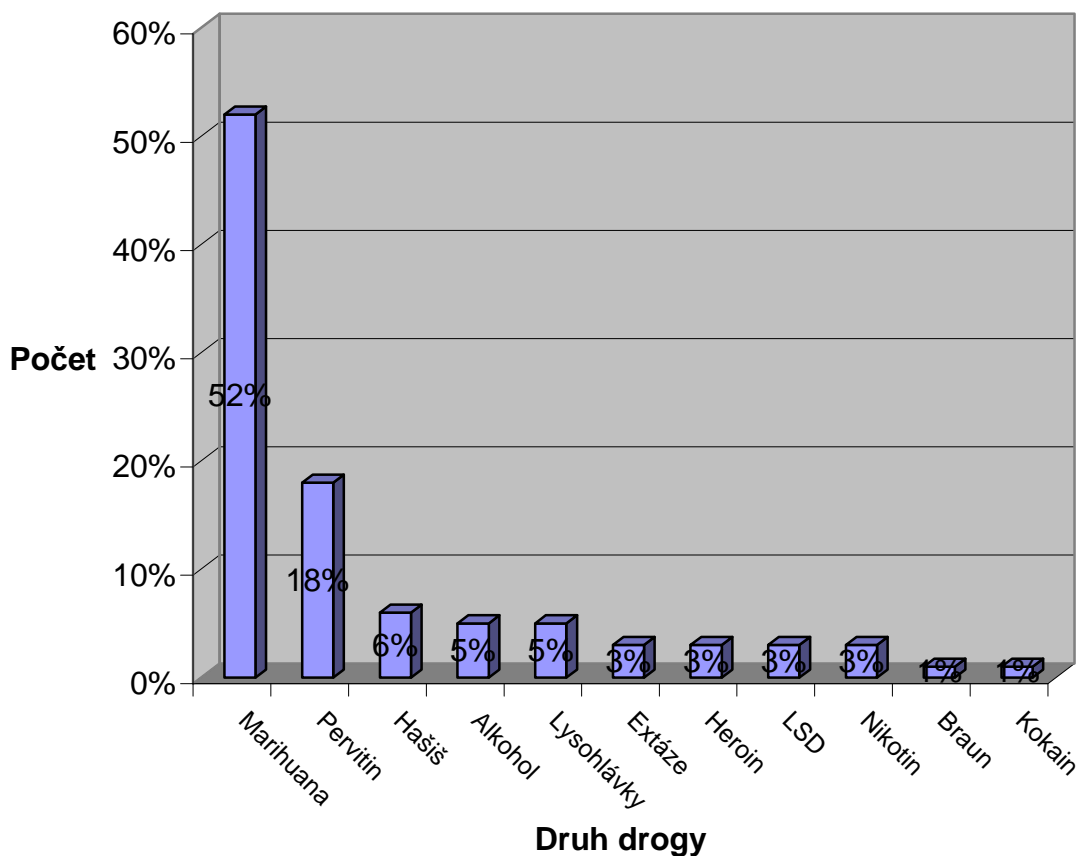
Graf 30: Zkušenost s drogou (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že zkušenost s drogou má 73 % (62) dotázaných respondentů a 27 % (23) respondentů uvádí, že s drogou zkušenosti nemají.

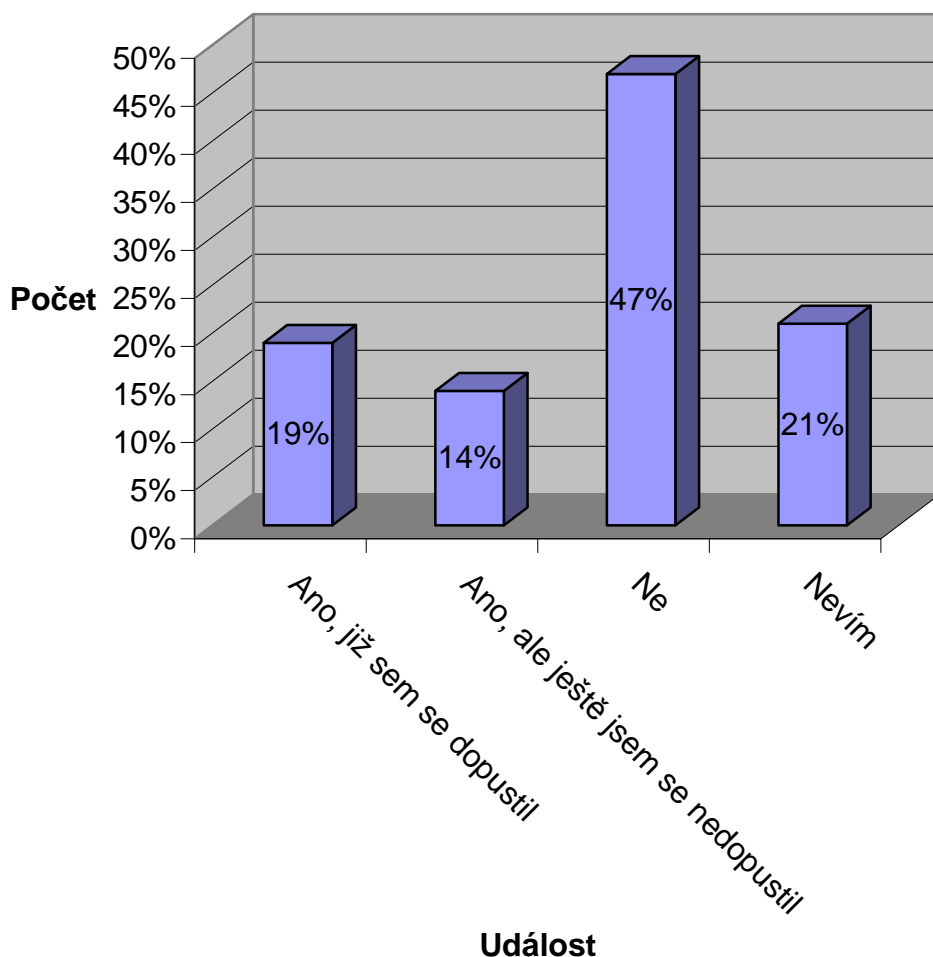
Graf 30a: Vyzkoušené drogy (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

V této otázce mohli respondenti zvolit více možností. Z celkového počtu 88 odpovědí byla v 52 % (45) zvolena zkušenost s marihuanou, v 18 % (16) odpovědí zvolili respondenti zkušenost s pervitinem, v 6 % (5) odpovědí mají respondenti zkušenost s hašišem, v 5 % (4) odpovědí byla zvolena zkušenost s alkoholem, v 5 % (4) odpovědí byla zvolena zkušenost s lysohlávkami, ve 3 % (3) odpovědí mají respondenti zkušenost s extází, ve 3 % (3) odpovědí byla zvolena zkušenost s heroinem, ve 3 % (3) odpovědí respondenti udávají, že mají zkušenost s LSD, ve 3 % (3) odpovědí byl zvolen nikotin, v 1 % (1) odpovědí byla respondenty zvolena zkušenost s braunem a v 1 % (1) odpovědí respondenti uvádí, že mají zkušenost s kokainem.

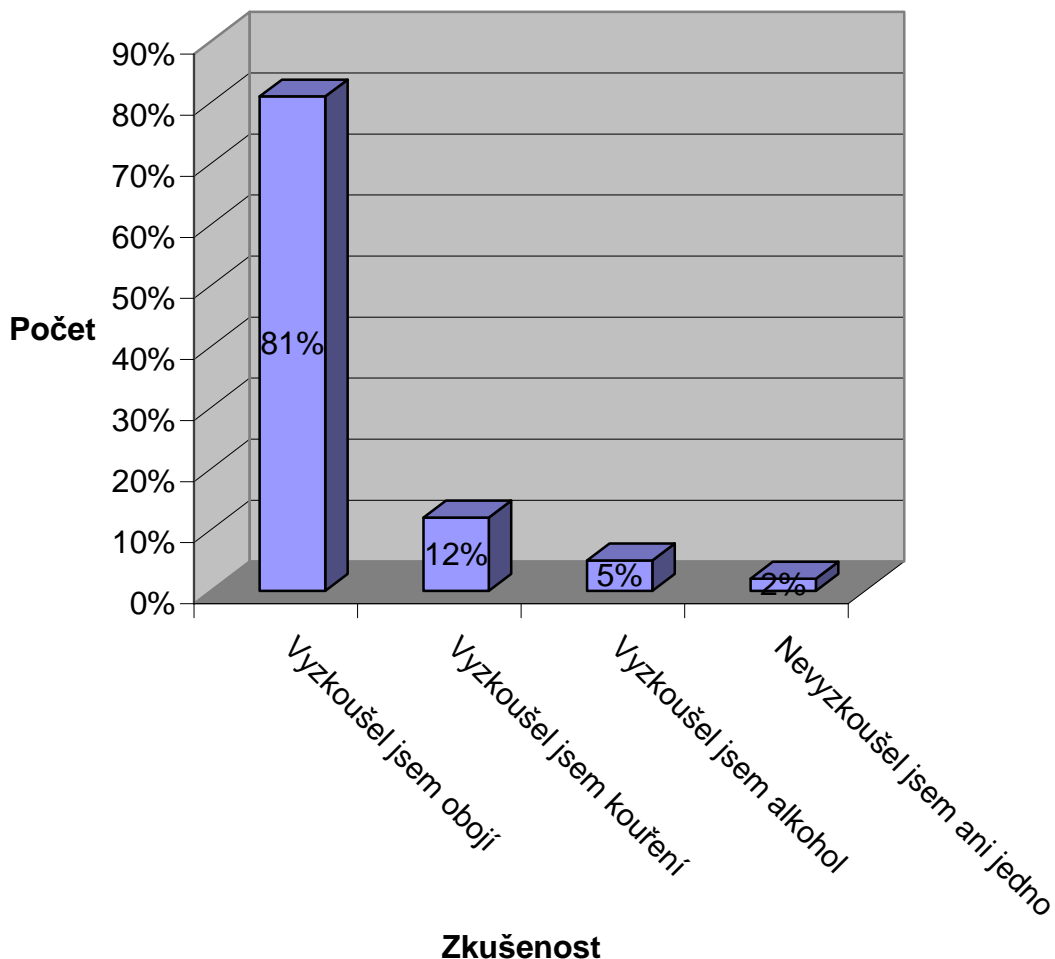
Graf 31: Závadné jednání pod vlivem drogy (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že 47 % (40) dotázaných respondentů uvádí, že by se závadného jednání pod vlivem drogy nedopustili, 19 % (16) respondentů uvádí, že se již pod vlivem drogy dopustili závadného jednání, 13 % (11) respondentů se domnívá, že by byli schopni se pod vlivem drogy dopustit závadného jednání, ale ještě se jim to nestalo, a 21 % (18) respondentů uvádí, že neví, zda by byli schopni se dopustit závadného jednání pod vlivem drogy.

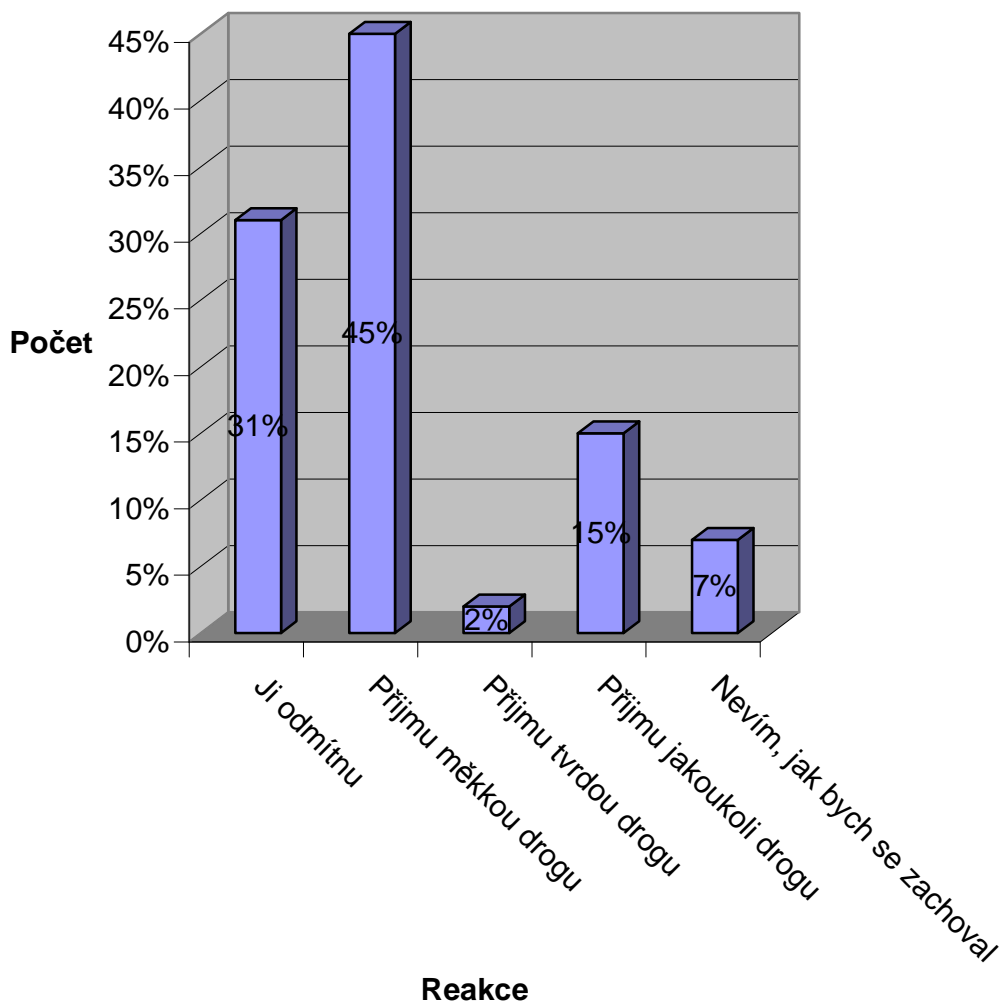
Graf 32: Kouření a alkohol (v %)

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 respondentů jich 81 % (69) uvedlo, že vyzkoušeli kouření i alkohol, 12 % (10) respondentů uvedlo, že vyzkoušelo jen kouření, 5 % (4) respondentů má zkušenost jen s alkoholem a 2 % (2) respondentů uvádí, že nevyzkoušelo ani kouření, ani alkohol.

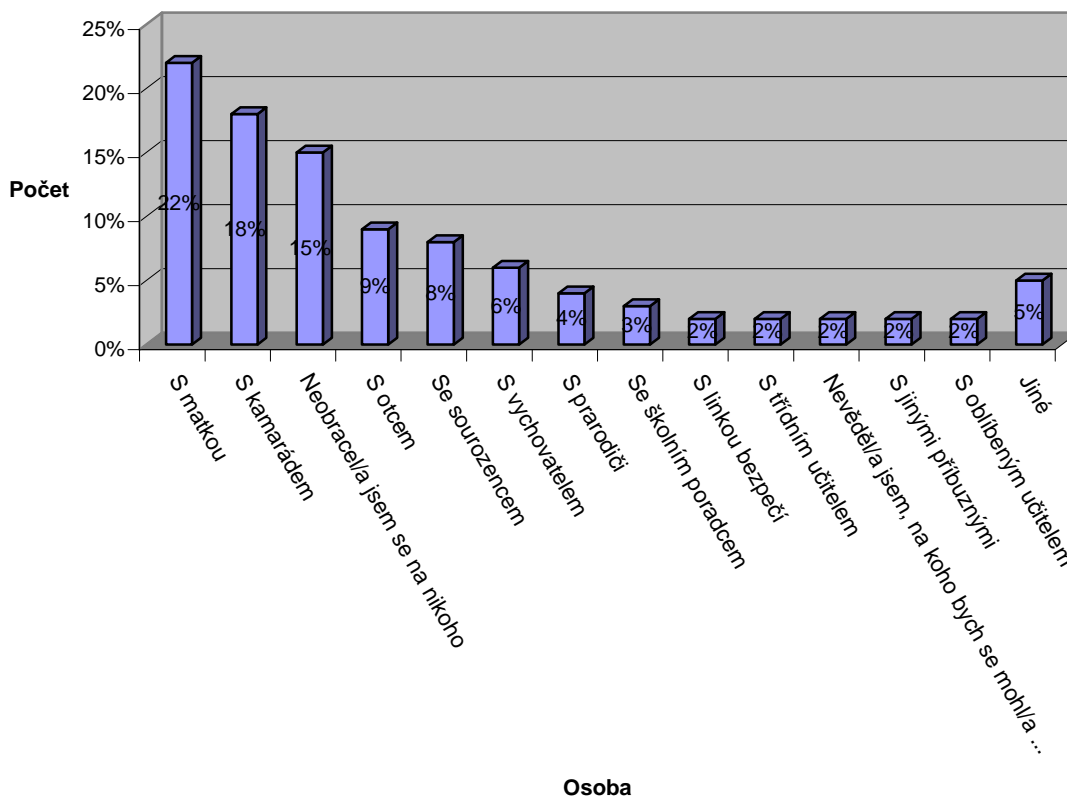
Graf 33: Nabídka drogy (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Graf ukazuje, že 45 % (38) respondentů by přijalo měkkou drogu, 31 % (26) dotázaných respondentů by drogu odmítlo, 15 % (13) by přijalo jakoukoli drogu, 2 % (2) respondentů by přijalo tvrdou drogu a 7 % (6) respondentů neví, jak by se zachovalo, kdyby jim někdo nabídl drogu.

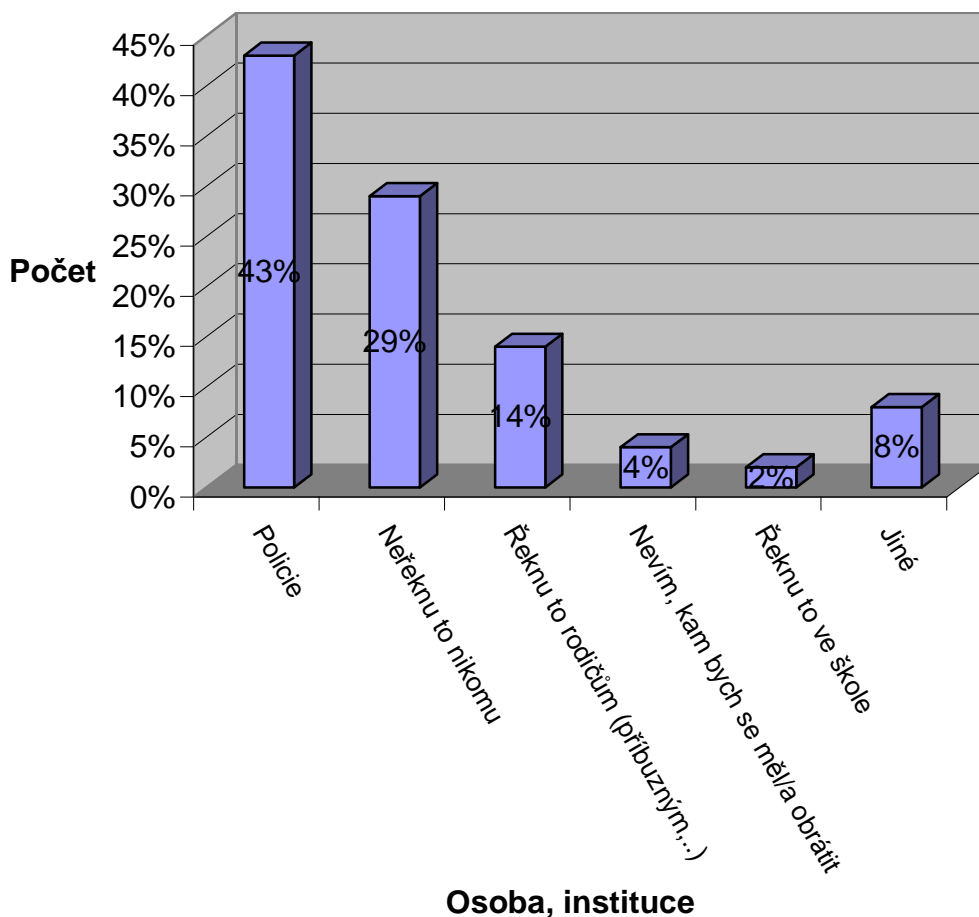
Graf 34: Řešení problému (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

V této otázce mohli respondenti zvolit více možností. Z celkového počtu 126 odpovědí bylo ve 22 % (26) odpovědí zvoleno řešení problémů s matkou, v 18 % (22) odpovědí s kamarádem, v 15 % (19) odpovědí se respondenti se svým problémem neobraceli na nikoho, v 9 % (11) odpovědí bylo zvoleno řešení problému s otcem, v 8 % (10) odpovědí se sourozencem, v 6 % (8) odpovědí s vychovatelem, ve 4 % (5) odpovědí byl řešen problém s prarodiči, ve 3 % (4) odpovědí se školním poradcem, ve 2 % (3) odpovědí se respondenti obraceli na linku bezpečí, ve 2 % (3) odpovědí se respondenti obraceli na třídního učitele, ve 2 % (3) odpovědí respondenti nevěděli, kam by se mohli obrátit, ve 2 % (3) odpovědí řešili respondenti svůj problém s jinými příbuznými, ve 2 % (3) odpovědí s oblíbeným učitelem a v 5 % (6) odpovědí řešili respondenti problém jiným způsobem.

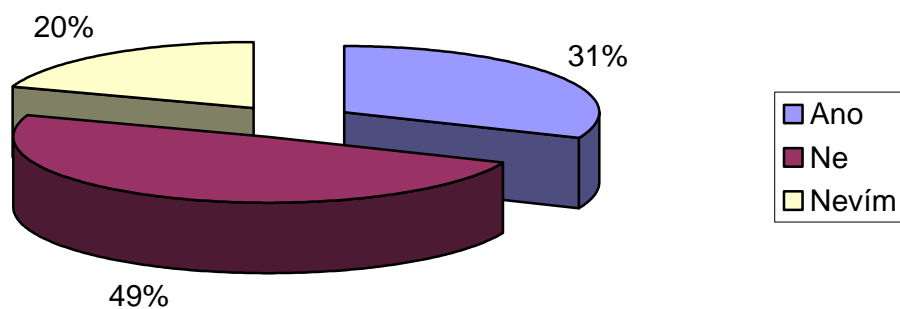
Graf 35: Svědek trestného činu (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

V této otázce mohli respondenti zvolit více možností. Z celkového počtu 93 odpovědí bylo ve 43 % (40) odpovědí respondenty zvoleno oznámení na policii, pokud by byli svědky trestného činu, ve 29 % (27) odpovědí by to respondenti neřekli nikomu, ve 14 % (13) odpovědí by se respondenti obrátili na rodiče, popřípadě ostatní příbuzné, ve 4 % (4) odpovědí respondenti nevědí, kam by se měli obrátit, ve 2 % (2) odpovědí by to respondenti oznámili ve škole a v 8 % (7) odpovědí by se respondenti obrátili jinam, nebo by situaci řešili jiným způsobem.

Graf 36: Zkušenost s prevencí (v %)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z celkového počtu 85 dotázaných respondentů jich uvedlo 49 % (42), že nemají zkušenost s žádnou formou prevence kriminality mládeže, 31 % (27) respondentů uvedlo, že mají zkušenost s prevencí kriminality mládeže a 20 % (17) respondentů uvedlo, že neví, zda se někdy setkali s prevencí kriminality mládeže.

5. DISKUSE

Záznamový arch s otázkami, sestavený jako podklad pro vedení strukturovaného rozhovoru, obsahoval 36 otázek. Otázky byly uzavřené, polootevřené, otevřené, kontrolní a škály. Úvodní část rozhovoru byla určena pro identifikaci zkoumaného vzorku. Zastoupení respondentů bylo následující: 59 % respondentů bylo z Výchovného ústavu, dětského domova se školou, základní školou, střední školou a školní jídelnou Hostouň, 25 % respondentů se nacházelo v Dětském domově se školou Měcholupy a 16 % respondentů bylo z Dětského diagnostického ústavu, střediska výchovné péče, základní školy a školní jídelny Plzeň. Nejvíce byly ve zkoumaném vzorku zastoupeni mladiství ve věku 15 – 19 let, bylo jich 65 % (55). Zbytek dotázaných tvořily děti ve věku 12 – 14 let, kterých bylo 35 % (30). Mladiství respondenti se nacházeli pouze ve Výchovném ústavu Hostouň. 19 % respondentů bylo dívek a celých 81 % bylo chlapců. Toto zjištění je ovšem podloženo tím, že na území Plzeňského kraje není žádné ústavní zařízení určené jen pro dívky, zatímco Výchovný ústav v Hostouni je určen jen chlapcům, proto je ve zkoumaném vzorku tolik hochů. 65 % respondentů uvedlo, že jsou v ústavu zavřeni opakovaně. Nejvíce, 68 % respondentů, tráví v ústavní výchově od 1 měsíce až po 3 roky. Pokud se týká národnosti respondentů, bylo ve zkoumaném vzorku 60 % respondentů z majoritní společnosti, 36 % Romů, 1 % Slováků, 1 % Maďarů a 2 % respondentů měli rodiče rozdílných národností. Z tohoto vyplývá, že většinu mládeže, která pobývá v ústavní výchově na území Plzeňského kraje tvoří mládež z majoritní společnosti. Náležit k etnické menšině je ovšem sám o sobě také rizikový faktor, jelikož například Romové mají ztíženou vzdělávací dráhu a na to navazuje i horší profesní uplatnění. Někteří romští rodiče dokonce považují školy a vzdělávání za represivní nástroj vůči nim, a tak své děti ani do škol nepošílají. Tím také dochází k oddělení romského etnika od majoritní společnosti, jak uvádí O. Matoušek (41). Z uvedeného vyplývá, že by měla být věnována větší pozornost výchově a vzdělávání těchto dětí. Většina těchto dětí není ani připravena na školní docházku, jelikož způsob výuky a domácí příprava na výuku je pro ně něco zcela cizího. Na druhé straně, jak uvádí Ministerstvo vnitra a sociálních věcí ČR ve své Národní

zprávě o rodině (44) ani škola není připravená na romské děti, jelikož v stylu vzdělávání převládají prvky, které odrážejí hodnoty většinové společnosti. Jak uvádí Ministerstvo vnitra a sociálních věcí ČR (44), ke zlepšení situace romského etnika by mohlo docházet prostřednictvím naplňování Koncepce romské integrace a dále prostřednictvím práce organizací v neziskovém sektoru, které se zaměřují na oblast péče o rodiny s dětmi v tíživých situacích. Velmi slibně se také jeví existence přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí a zavádění asistentů pedagoga. Tento institut výrazně pomáhá jak učitelům, tak dětem s jejich individuální výukou, což považuji za velký pokrok, a jejich práci považuji za nezastupitelnou. V úvodní části rozhovoru dále celých 96 % respondentů uvedlo, že všdíl, od kolika let jsou trestně odpovědní. Na tuto oblast jsem zaměřila jednu z kontrolních otázek v další části rozhovoru. Z respondentů, kteří odpověděli, že vědí, od kolika let jsou trestně odpovědní, jich pouze 92 % správně uvedlo, že trestní odpovědnost je od 15 let. Celá 4 % si myslela, že jsou trestně odpovědní až od 18 let.

Poslední z identifikačních otázek, otázka č. 8, měla potvrdit hypotézu č. 1: „Mládež se nejvíce dopouští majetkové kriminality“. Tuto hypotézu jsem zvolila proto, že většina mládeže, i té, která není v ústavní výchově, má nějakou zkušenost s krádežemi. Byť jen jako malé děti, kdy ukradly třeba jen žvýkačku z obchodu. Někteří mají zkušenosti se závažnějšími krádežemi, ale na tom už spolupracují různé faktory, které ovlivňují kriminalitu mládeže, a na ty se zaměřuji v následující části rozhovoru s respondenty. I podle I. Zoubkové (78) páchají děti a mladiství nejvíce majetkovou kriminalitu a dále se mládež dopouští kriminality násilné a mravnostní. Dle E. Švarcové (68) je mezi mládeží také rozšířená i nebezpečná drogová kriminalita. V této otázce mohli respondenti zvolit více možností. Ze 155 odpovědí respondentů vyplývá, že 30 % z nich bylo chronickými záškoláky. Záškoláctví nelze však, dle B. Lazarové (35), brát na lehkou váhu, neboť na něj navazují další prohřešky a přestupky, jako jsou potulky, braní drog a krádeže. A to potvrzují další výsledky výzkumu, jelikož zároveň se záškoláctvím se 30 % respondentů dopustilo také majetkové kriminality ve formě krádeží a 14 % respondentů k tomu přidalo ještě kriminalitu drogovou. Dále měli respondenti problémy s chováním ve škole ve 12 % odpovědí a s chováním doma

v 8 % odpovědí. Toto dokazuje, že mládež se nejčastěji dopouští kriminality majetkové, která v tomto případě jde ruku v ruce se záškoláctvím. Závažným jevem je vysoký výskyt drogové kriminality, která se u respondentů objevuje častěji než kriminalita násilná a mravnostní. Celých 6 % odpovědí dokazuje, že se respondenti do ústavní výchovy dostali kvůli napadení. Při bližším prozkoumání odpovědí respondentů jsem přišla na to, že v 7 z 10 případů se napadení dopustila mládež romská, což činí 70% podíl. Podporuje to tedy i tvrzení I. Zoubkové (78), že romská mládež páchá častěji než majoritní mládež kriminalitu násilnou. Z odpovědí respondentů tedy jasně vyplývá, že co se týče kriminality mládeže, dopouští se mládež především kriminality majetkové. Toto dokazuje i statistika kriminality mládeže v Plzeňském kraji za období 1.1.2008 až 29.2.2008 (viz příloha č. 2). Hypotéza č. 1 tak byla potvrzena.

Další část otázek byla zaměřena na zjištění výskytu faktorů ovlivňujících kriminalitu mládeže. Touto problematikou se zabývaly otázky týkající se situace, která donutila respondenty k závadnému jednání, rodinnou situaci respondentů, školy, volného času a drog. Domnívám se, že je velice důležité zaměřit se při výzkumu na všechny tyto oblasti, jelikož rodina, škola a mimoškolní oblast patří dle J. Nikla (49) mezi hlavní příčiny kriminality mládeže.

Otázky č. 9, 10 a 29 měly ověřit hypotézu č. 2: „Mládež se dopouští závadného jednání převážně ve skupinách“. Dle B. Hofbauera (15) poskytuje příslušnost k vrstevnické skupině zázemí a ochranu a může kompenzovat i sociální a citovou deprivaci členů těchto skupin. V některých případech však mohou vrstevnické skupiny působit spíše negativně a členové těchto skupin se pak chovají asociálně a delikventně. Myslím, že každý z nás určitě již zažil mnoho situací, kdy potkal na ulici skupinku dětí nebo mladistvých, kteří zrovna kopali do popelnice, snažili se něco nasprejovat na dům, nebo obtěžovali svými narážkami kolemjdoucí. Myslím, že každý z nás se v takové situaci bude chtít vyhnout konfrontaci s takovou skupinou a raději přejde na druhý chodník. V takovýchto případech už je jen otázka času, kdy tato parta přejde k nějaké tvrdší zábavě a začne páchat trestnou činnost. Mnoho dětí spáchá trestný čin jen proto, aby se do takové skupiny dostaly, jelikož vůdce party má veliký vliv. Toto se stává hlavně u dětí frustrovaných nízkým zájmem rodiny a pro tyto děti je velmi důležité,

aby byly kladně přijaty vrstevnickou skupinou. Potvrzuje to i A Weikert (74), která říká, že se vrstevnická skupina stává nebezpečnou především tehdy, když dítěti chybí projevy uznání, lásky a bezpečí od rodičů. H Záškodná (75) uvádí, že v delikventních partách se dokonce uskutečňuje více než 75 % trestných činů, a toto potvrzuje i O. Matoušek a A. Krofová (41), kteří tvrdí, že kriminalita mládeže je páchána převážně v partách, tedy v neformálních vrstevnických skupinách. Otázka č. 9 byla tedy zaměřena na situace, které ovlivnily respondenty dopustit se závadného jednání. V této otázce mohli respondenti rovněž uvést více možností. Výsledky ukázaly, že vrstevnická skupina je opravdu závažným kriminogenním faktorem, jelikož z celkového množství 152 odpovědí největší část odpovědí, tedy 34 %, označuje partu za faktor, který vede respondenty ke spáchání závadného jednání. Otázkou č. 10 jsem zjišťovala, zda se respondenti stále cítí být členy těchto vrstevnických skupin. I přesto, že většina respondentů tráví v ústavní výchově více než půl roku, 47 % z nich uvedlo, že se stále cítí být členy původní party. Otázkou č. 29 jsem si chtěla ověřit, zda respondenti opravdu tráví tolik času s vrstevnickou skupinou. Z odpovědí dotázaných vyplývá, že skutečně 69 % respondentů tráví svůj volný čas s kamarády venku. Zde už je jen na rodičích a na jejich monitoringu, aby dobře znali kamarády svých dětí a vždy věděli, kde jejich děti jsou a co dělají, jak uvádí E. Kolačná (25). Na tuto část otázek odpovídali respondenti jednoznačně a potvrdili tak i hypotézu č. 2.

Otázky č. 12 – 24 zjišťovaly, v jakém rodinném prostředí se respondenti nacházeli před ústavní výchovou, dále vzdělání a zaměstnání rodičů, popřípadě dalších osob, které byly pověřeny výchovou respondentů. Zároveň tyto otázky měly ověřit hypotézu č. 3: „Rozhodujícím faktorem ovlivňujícím kriminalitu mládeže je rodina“. Z odpovědí respondentů vyplývá zarážející fakt, že celých 79 % dotázaných respondentů žije v rozvedených nebo neúplných rodinách a 7 % respondentů žije v náhradní rodině. Tedy pouze 14 % respondentů žije s vlastními rodiči! Tímto výsledkem se potvrdil i všeobecně známý fakt, že neustále stoupá počet rodin, kde dítě vychovává jen jeden z rodičů, a počet rozvedených manželství. Vždyť ale rodina je základním stavebním kamenem naší výchovy a měla by být schopná uspokojit základní potřeby dítěte, jak uvádí L. Lovasová (36) Pokud dojde k rozpadu rodiny, je dítě

vystaveno dlouhodobému stresu a v dítěti se objevuje stále více napětí a stresu, který vede ke zhoršení koncentrace, školního výkonu a následně i k sociálně patologickým projevům chování. V tomto místě bych se ráda ještě zastavila u ot. č. 9, jelikož tato otázka zjišťovala situace, které vedly respondenty k závadnému jednání. Jak jsem již uvedla, 34 % respondentů označilo vrstevnickou skupinu za hlavní faktor, který je vedl k závadnému jednání. Vysoké procento dotázaných ale také uvedlo, že důvodem, proč jednali proti zákonu, je špatná rodinná situace. Tento důvod označilo 25 % respondentů a tento důvod se tedy stal druhým nejpočetnějším! Je tedy zřejmé, že rozpad rodiny zanechává v dětech a mladistvých hlubokou ránu. Výzkumem jsem dále zjistila, že 56 % respondentů žije pouze s matkou, nebo s matkou a nevlastním otcem. Přitom P. Janský (17) označuje přítomnost otce v rodině za faktor, který brání delikvenci dětí. Dle E. Kolačné (25) je stabilní manželství faktorem, který snižuje kriminalitu a je to ten nejlepší základ pro výchovu dítěte. Nechci však zatracovat neúplné rodiny nebo rodiny s nevlastním rodičem, ale jak uvádí O. Matoušek (41), děti žijící s jedním rodičem nebo s nevlastními rodiči mají třikrát větší pravděpodobnost výskytu emocionálních, zdravotních problémů a problémů s chováním, než děti žijící s oběma rodiči a přítomnost nevlastního otce může být pro děti jak komplikací, tak přínosem. Faktem ale zůstává, že mladí delikventi nepocházejí jen z neúplných rodin, protože i tyto rodiny mohou zajistit zdravé zázemí, ale také z rodin dysfunkčních. V rozhovoru s respondenty jsem se dále zajímala, zda respondenti cítí péči ze strany rodičů a dalších osob, které o ně pečují. V celkovém výsledku ze souhrnu odpovědí na otázky 13 – 15 vyplývá, že 69 % dotázaných má pocit, že je o ně doma pečováno. Naproti tomu 23 % respondentů uvedlo, že o ně je doma pečováno málokdy nebo vůbec. Toto procento považuji také za docela vysoké. Je otázkou, zda dotázaní o svém pocitu z péče rodičů a dalších osob, které o ně pečují, mluvili pravdu, ale může to být také potvrzení toho, že delikventi nepocházejí jen z rozpadlých rodin, ale i z rodin dysfunkčních. Zde by se tedy jevila spíše možnost, že většina respondentů sice pochází z rozpadlých rodin, přesto mají pocit, že je o ně doma pečováno. Tento jev podporují i výsledky odpovědí na otázku číslo 23, zda se dotázaní cítí v pohodě, když jsou doma. Na tuto otázku odpovědělo 75 % respondentů, že se doma cítí v pohodě a 16 % odpovědělo, že se doma

cítí v pohodě málokdy, nebo vůbec. Zatím se tedy jeví, že i přesto, že je většina rodin respondentů neúplná, dokáže zajistit péči o své děti. Otázkou ovšem zůstává, zda respondenti z ústavní péče dokážou posoudit, jak má vypadat správná výchova a zda vědí, jak by se o ně rodiče měli správně starat. Je totiž pravděpodobné, že naše respondenty mohou rodiče doma přehlížet a dávat jim přílišnou volnost, což mohou dotázaní vnímat jako dobrý pocit z jejich domova, ovšem podle E. Kolačné (24) to vede ke ztrátě hranic, jistoty a bezpečí a může to skončit až destruktivním nebo rizikovým chováním.

Ve výzkumu jsem se dále zaměřila na vzdělání rodičů a osob, které respondenty vychovávají. Tímto tématem se zabývaly otázky 16 – 18. Vzdělání rodičů je velice důležité a může být také jedním z projektivních faktorů, bránící vzniku kriminality mládeže. U rodičů delikventní mládeže je totiž typické dosažení pouze základního vzdělání, v některých případech nezískali rodiče ani vzdělání základní. Dle J. Nikla (49) má tedy nízká úroveň vzdělání rodičů negativní vliv na výchovu dítěte. Rodiče totiž nejsou schopni svým dětem pomoci při zvládnání školních povinností a někdy dokonce ani neprojevují zájem o školní výsledky svých dětí, o trávení volného času svých dětí a nezajímají se ani o jejich kamarády. Z odpovědí respondentů vyplývá, že 17 % rodičů má jen základní nebo vůbec žádné vzdělání a pouze 3 % mají vysokoškolské vzdělání. Co je ovšem zarážející, je fakt, že 37 % respondentů vůbec netuší, jaké vzdělání mají jejich rodiče nebo příbuzní. To opět vyvolává otázku, zda se svými dětmi tráví rodiče dostatek času a zda s nimi dostatečně komunikují.

Další důležitou oblastí, o kterou jsem se zajímala při ověřování hypotézy č. 3, bylo zaměstnání rodičů, popřípadě ostatních osob, které mají respondenty v péči. Na tuto oblast jsem zaměřila otázky č. 19 – 21. Z výzkumu vyplývá, že 32 % rodičů nebo příbuzných vykonává dělnickou profesi, pouze 9 % rodičů a příbuzných vykonávají prestižnější povolání. Vysoké je procento rodičů a příbuzných, kteří jsou nezaměstnaní, těch je 20 %, a 4 % dokonce vykonávají trest odnětí svobody. Opět mě zde zaráží vysoké procento respondentů, kteří uvádějí, že nevědí, jaké je povolání jejich rodičů, nebo příbuzných, kteří je mají v péči. Těchto respondentů je 23 %. Na zjištění zaměstnání rodičů a ostatních osob jsem se zaměřila proto, že výskyt kriminality je

nejvyšší právě v nízkých sociálních vrstvách, mezi lidmi bez kvalifikace a nezaměstnanými, jak uvádí Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR ve své Národní zprávě o rodině (44). A i z vyhodnocení grafů vyplývá, že pouze 9 % rodičů a příbuzných má prestižnější povolání. Podle O. Matouška (38) však není zanedbatelný ani nárůst kriminality mládeže ze středních vrstev a z nejlépe situovaných vrstev.

Další oblastí, kterou jsem se zabývala při ověřování hypotézy č. 3 byli sourozenci, jelikož vztah mezi sourozenci je tréninkem mezilidských vztahů. Život se sourozenci je také dobrým tréninkem života v různorodé společnosti, jak uvádí E. Kolačná (24). Z odpovědí respondentů vyplývá, že celých 75 % respondentů má sourozence, se kterými i žije. Zajímala jsem se dále také o počet sourozenců v rodině. Zde jsem přišla na překvapivé zjištění, a to, že 45 % respondentů má doma ještě další 2 nebo 3 sourozence a 19 % respondentů má doma 6 a více sourozenců. Zde je důležité říci, že i konflikty mezi sourozenci mohou vést k většímu výskytu delikvence, jak uvádí O. Matoušek (38).

Poslední otázkou, kterou jsem se zabývala v této oblasti, bylo ověřování, zda se respondenti dopustili závadného jednání na základně špatné rodinné situace. Zde většina respondentů, tedy 35 %, odpověděla, že se jim tato situace již stala. Pokud tedy shrnu otázky 12 – 24, které ověřovaly hypotézu č. 3, dojdou k závěru, že 79 % respondentů pochází z rozpadlých rodin, 25 % respondentů uvádí, že důvodem, proč se dopustili závadného jednání byla špatná rodinná situace, pouze 3 % rodičů nebo příbuzných mají vysokoškolské vzdělání, většina rodičů a příbuzných vykonává málo prestižní povolání, nebo jsou nezaměstnaní, nebo dokonce vykonávají trest odnětí svobody. 35 % respondentů také uvedlo, že se již na základě špatné rodinné situace dopustili závadného jednání. Svými odpověďmi na tento blok otázek mi tak respondenti potvrdili i hypotézu č. 3.

Další otázky rozhovoru jsem zaměřovala na ostatní faktory, které mohou mít vliv na vznik kriminality mládeže. Otázkami č. 25 – 28 jsem se snažila zjistit zkušenosti respondentů se záškoláctvím a jejich pocity a známky ve škole. I toto je velice důležitá oblast, jelikož kriminalita mládeže podle O. Matouška (41) nesouvisí jen s rodinou, ale i se vzdělávacím systémem. Z dotázaných respondentů 69 % odpovědělo, že pokud

chodili do běžné školy, chodili za školu. Jako důvody většinou uváděli, že je škola a učení nebavilo, radši trávili čas s kamarády a s drogami, nebo že nebyli u spolužáků a učitelů oblíbení. Naproti tomu ale respondenti neměli tak špatné výsledky, co se týče jejich školního prospěchu. Jak sami uvedli, že 75 % byly jejich známky v rozmezí 1 – 3 a pouze v 25 % měli respondenti průměrný prospěch 4 – 5. Objevovaly se ale i takové důvody záškoláctví, jako jsou problémy doma nebo násilné chování ze strany rodičů a tím pádem to respondentům ve škole nešlo, a tak raději utkali. Tyto důvody považují za velice závažné, jelikož podle výsledků výzkumů, které uvádí P. Sak (55) byla v dětství nejvíce tělesně trestána právě mládež z diagnostických a výchovných ústavů, narkomani a prostitutky. Opět se zde dostáváme k závažné otázce rodinného prostředí. Dítě potřebuje mít v rodině uspokojené nejen potřeby biologické a vývojové, ale také psychické a sociální. To znamená, že pro mladého člověka jsou důležité ze strany rodičů projevy lásky a bezpečí, akceptace, ale také potřeba jistoty, jak uvádí L. Lovasová (36) Pokud se tohoto dětem doma nedostává, ba naopak, nemůžeme se pak divit, že se u dětí začne projevovat zhoršení koncentrace, zhoršuje se školní výkon, jedinec ztrácí o školu zájem a vše může končit záškoláctvím, napojením se na špatnou vrstevnickou skupinu a další problémy již na sebe nenechají dlouho čekat. Zatímco z výzkumu vyplývá, že respondenti jsou více oblíbení u spolužáků, na druhé straně oblíbenost u učitelů značně pokulhává. Zde 25 % respondentů hodnotilo svou oblíbenost u učitelů stupněm 3 a druhým nejvíce zastoupeným stupněm oblíbenosti u učitelů byla 5, kterou volilo 20 % respondentů. Je to samozřejmě jen subjektivní pocit respondentů, ale právě tento pocit mohl u respondentů způsobovat negativní vnímání školy. Může k tomu přispívat i špatný postoj učitele, který může preferovat nebo naopak zatracovat některé děti, jak uvádí O. Matoušek (41). Učitelé totiž upřednostňují děti, které jsou ve vyučování aktivní, a ty ostatní mohou přehlížet. Je jasné, že k tomu, aby mohla mládež ve škole správně prospívat, potřebuje mít celou řadu pracovních návyků a také fungující rodinné zázemí. Stále narážíme na dvě vzájemně propojené oblasti, kterými jsou rodina a škola. Dle Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (44) je prokazatelnou skutečností, že se neustále zvyšuje počet dětí, jejichž rodinné zázemí trpí určitými nedostatky, které může škola při uplatnění vhodných postupů částečně napravit. Naproti

tomu také stoupá počet rodin, které se právě s učiteli, respektive se školou dostávají do konfliktu, kvůli výchově a preferenci určitých hodnotových kritérií. Výchovná zanedbanost se často objevuje u dětí, které vyrůstají v rodině, kde není vzdělání považováno za hodnotu a tyto děti jsou spíše vedeny k praktické činnosti a k osamostatnění se. Tyto děti, jak uvádí J. Nikl (49), vyrůstají většinou v rodinách na nízké sociokulturní úrovni, nebo v romských rodinách. Poslední otázka v tomto bloku na tuto problematiku navazuje. Ptala jsem se respondentů, jaký mají ve škole pocit. Z odpovědí vyplynulo, že většina respondentů, tedy 39 %, má ve škole dobrý pocit. Zarážející je však fakt, že možnost perfektní pocit ve škole zvolilo 14 % respondentů, tedy nejmenší část dotázaných. Naopak možnost nic moc, nebo špatný pocit ve škole zvolila největší část respondentů, tedy 47 %! Z výzkumu vyplývá, že k tomu, aby děti ve škole prospívaly a aby se do školy těšily, je nutná vzájemná spolupráce mezi jejich rodinami a školami. Pokud by byl ve škole zjištěn nějaký výchovný problém u dítěte, měla by škola v první řadě pracovat na odstranění tohoto problému s rodinou dítěte. Může se však stát, že rodina nebude spolupracovat, nebo bude spolupracovat nedostatečně, v tom případě by měla být škola dále ve spojení se školskými poradenskými zařízeními, která zajišťují informační, diagnostickou, poradenskou a metodickou činnost a poskytují odborné speciálně pedagogické a pedagogicko-psychologické služby a preventivně výchovnou péči. Dále tato zařízení spolupracují s orgány sociálně – právní ochrany dětí a orgány péče o mládež a rodinu a dalšími institucemi. K poradenským zařízením patří také pedagogicko – psychologické poradny a speciálně pedagogická centra.

Otázkou č. 29 jsem se snažila zjistit, jak respondenti tráví svůj volný čas. Opět se zde setkáváme s tím, že prvotním prostředím volnočasového života a výchovy mládeže je rodina, jako primární skupina a výrazně se tak může dle B.Hofbauera (15) podílet na formování osobnosti svých dětí. V současnosti ovšem narůstá množství volného času mládeže, avšak kvantita neznamená i kvalitu. Pokud totiž mládež nedokáže svůj volný čas naplnit, propadá nudě a nicnedělání, což může mít za následek vznik nežádoucích jevů v jejich chování. Mnohdy to může začínat bezcílným potulováním po ulici a končit experimenty s návykovými látkami a začleněním se do problémové party.

V této otázce respondenti uváděli opět více možností, odpovědí bylo tedy celkem 94. Časté trávení volného času s kamarády venku potvrzují i odpovědi respondentů, kteří tuto možnost zvolili v 69 % odpovědí. Nejméně respondenti volili možnost sportování ve volném čase, tuto možnost označily pouze 3 % odpovědí dotázaných. Objevovaly se však i takové možnosti trávení volného času, jako sprejování, popíjení v hospodě, nebo trávení volného času s drogami. Tyto možnosti byly uvedeny dokonce ve 12 % odpovědí respondentů!

Na drogy a jejich užívání byla také zaměřena další tematická část rozhovoru. Touto problematikou se zabývaly otázky č. 30 – 33. H. Zášková (75) uvádí, že zneužívání návykových látek neustále roste a přesunuje se ke stále nižším věkovým skupinám. Spolu s užíváním návykových látek mládeží vzrůstá i delikvence mládeže. O propojení užívání drog a kriminality svědčí i statistické údaje. V České republice spáchala mládež pod vlivem alkoholu a jiných drog až 70 % přečinů a trestných činů. I z rozhovoru s respondenty vyplývá, že naprostá většina, tedy 73 % respondentů má zkušenost s návykovými látkami. Přitom nejčastěji mají respondenti zkušenost s marihuanou, pervitinem a hašišem. Ve výčtu drog uvedli respondenti snad všechny druhy návykových látek, včetně heroinu, kokainu a braunu. Heroin respondenti uvedli ve 3 % svých odpovědí. Kokain a braun uvedli respondenti ve 2 % odpovědí. Naopak alkohol a nikotin uváděli respondenti jen ve velmi malém počtu, a to svědčí také o tom, že mládež stále méně často považuje alkohol a nikotin za návykové látky. Toto má původ jistě i v rodině, jelikož děti napodobují vše, co vidí, a mnohé z nich od rodičů nedostávají dobrý příklad. Opět se v tomto tematickém okruhu setkáváme s rodinou a sociálními podmínkami, které dle Arterburna a Burnse (1) mají nejsilnější vliv na postoj dětí k drogám a alkoholu. Vzhledem k tomu, že tak nízké procento respondentů uvedlo, že má zkušenosti s alkoholem a nikotinem, další otázka, která byla svým způsobem kontrolní, byla zaměřená na konkrétní zkušenosti s těmito látkami. A zde celých 81 % dotázaných uvedlo, že mají zkušenost jak s alkoholem, tak s cigaretami. Z tohoto jasně vyplývá, že respondenti nepovažují alkohol a nikotin za návykové látky, jelikož v předchozí otázce uvedlo pouze 8 % respondentů zkušenost s těmito látkami. K. Kalina dále uvádí, že lidé drogy užívají hlavně proto, aby jim

pomohly řešit pocity odcizení, nemilovanosti, nízkého sebevědomí a dalších frustrujících situací. Těmto jedincům drogy přinášejí něco, po čem jedinec už dlouho toužil. U mládeže, která experimentuje s drogami, se často v jejich rodinách setkáváme s nedostatečnou pozorností ze strany rodičů, s napětím a hněvem v rodině a dále s jedním nebo více závislými členy rodiny, jak uvádí J. Hajný (12). Další otázka v tomto okruhu mapovala spáchání závadného jednání pod vlivem návykové látky, jelikož jak uvádí H. Záškodná (75), stále větší procento mládeže páchá pod vlivem návykových látek trestnou činnost. Zde jsou ovšem odpovědi respondentů překvapující, jelikož 47 % respondentů uvedlo, že by se pod vlivem drogy závadného jednání nedopustili. Naproti tomu 19 % respondentů uvedlo, že se již pod vlivem drog závadného jednání dopustili. Poslední otázka v této oblasti byla zaměřená na současný postoj respondentů k drogám a na to, zda by nyní přijali drogu. Nejvíce, 45 % respondentů, uvedlo, že by přijali měkkou drogu, tedy cigaretu, alkohol nebo marihuanu. Celkově by drogu, měkkou či tvrdou, přijalo 62 % dotázaných a pouze 31 % dotázaných by drogu odmítlo! Toto považuji za závažné zjištění a je třeba zdůraznit, že i tato oblast je velice silně ovlivňována rodinou a jejím působením na děti. Nejdůležitějším nástrojem prevence jsou totiž rodiče sami a jejich každodenní příklad. Základním doporučením zde tedy je, a to i dle J. Hály (14), aby rodiče šli svým dětem ve všem příkladem a aby je učili odmítat alkohol, cigarety a ostatní drogy. Pokud rodina nedokázala toto svým dětem zajistit, měla by jejich zodpovědnost za správnou výchovu přebrat školská zařízení, ve kterých nyní respondenti pobývají a snažit se jim jejich názor na návykové látky napravit.

Poslední část rozhovoru byla zaměřená na postoje respondentů ke kriminalitě a na zkušenosti respondentů s prevencí kriminality mládeže. Pro ověření této oblasti byly využity otázky č. 34 – 36. Na otázky 34 a 35 odpovídali respondenti opět více možnostmi. Z rozboru 126 odpovědí dotázaných na otázku 34 vyplývá, že pokud respondenti museli dříve řešit nějaký problém, obraceli se ve 22 % na matku a v 18 % na kamaráda. Toto jsou nejčastější odpovědi, které respondenti uváděli. Překvapivý byl opět fakt, že v celých 15 % odpovědí se dotázaní neobraceli na nikoho s tím, že si raději všechny své problémy řešili sami. Zde se opět nabízí otázka, zda tyto

problémy neřešili například nevhodným chováním s partou, nebo zda neutíkali k drogám. Rozbor odpovědí na další otázku ukázal také překvapující fakt. Otázka č. 35 zjišťovala reakce respondentů na situaci, kdy by se stali svědky trestného činu. Na tuto otázku bylo celkem 93 odpovědí. Respondenti sice ve 43 % odpovědí uvedli, že by vše ohlásili policii, ale druhou nejčastější odpovědí bylo, že by to neřekli nikomu a nezapomněli doplnit, že přece nejsou práskači, nebo že jim do toho nic není. Překvapivě vysoké bylo také procento odpovědí respondentů, kteří uvedli, že při krádeži by dokonce pomohli. Respondenti tuto možnost označili v 8 % svých odpovědí! Zde se ukazuje, jak důležitá je prevence kriminality mládeže. Nejúčinnější je prevence jistě tehdy, pokud podchycuje problémové chování v samých začátcích, proto je nesmírně důležité, aby byli pedagogičtí pracovníci v této oblasti dostatečně edukováni a proškoleni. A pedagogičtí pracovníci právě proto, že podle I. Zoubkové (78) by právě školy měly na závadné chování mládeže upozorňovat jako první. O závadném chování dětí by v první řadě měli být informováni jejich rodiče, není ale vyloučena ani možnost kontaktování orgánů sociálně – právní ochrany dětí, soudů, nebo dalších oprávněných orgánů. V každém případě však musí vždy preventivní aktivity zaměřené proti kriminalitě mládeže respektovat základní práva dětí a právo na soukromí jejich rodin. Vzhledem k tomu, že prevenci kriminality mládeže považují za velmi důležitou, poslední byla také otázka zaměřená na tuto oblast. Jak bylo pravděpodobné, téměř celá polovina respondentů nemá s prevencí kriminality mládeže žádné zkušenosti. Někteří respondenti dokonce ani nevěděli, co slovo prevence znamená!

6. ZÁVĚR

Kriminalita mládeže je jedním z nejzávažnějších problémů dnešní společnosti. K tomu, abychom mohli tomuto problému předcházet a umět jej účinně redukovat, je nezbytné, abychom znali celou řadu faktorů, které se na tomto jevu podílí.

Cílem diplomové práce bylo teoreticky popsat faktory mající vliv na vznik kriminality mládeže a dále zmapovat výskyt a vliv faktorů ovlivňujících kriminalitu mládeže umístěné v ústavní a ochranné výchově v Plzeňském kraji. Domnívám se, že cíle práce byly splněny. Hypotéza, která předpokládala, že mládež se nejvíce dopouští majetkové kriminality, byla potvrzena. Respondenti ve většině případů uvedli, že se do ústavní výchovy dostali za majetkovou kriminalitu. Také druhá hypotéza o závadném jednání mládeže převážně ve skupinách byla potvrzena. V odpovědích respondentů byla nejvíce zastoupená možnost, že se závadného jednání dopustili spolu s partou. Potvrdila se i třetí hypotéza, která předpokládala, že rozhodujícím faktorem ovlivňujícím kriminalitu mládeže je rodina. Na ověření této hypotézy se podílela celá řada otázek, která mapovala rozsáhlou oblast faktorů, které mají vliv na vznik kriminality mládeže. Jak ukazuje provedený výzkum, u respondentů se neuplatňuje pouze jeden faktor, který by ovlivňoval kriminalitu, ale na tomto fenoménu se podílí více faktorů. Rozhodující je, že všemi faktory, které se podílejí na vzniku kriminality mládeže, se prolíná vliv rodiny a rodinného prostředí. Téměř by se dalo říct, že pokud by rodina byla funkční a dokázala by uspokojovat všechny potřeby dítěte, včetně těch citových, byl by to výrazný protektivní faktor, který by dokonce bránil vzniku kriminality u mládeže. Domnívám se, že by velmi pozitivně také působilo uskutečnění semináře na téma Kriminalita mládeže a možnosti jejího předcházení jak pro ohroženou mládež, tak i pro její rodinné příslušníky.

Výsledky provedeného výzkumu budou použity pro vzdělávání studentů Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, ale i pro studenty dalších pomáhajících profesí na jiných univerzitách. Výsledky budou dále využity jako zdroj informací pro rodiče a pedagogické pracovníky, kteří pracují s ohroženou mládeží a jako podkladový materiál pro odborné semináře na dané téma.

7. LITERATURA

1. ARTERBURN, S., BURNS, J. *Drogy klepou na dveře*. Přeložila D. Dimeová. 1. vydání. Brno: Nová naděje, 2001. 211 stran.
ISBN 80 – 86077 – 03 – 9.
2. BÉM, P., KALINA, K., RADIMECKÝ, J. Vývoj drogové scény a protidrogové politiky v České republice. In: KALINA, K. a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 stran. s. 33 – 40.
ISBN 80 – 86734 – 05 – 6.
3. BREJCHA, B. Současná situace v oblasti zneužívání návykových látek a stav drogové kriminality v ČR. In: ŠTABLOVÁ, R., BREJCHA, B. a kolektiv. *Drogy – vybrané kapitoly*. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České Republiky, 2005. 115 stran. s. 23 – 34.
ISBN 80 – 7251 – 186 – 6.
4. ČEREŠNÍKOVÁ, M., ROSINSKÝ, R. Sociálně – psychologické aspekty identity rómského dieťaťa v škole. In: MACEK, P., DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech – víceoborový přístup*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 204 stran. s. 426 – 432.
ISBN 80 – 210 – 3804 – 7.
5. ČERVENKA, K. Skupinová solidarita a etnizace deviantního ve výchovných institucích. Poznámky k etnicky definovaným aspektům inkluze tzv. problémové mládeže. In: MARADA, R. (ed.). *Etnická různost a občanská jednota*. 1. vydání. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 310 stran. s. 256 – 277.
ISBN 80 – 7325- 111 – 6.

- 6.** DUŠKOVÁ, M., VYKOUKALOVÁ, Z. Média a jedenáctileté děti. In: SMÉKAL, V., LACINOVÁ, L., KUKLA, L. *Dítě na prahu dospívání*. 1. vydání. Brno: Barrister&Principal, 2004. 268 stran. s. 187 - 199.
ISBN 80 – 86598 – 84 – 5.
- 7.** ELLIOT, J., PLACE, M. *Dítě v nesnázích*. Prevence, příčiny, terapie. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2002. 208 stran.
ISBN 80 – 247 – 0182 – 0.
- 8.** European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Annual report 2006: selected issues. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 2006. 57 stran.
ISBN 92 – 9168 – 250 – 0.
- 9.** FAFEJTA, M. *Problémy sociálního soužití*. 2. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. 90 stran.
ISBN 80 – 244 – 1466 – X.
- 10.** FALÁŘ, J., BOLEK, E., SOUMAR, L. *Dynamika drogové scény a sociálního klimatu dětí a mládeže 1997 – 2000*. 1. vydání. Brno: Ústav psychologického poradenství a diagnostiky, 2003. 103 stran.
ISBN 80 – 86568 – 16 – 4.
- 11.** FALTUSOVÁ, J. Nejčastější trestná činnost dětí a mladistvých. In: TRUHLÁŘOVÁ, Z., SMUTEK, M. *Riziková mládež v současné společnosti*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. 234 stran. s. 103 – 105.
ISBN 80 – 7041 – 044 – 2.

- 12.** HAJNÝ, M. Rodinné faktory vzniku, rozvoje a udržování závislosti. In: KALINA, K. a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 stran. s. 140 - 144.
ISBN 80 – 86734 – 05 – 6.
- 13.** HAJNÝ, M. Vývojové aspekty vzniku a rozvoje závislosti. In: KALINA, K. a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 stran. s. 135 - 139.
ISBN 80 – 86734 – 05 – 6.
- 14.** HÁLA, J. *Psychosociální práce s maladjustovanými osobami*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2005. 52 stran.
ISBN 80 – 7040 – 815 – 4.
- 15.** HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 173 stran.
ISBN 80 – 7178 – 927 – 5.
- 16.** HUDECOVÁ, A. Šikanovanie v školskom prostredí a možnosti jeho prevence. In: Soubor přednášek z konference *Drogy a šikana – stálé nebezpečí*. 1. vydání. Vsetín: Komise prevence kriminality, 2007. 104 stran. s. 55 – 59.
ISBN 978 – 80 – 254 – 0524 – 6.
- 17.** JANSKÝ, P. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 169 stran.
ISBN 80 – 7041 – 114 – 7
- 18.** JEDLIČKA, R., KOŤA, J. *Analýza a prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže*. Učební text pro posluchače filozofické fakulty Univerzity Karlovy. 1. vydání. Praha: Karolinum, 1998. 169 stran.
ISBN 80 – 7184 – 555 – 8.

- 19.** JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., KOŤA. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. 478 stran.
ISBN 80 – 7312 – 038 -0.
- 20.** JELÍNEK, J., MELICHAROVÁ, D. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou*. 1. vydání podle právního stavu k 1.9.2004. Praha: Linde, 2004. 144 stran.
ISBN 80 – 7201 – 493 – 5.
- 21.** Kancelář Rady vlády ČR pro záležitosti romské komunity. *Zpráva o stavu romských komunit České republiky a Koncepce romské integrace*. Praha: Úřad vlády České republiky, 2005. 91 stran.
ISBN 80 – 86734 – 49 – 8.
- 22.** KAŠPAROVÁ, Z. *Základy prevence*. In: ŠTABLOVÁ, R. a kol. *Drogy, kriminalita a prevence*. 2. rozšířené vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1999. 205 stran. s. 161 - 182.
ISBN 80 – 7251 – 018 – 5.
- 23.** KOLAČNÁ, E. *O lásce manželské a rodičovské*. Na základě Mezinárodně - vzdělávací příručky IEF. 1. vydání. Praha: CEVAP, 2006. 186 stran.
ISBN 80 – 86963 – 01 – 2.
- 24.** KOLAČNÁ, E. *Eseje o rodině, manželství a rodičovství*. 1. vydání. Praha: Free Teens Press, 2004. 81 stran. s. 8 – 50.
ISBN 80 – 902898 – 5 – 1.

- 25.** KONEČNÁ, I. *Rizikové faktory mládeže se sociokulturním hendikepem.* In: Hodnocení aktivit realizovaných v rámci minimálního preventivního programu. Konference konaná ve Vsetíně 2001. 1. vydání. Vsetín: Komise prevence kriminality, 2002. 54 stran. s. 44.
ISBN 80 – 238 – 9305 – X.
- 26.** KOPÁNYIOVÁ, A., SMIKOVÁ, E., VOJTOVÁ, Z. Osobnost' dieťaťa s poruchami správania. In: MACEK, P., DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech – víceoborový přístup.* Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 204 stran. s. 246 – 253.
ISBN 80 – 210 – 3804 – 7.
- 27.** KOROŠOVÁ, V., BRATSKÁ, M. Struktura osobnosti – důležitý aspekt účinkov televízneho spravodajstva u maturantov. In: MACEK, P., DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech – víceoborový přístup.* Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 204 stran. s. 118 – 126.
ISBN 80 – 210 – 3804 – 7.
- 28.** KRAUS, B. Životní způsob mládeže. In: KRAUS, B. a kol. *Jak žije středoškolská mládež na počátku XXI. století.* 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 171 stran. s. 35 – 71.
ISBN 80 – 7041 – 738 – 2.
- 29.** KRÁLÍKOVÁ, E. Tabák a závislost na tabáku. In: KALINA, K. a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup.* 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 stran. s. 205 - 211.
ISBN 80 – 86734 – 05 – 6.

30. KREJČÍŘOVÁ, O. *Eliminace sociálně patologických jevů mládeže jako nevyčísitelný benefit*. In: Soubor přednášek z konference *Drogy a šikana – stále nebezpečí*. 1. vydání. Vsetín: Komise prevence kriminality, 2007. 104 stran. s. 79 – 81. ISBN 978 – 80 – 254 – 0524 – 6.

31. KŘÍŽ, J. *Duševní poruchy a poruchy chování u dětí a mladistvých*. 1. vydání. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, 2000. 155 stran. ISBN 80 – 7040 – 386 – 1.

32. KUDRLE, S. *Psychopatologie závislosti a codependence*. In: KALINA, K. a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 stran. s. 107 - 113. ISBN 80 – 86734 – 05 – 6.

33. LABÁTH, V. *Dissociálne správanie*. In: LABÁTH, V. a kol. *Riziková mládež*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 156 stran. s. 41 – 70. ISBN 80 – 85850 – 66 – 4.

34. LAZAROVÁ, B. *První pomoc při řešení výchovných problémů – Poradenské minimum pro učitele*. 1. vydání. Praha: Strom, 1998. 62 stran. ISBN 80 – 86106 – 00 – 4.

35. LEWIS, G. *Teenagers*. 1. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2007. 114 stran. ISBN – 13: 987 019 442577 3.

36. LOVASOVÁ, L. *Rodinné vztahy*. 1. vydání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 32 stran. ISBN 80 – 86991 – 66 – 0.

- 37.** MARÁDOVÁ, E. *Ochrana dětí v každodenní práci školy*. 1. vydání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 stran.
ISBN 978 – 80 – 86991 – 33 – 7.
- 38.** MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. 161 stran.
ISBN 80 – 86429 – 19 – 9.
- 39.** MATOUŠEK, O. Sociální práce s rizikovou mládeží. In: MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J., (eds.). *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 351 stran. s. 267 – 282.
ISBN 80 – 7367 – 002 – X.
- 40.** MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2. rozšířené a přepracované vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 159 stran.
ISBN 80 – 85850 – 76 – 1.
- 41.** MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualizované vydání. Praha: Portál, 2003. 344 stran.
ISBN 80 – 7178 – 771 – X.
- 42.** MENDEL, R., A. *Méně slov a více pomoci*. Přel. J. Žižka. 1. vyd. Praha: Kufř, 2002. 141 stran.
ISBN 80 – 7338 – 002 – 1.
- 43.** MINAŘÍK, J. Opioidy a opiáty. In: KALINA, K. a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 stran. s. 159 - 163.
ISBN 80 – 86734 – 05 – 6.

- 44.** MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Národní zpráva o rodině*. 1. vydání. Praha, 2004. 224 stran.
- 45.** MIOVSKÝ, M. Konopné drogy. In: KALINA, K. a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 stran. s. 174 - 179.
ISBN 80 – 86734 – 05 – 6.
- 46.** MIŠÍK, P. *Kurzy protidrogové prevence a sociálně patologických jevů a jejich přínos*. In: Sborník referátů z celostátní konference *Prevence sociálně patologických jevů II*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. 130 stran. s. 37 – 38.
ISBN 80 – 244 – 0498 - 2
- 47.** MITLÖHNER, M. Selhávající výchovné prostředí z hlediska práva. In: TRUHLÁŘOVÁ, Z., SMUTEK, M. *Riziková mládež v současné společnosti*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. 234 stran. s. 87 – 93
- 48.** MOUSSOVÁ, H., A. Poradenská diagnostika a intervence u dětí z menšiny. In: MACEK, P., DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech – víceoborový přístup*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 204 stran. s. 480 – 488.
ISBN 80 – 210 – 3804 – 7.
- 49.** NIKL, J. *Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže se zaměřením na jejich prevenci*. 1. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky, 2000. 100 stran.
ISBN 80 – 7251 – 033 – 9.

- 50.** PADRNOS, J. Několik noticetek k problematice kriminality mládeže. In: SCHELLOVÁ, I. a kolektiv. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex, 2004. 250 stran. s. 14 – 34.
ISBN 80 – 86432 – 823.
- 51.** PAVLAS, I. *Člověk a drogové závislosti*. 1. vydání. Ostrava: Centrum dalšího vzdělávání PdF OU, 2001. 116 stran.
ISBN 80 – 7042 – 197 – 5.
- 52.** POLEDŇÁKOVÁ, I., ZOBACHOVÁ, J. Stimulace kognitivních funkcí a rozvoje osobností dětí z romské komunity. In: PLAŇAVA, I., PILÁT, M. (eds.). *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. 1. vydání. Brno: Barrister&Principal, 2002. 290 stran. s. 228 – 233.
ISBN 80 – 86598 – 36 – 5.
- 53.** POPOV, P. Alkohol. In: KALINA, K. a kolektiv. *Drogy a drogové závislosti – mezioborový přístup*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády České republiky, 2003. 319 stran. s. 151 - 158.
ISBN 80 – 86734 – 05 – 6.
- 54.** SAK, P. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. 1. vydání. Praha: Petrklíč, 2000. 291 stran.
ISBN 80 – 7229 – 042 – 8.
- 55.** SAK, P., SAKOVÁ, K. *Mládež na křižovatce. Sociologická analýza postavení mládeže ve společnosti a její úlohy v procesech evropeizace a informatizace*. 1. vydání. Praha: Svoboda servis, 2004. 240 stran.
ISBN 80 – 86320 – 33 – 2.

56. Sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny. *Zpráva o situaci národnostních menšin v České republice za rok 2003*. Praha: Úřad vlády ČR, 2004. 130 stran. ISBN 80 – 86734 – 27 – 7.

57. SCHURINGA, L. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Přeložila A. Gojová, V. Jabůrková, A. Krausová, G. Svobodová. 1. vydání. Ostrava: Radovan Goj, 2007. 178 stran.

58. SKOPALOVÁ, J. *Šikana ve školním prostředí*. In: Hodnocení aktivit realizovaných v rámci minimálního preventivního programu. Konference konaná ve Vsetíně 2001. 1. vydání. Vsetín: Komise prevence kriminality, 2002. 54 stran. s. 13 – 18. ISBN 80 – 238 – 9305 – X.

59. SMIK, J. *Dospievanie a riziká dospievania*. In: LABÁTH, V. a kol. *Riziková mládež*. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001, 156 stran. s. 14 – 22. ISBN 80 – 85850 – 66 – 4.

60. SOBOTKOVÁ, I. *Lepší funkčnost rodin? Reálné možnosti psychologie*. In: MACEK, P., DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech – víceborový přístup*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 204 stran. s. 166 – 176. ISBN 80 – 210 – 3804 – 7.

61. SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 2. přepracované vydání. Praha: Portál, 2007. 219 stran. ISBN 978 – 80 – 7367 – 250 – 8.

62. ŠEJVL, J. a kolektiv. *Vybrané kapitoly z adiktologie: Fatální předávkování uživatelů nelegálních drog*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 151 stran. ISBN 978 – 80 – 246 – 1349 – 9.

- 63.** ŠMAHEL, D. Dospívající v prostředí internetu: reálná a virtuální realita. In: PLAŇAVA, I., PILÁT, M. (eds.). *Děti, mládež a rodiny v období transformace*. 1. vydání. Brno: Barrister&Principal, 2002. 290 stran. s. 262 – 274. ISBN 80 – 86598 – 36 – 5.
- 64.** ŠMAHEL, D. Vtahy adolescentů ve virtuálním prostředí v kontextu teorie statusů identity dle Marcii. In: MACEK, P., DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech – víceoborový přístup*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 204 stran. s. 305 – 318. ISBN 80 – 210 – 3804 – 7.
- 65.** ŠTABLOVÁ, R. Drogy, jejich charakteristika a výskyt. In: ŠTABLOVÁ, R. a kol. *Drogy, kriminalita a prevence*. 2. rozšířené vydání. Praha: Policejní akademie České republiky, 1999. 205 stran. s. 23 – 34. ISBN 80 – 7251 – 018 – 5.
- 66.** ŠVARCOVÁ, E. Rizika mládeže v současné době. In: TRUHLÁŘOVÁ, Z., SMUTEK, M. *Riziková mládež v současné společnosti*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. 234 stran. s. 162 – 165. ISBN 80 – 7041 – 044 – 2.
- 67.** URBANOVÁ, M., VEČEŘA, M. a kolektiv. *Ženská delikvence. Teoreticko - empirická studie k problému právních postojů a hodnotových orientací delikventních žen*. 1. vydání. Brno. Masarykova univerzita, 200č. 247 stran. ISBN 80 - 210 – 3608 – 7.
- 68.** VANŽUROVÁ, L. Příčiny krizového chování mladé generace. In: TRUHLÁŘOVÁ, Z., SMUTEK, M. *Riziková mládež v současné společnosti*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2006. 234 stran. s. 82 – 86. ISBN 80 – 7041 – 044 – 2.

69. VAŠAŠOVÁ, Z. Souvislosti výchovných štýlov v rodině a asertívneho spravana adolescentov. In: MACEK, P., DALAJKA, J. *Vývoj a utváření osobnosti v sociálních a etnických kontextech – víceoborový přístup*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 204 stran. s. 388 – 394.
ISBN 80 – 210 – 3804 – 7.

70. VEČERKA, K., HOLAS, J., ŠTĚCHOVÁ, M. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Kufr, 2004. 139 stran.
ISBN 80 – 7338 – 033 – 1.

71. VEČERKA, K., HOLAS, J., TOMÁŠEK, J. *Občané o kriminalitě a prevenci – závěrečná zpráva z výzkumu veřejného mínění*. 1. vyd. Praha: Kufr, 2007. 112 stran.
ISBN 978 – 80 – 7338 – 057 – 1.

72. WEIKERT, A. *Výchova dítěte. Osvědčené rady a řešení pro rodiče a děti každého věku*. Přeložila S. Hoskovcová. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Jan Vašut, 2007. 323 stran.
ISBN 978 – 80 – 7236 – 527 – 2.

73. WINTER, B. *Gefährlich fremd. Deutschland und seine Einwanderung*. Freiburg im Breisgau: Lambertus, 2004. 162 stran.
ISBN 3 – 7841 – 1543 – 8.

74. ZÁŠKODNÁ, H. *Psychosociální problémy adolescentů*. 1. vydání. České Budějovice: JU ZF České Budějovice, 1998. 93 stran.
ISBN 80 – 7040- 306 – 3.

- 75.** ZELENÁ, M., KLÁGROVÁ, A. *Podpora rodiny*. 1. vydání. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 32 stran.
ISBN 80 – 86991- 67 – 9.
- 76.** ZEZULOVÁ, Z. Trestní odpovědnost mladistvých a soudnictví ve věcech mladistvých. In: SCHELLOVÁ, I. a kolektiv. *Právní postavení mladistvých*. 1. vydání. Praha: Eurolex, 2004. 250 stran. s. 35 – 102.
ISBN 80 – 86432 – 823.
- 77.** ZOUBKOVÁ, I. *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vydání. Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2002. 231 stran.
ISBN 80 – 86473 – 08 – 2.
- 78.** Přehled znalostí o násilí mezi mládeží: trendy, strategie a reakce v členských státech EU. 1. vyd. Praha: Kufr, 2006. 126 stran.
ISBN 80 – 7338 – 049 – 8.
- 79.** Národní monitorovací středisko pro drogy a drogové závislosti. *Opiáty*.
http://www.drogy-info.cz/index.php/info/ilegalni_drogy/opiaty/opiaty-podrobne,
4.10.2005
- 80.** Informační centrum pro mládež. *Co je to volný čas*.
<http://www.icm.uh.cz/str/volnycas/zakladni-informace/co-je-to-volny-cas>, 8.12.2007
- 81.** Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. *Volný čas a prevence u dětí a mládeže*. <http://www.msmt.cz/vzdelavani/volny-cas-a-prevence-u-deti-a-mladeze>,
5.2.2002
- 82.** Šašková, Věra. *Zařízení pro výkon ústavní výchovy v Plzeňském kraji*.
<http://www.plzensky-kraj.cz/article.asp?itm=30815>, 20.3.2007.

8. KLÍČOVÁ SLOVA

Mládež

Kriminalita

Rodina

Škola

Drogy

Volný čas

Prevence

9. PŘÍLOHY

9.1 Obsah

Příloha 1 – Záznamový arch pro vedení strukturovaného rozhovoru

Příloha 2 - Statistické přehledy kriminality za období od 1. 1. 2008 do 29. 2. 2008

Příloha 3 - Věk prvního užití nikotinu a alkoholu

Příloha 4 - Věk prvního užití nelegálních drog

Příloha 5 - Závažnost různých důvodů pro užívání nelegálních drog

Příloha 6 - Dokumenty týkající se prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a volnočasových aktivit

Příloha 1 Záznamový arch pro vedení strukturovaného rozhovoru

Jmenuji se Eva Nyklesová a studuji na Zdravotně sociální fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích obor Rehabilitační – psychosociální péče o děti, dospělé a postižené osoby. Absolvováním rozhovoru významně přispějete ke zpracování výzkumu diplomové práce na téma Problematika faktorů ovlivňujících kriminalitu mládeže a k úspěšné prevenci působení rizikových faktorů na mládež. Veškeré údaje jsou zcela anonymní!

Poslouchejte pozorně všechny otázky, u některých otázek stačí vybrat odpověď, jinde budete požádáni o slovní vyjádření.

Děkuji Vám za spolupráci a upřímné odpovědi.

- 1) Věk
- 2) Pohlaví
 - Dívka
 - Chlapec
- 3) Jsi příslušník (příslušnice) národnostní menšiny?
 - Ano, jaké
 - ne
- 4) Víš od kolika let si trestně odpovědný/á za své činy?
 - Ano
 - Ne
- 5) Název ústavu?
 - Dětský diagnostický ústav Plzeň
 - Dětský domov se školou Měcholupy
 - Výchovný ústav Hostouň
- 6) Jsi v ústavu zavřený/á opakovaně?
 - Ano
 - Ne
- 7) Jak dlouho jsi v ústavu?(pokud jsi v ústavu opakovaně, sečti všechny doby)
.....

8) Za jaký čin si se dostal/a do tohoto zařízení?(pokud jsi v ústavu opakovaně, vyjmenuj všechny činy).....

9) Jaká situace nebo jaké vlivy tě ovlivnily dopustit se závadného jednání.

- Rozvod rodičů
- Špatný pocit, když jsi doma
- Parta (pokud ano, pokračovat otázkou č.9)
- Drogy
- Je mi málo let a nejsem trestně odpovědný/á
- Chci být zajímavý/á
- Nevím
- Jiné.....

10) Pokud tě ovlivnila parta, cítíš se stále členem party, se kterou si se dopustil/a závadného jednání?

- Ano
- Ne
- Nevím

11) Od kolika let jsi trestně odpovědný?

12) Žiješ s

- oběma vlastními rodiči
- jen s matkou (pokračovat otázkou č. 13)
- jen s otcem (pokračovat otázkou č. 14)
- s matkou a nevlastním otcem
- s otcem a nevlastní matkou
- v náhradní rodině, proč.....
- u příbuzných, proč.....
(pokračovat otázkou č. 15)
- jiné, proč.....
(pokračovat otázkou č. 15)

13) Cítíš, že o tebe matka (vlastní nebo nevlastní) projevuje zájem?
(pokračovat otázkou č. 16)

- Ano
- Občas
- Málokdy
- Ne
- Nevím

14) Cítíš, že o tebe otec (vlastní nebo nevlastní) projevuje zájem?

(pokračovat otázkou č. 17)

- Ano
- Občas
- Málokdy
- Ne
- Nevím

15) Jestliže jsi odpověděl/a, že o tebe pečují příbuzní či jiná dospělá osoba, cítíš, že o tebe příbuzní, nebo jiný dospělý, se kterým žiješ, projevují zájem?

(pokračovat otázkou č. 18)

- Ano
- Občas
- Málokdy
- Ne
- Nevím

16) Jaké má vzdělání tvá matka (vlastní nebo nevlastní)?

(pokračovat otázkou č. 19)

- Nemá vzdělání
- Základní školu
- Střední odborné učiliště – učňák
- Střední školu s maturitou
- Vysokou školu
- Nevím

17) Jaké má vzdělání tvůj otec (vlastní nebo nevlastní)?

(pokračovat otázkou č. 20)

- Nemá vzdělání
- Základní školu
- Střední odborné učiliště – učňák
- Střední školu s maturitou
- Vysokou školu
- Nevím

18) Jaké má vzdělání příbuzný nebo jiný dospělý, se kterým žiješ? (pokračovat otázkou č. 21)

- Nemá vzdělání
- Základní školu
- Střední odborné učiliště – učňák
- Střední školu s maturitou
- Vysokou školu
- Nevím

19) Jaké zaměstnání má tvá matka (vlastní nebo nevlastní)?

.....

20) Jaké zaměstnání má tvůj otec (nevlastní, se kterým žiješ)?

.....

21) Jaké zaměstnání mají tvoji příbuzný nebo jiný dospělý se kterým žiješ?

.....

22) Máš sourozence?

- Ano. Pokud ano, kolik.....
- Ano, ale nežijí s nimi
- Ne

23) Když jsi doma, cítíš se v pohodě? (Např. pochvala od rodičů, pohlazení, společně trávený čas,..)

- Ano
- Občas
- Málokdy, proč
- Ne, pokud ne, proč

24) Myslíš si, že špatná situace v rodině, by tě mohla přimět spáchat trestný čin či závadné jednání? (Např. hádky, rozvod, problémy s návykovými látkami,...)

- Ano, už se mi to stalo
- Ano, ale ještě se mi to nestalo
- Ne
- Nevím

25) Když jsi chodil/a do běžné školy, chodil/a jsi za školu?

- Ano
- Pokud ano, proč
- Ne

26) Jaký byl převážně tvůj průměrný školní prospěch?

- 1 2 3 4 5

27) Byl/a jsi ve škole oblíbený/á?

- U spolužáků (Hodně oblíbený/á) 1 2 3 4 5 (neoblíbený/á) nevím
- U učitelů (Hodně oblíbený/á) 1 2 3 4 5 (neoblíbený/á) nevím

28) Jak ses cítil/a ve škole?

- Perfektně
- Dobře
- Nic moc, proč
- Špatně, pokud špatně, proč

29) Jak si trávil/a svůj volný čas?

- S kamarády venku
- V zájmových kroužcích
- U počítače
- Sport
- Jiné.....

30) Vyzkoušel/a jsi někdy drogy?

- Ano
- Pokud ano, jaké
- Ne

31) Myslíš si, že by si byl/a schopný/á dopustit se závažného jednání pod vlivem drogy?

- Ano, již jsem se dopustil/a
- Ano, ale ještě jsem se nedopustil/a
- Ne
- Nevím

32) Vyzkoušel/a jsi někdy kouření a alkohol?

- Vyzkoušel/a jsem obojí
- Vyzkoušel/a jsem kouření
- Vyzkoušel/a jsem alkohol
- Nevyzkoušel/a jsem ani jedno

33) Pokud by ti někdo nyní nabídl drogu, tak

- Ji odmítnu
- Přijmu měkkou drogu (alkohol, cigarety, marihuana)
- Přijmu tvrdou drogu
- Přijmu jakoukoli drogu
- Nevím, jak bych se zachoval

34) Pokud jsi měl/a dříve nějaký problém (ve škole, doma, s kamarády....), na koho ses obracel/a?

- Na matku (vlastní nebo nevlastní)
- Na otce (vlastní nebo nevlastní)
- Na prarodiče
- Na jiné příbuzné
- Na sourozence
- Na školního poradce
- Na třídního učitele
- Na oblíbeného učitele
- Na vychovatele
- Na kamaráda
- Na linku bezpečí
- Neobracel/a jsem se na nikoho
- Nevěděl/a jsem, na koho bych se mohl/a obrátit
- Jiné.....

35) Kdybys byl/a nyní svědkem toho, že někdo páchá trestný čin, na koho se obrátíš?

- Na policii
- Řeknu to rodičům (vlastním nebo nevlastním, příbuznému, nebo jinému dospělému se kterým žiji)
- Řeknu to ve škole
- Neřeknu to nikomu
- Nevím, kam bych se měl/a obrátit
- Jiné

36) Setkal/a ses před spácháním tvého deliktu s nějakou formou prevence kriminality mládeže?

- Ano, s jakou
- Ne
- Nevím

Příloha 2 Statistické přehledy kriminality za období od 1. 1. 2008 do 29. 2. 2008

TSK	Název	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
		Nezletilí 1-14 let	Mladiství 15-17 let	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 15-17 let
	Násilné činy				
131	Loupeže	1	2	1	3
142	Násilí na veř. činiteli - policistovi	0	2	0	2
151	Úmyslné ublížení na zdraví	0	1	0	1
181	Vydírání	3	2	3	6
	Násilné činy celkem	4	7	4	12
	Mravnostní činy				
201	Znásilnění	1	0	1	0
212	Pohlavní zneužívání ostatní	2	1	1	1
	Mravnostní činy celkem	3	1	2	1
	Krádeže vloupáním				
311	Krádeže vloupáním do obchodů		2		2
321	Kr. vl. do restaurací a hostinců		2		1
372	Kr. vl. do vík. chat soukr. Osob		1		0
373	Kr. vl. do rodinných domků	1		1	
390	Kr. vl. do ostatních objektů		4		4
	Krádeže vloupáním celkem	1	9	1	7
	Krádeže prosté				
411	Krádeže kapesní		1		1
413	Krádeže jiné na osobách	1		1	
431	Krádeže mot. voz. dvoustopých	2	4	2	5
432	Krádeže mot. voz. jednostopých		1		1
433	Krádeže věcí z automobilů		4		1
435	Krádeže jízdních kol		2	1	1
441	Krádeže domácího zvířectva	1		2	
451	Krádeže v bytech	1		1	
480	Krádeže v jiných objektech		10		5
490	Krádeže ostatní	1		2	
	Krádeže prosté celkem	6	22	9	14

TSK	Název	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
		Nezletilí 1-14 let	Mladiství 15-17 let	Nezletilí 1-14 let	Mladiství 15-17 let
	Majetkové činy				
589	Poškození cizí věci	1	1	2	1
	Majetkové činy celkem	1	1	2	1
	Ostatní kriminální činy				
613	Sprejerství	1	4	1	2
635	Ned. výr. a d. psych. I. a jedů pro J Maření výkonu úředního		5		1
663	rozhodnutí		9		4
	Ostatní kriminální činy celkem	1	18	1	7
	Zbývající kriminalita				
731	Dopravní nehody silniční - nedbalost		2		2
790	Ostatní trestná činnost		5		4
	Zbývající kriminalita celkem		7		6
	Hospodářské činy				
837	Ostatní trestné činy proti měně	5		1	
538	Neoprávněné držení platební karty		1		1
	Hospodářské činy celkem	5	1	1	1

Zdroj: http://www.mvcr.cz/statistiky/krim_stat/2008/index.html

Příloha 3 Věk prvního užití nikotinu a alkoholu

droga	věk	do 11	12	13	14	15	16	17	18	neuv.
kouření		22,6	13,2	14,0	11,9	8,8	4,7	1,7	0,3	0,4
pivo		31,1	12,1	13,6	14,7	11,9	4,5	1,6	0,3	0,3
víno		19,8	13,9	16,8	18,5	14,8	5,6	1,9	0,4	0,3
destiláty		7,2	7,2	12,7	17,5	19,2	8,4	3,3	0,6	0,6
opilost		3,0	4,3	9,6	16,2	20,5	10,7	5,3	1,2	0,4

údaje v procentech ze vzorku o rozsahu 12 115 respondentů

Zdroj: <http://web.telecom.cz/hygpraha/drogy.HTM>

Příloha 4 Věk prvního užití nelegálních drog

droga	věk	do 11	12	13	14	15	16	17	18	neuv.
kanabinoidy		0,4	1,0	3,5	7,5	11,8	9,2	5,0	0,9	0,3
léky bez předpisu		0,4	0,7	1,2	2,3	3,2	2,6	1,5	0,3	0,5
pervitin		0,1	0,1	0,3	0,6	1,4	1,8	1,2	0,3	0,3
halucinogeny		0,1	0,1	0,4	1,0	2,1	2,6	1,6	0,4	0,2
rozpuštědla		0,5	0,4	0,7	1,2	1,1	0,8	0,4	0,1	0,4
extasy		0,1	0,1	0,3	0,7	1,5	2,0	1,5	0,5	0,2
heroin		0,1	0,0	0,1	0,2	0,5	0,5	0,5	0,2	0,3
jiné opiáty		0,0	0,0	0,1	0,3	0,4	0,5	0,3	0,1	0,3
kokain		0,1	0,1	0,1	0,2	0,3	0,4	0,4	0,2	0,3
crack		0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,3	0,2	0,0	0,2

údaje v procentech ze vzorku o rozsahu 12 115 respondentů

Zdroj: <http://web.telecom.cz/hygpraha/drogy.HTM>

Příloha 5 Závažnost různých důvodů pro užívání nelegálních drog

uvedený důvod	velmi důležitý, důležitý	málo důležitý, nedůležitý	neuvezeno
únik před problémy	63,1 %	35,6 %	1,3 %
získání dosud neznámých prožitků	50,5 %	48,5 %	1,1 %
zvědavost	49,8 %	49,3 %	0,9 %
přizpůsobení se partě	48,0 %	51,2 %	0,8 %
zbavení se zábran snadné navázání kontaktů	40,0 %	58,8 %	1,2 %
z nudy	34,9 %	64,0 %	1,1 %
protest proti okolnímu světu	33,7 %	65,3 %	1,1 %
umocnění prožitků, včetně sexuálních	25,4 %	73,5 %	1,2 %
zvýšení koncentrace, pozornosti	24,6 %	74,0 %	1,4 %

uvádí se podíl daných hodnocení závažnosti důvodů z celkového počtu 12 115 respondentů

Zdroj: <http://web.telecom.cz/hygpraha/drogy.HTM>

Příloha 6 Dokumenty týkající se prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a volnočasových aktivit

- Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu MŠMT na období 2001-2004
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže Č.j.: 14514/2000-51
- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení Č.j.: 28 275/2000-22
- Školní preventivní program pro mateřské a základní školy a školská zařízení
- Národní osnovy pro vzdělávání metodiků primární prevence škol a školských zařízení
- Koncepce státní politiky ve vztahu k mladé generaci v ČR do roku 2002
- Zákon o podpoře sportu
- Národní program rozvoje sportu pro všechny v ČR

Zdroj: <http://www.msmt.cz/uploads/soubory/prevence/olnycas.pdf>

